

NOVI MEHANIZEM

Ne želimo centralističnega mehanizma; zavestno smo se mu odpovedali in ga nimamo več. Novi mehanizem, izpopolnjen z ustavnimi dopolnili, preprečuje posamezni republikli, da vsili rešitev, ki nasprotuje bistvenim interesom drugih. Primer za to je v novejši praksi tobačna epizoda v zvezni skupščini. Toda ta sistem še ne deluje dovolj gladko, ko je potrebno izvajati rešitev, ki je smotrna s stališča potreb in interesov skupnosti kot celote.

Komunist — 15. X. 1971

NAJVPLIVNEJŠI VPLETENI V NEPOŠTENOST

Dopisi, ki smo jih te dni objavili iz Mataruške Banje in iz Bara so ponovno vzbudili pozornost javnosti na obsežne nepoštenosti pri graditvi privatnih vikend hiš. Podatki so zares otipljivi: samo v teh dveh turističnih krajih so protizakonito zgradili nekaj sto zgradb, a v to so vpleteni najvplivnejši ljudje v občinah.

Politika — 10. X. 1971

NEPRIJETNO DEJSTVO

Torej, nič ne pomaga, inflacija se nadaljuje. To neprijetno dejstvo poudarjamo zato, da bi kar najbolj realno ocenjevali »intenzivnost« novih stabilizacijskih ukrepov, ki sta jih prejšnji teden napovedala predsednik in podpredsednik ZIS Djemal Bijedić in dr. Jakov Sirotković. Kaj bi rekli o teh napovedih? Nekaj prav gotovo v prid zveznim organom — vsebujejo v glavnem vse tisto, kar je spričo opisanega položaja najbrž res potrebno storiti: to so ukrepi za nadaljnje spodbujanje izvoza in večje devizno varčevanje, to je podaljšanje »začasne« zamrzitve cen, sem sodi restrikcija stopnje porasta denarne mase (od 14 na 12 odstotkov), tu so ukrepi, ki naj bi onemogočili pretakanje kratkoročnih sredstev v investicijsko potrošnjo ter inflacijsko financiranje zlasti družbeno-političnih skupnosti. Gospodarski vestnik — 12. X. 1971

PREMOG ZA MESO

Kjerkoli se te dni človek sreča z gospodarstveniki, je pogovor o nelikvidnosti neizbežen: trdijo, da cele ekipe vodilnih dve tretjini svojega delovnega časa porabijo za zagotovitev osebnih dohodkov, a le tretjino za svoje redno delo. Primeri iznajdljivosti so različni. Toda eden od vrhunskih je vsekakor tisti iz Titovih rudnikov Kreka-Banovići s kmetijsko-industrijskim kombinatom iz Vojvodine. Ko so izčrpali ves arsenal ukrepov za izterjavo dolgo — od opominov, tožb, akceptnih nalogov do misije dobre volje — so se moderni gospodarstveniki dvajsetega stoletja spomnili zamenjave blaga prvobitnih družbenih skupnosti. Meso iz kombinata Kreka plačajo s premogom; kombinat plača premog z mesom. Ekonomska politika — 11. X. 1971

LJUBLJANSKA BANKA

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX - št. 43

21. okt. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

TITOVA OCENA MANEVROV »SVOBODA 71«

Tradicije naše revolucije so vraščene v naš obrambni sistem

Kot smo že poročali, je bilo ob koncu manevrov »Svoboda 71« v Karlovcu veličastno zborovanje, ki se ga je udeležilo nad sto tisoč ljudi. Na njem je tovariš Tito kot vrhovni komandant oboroženih sil in maršal Jugoslavije, pa tudi kot pobudnik in ustvarjalec zamisli naše vseljidske obrambe v pomembnem govoru ocenil manevre, zlasti, kako je ljudstvo opravilo izpit za splošni odpor, s kakršnim bi se edino lahko uspešno branili med sodobno vojno. Govor tovariša Tita je zlasti pomemben, ker je jasen odgovor vsem po svetu, tistim, ki bi morda hoteli našim manevrom pripisovati nepravi namen in ki bi se radi veselili, da Jugoslavija ni več zvesta svojim načelom neuvrščenosti v zunanji politiki in znotraj našemu družbenemu razvoju po načelih samoupravljanja.

Tovariš Tito je v uvodu poudaril: Na tem manevru sem videl, da so tradicije naše revolucije globoko vraščene v našo ureditev vseljidske obrambe in da se še nadalje globlje vraščajo. Uspešno delovanje naše ureditve vseljidske obrambe pa tudi kaže, da so naši občani in proizvajalci globoko zavedni samoupravljalci, ki gledajo na naloge in dolžnosti pri obrambi domovine z vso odgovornostjo. Saj pa tudi veliki uspehi, ki smo jih dosegli na družbenopolitičnem, gospodarskem, kulturnem itd. področju, že sami spodbujajo naše občane, zlasti delavski razred in mladino, da branimo to, kar smo pridobili, čeprav bi terjalo največje žrtve.

Nato je tovariš Tito jasno opredelil našo obrambno politiko in hkrati odgovoril na vprašanje, čemu pravzaprav manevri. Zavrnil je tiste, ki bi hoteli pripisovati našim manevrom, češ da so naperjeni proti komurkoli določno. Ti manevri so bili preizkušnja, da bi se pokazalo, kaj je naša armada dosegla doslej in kaj pomeni naša teritorialna obramba že zdaj.

»Naša miroljubna politika je znana vsemu svetu, kakor tudi to, da naši narodi niso nikdar v svoji zgodovini nikogar ogrožali. Kar smo rekli že zdavnaj, to zdaj spet ponavljamo: Tujega nečemo, svojega ne damo! Oborožene sile izpopolnjujemo edino zato, da bi branile našo domovino, če bi se kdo drznil, da bi hotel poseči po naši neodvisnosti in se vmešavati v naše notranje zadeve. Zakaj mi obsojamo vsako napadalno politiko in vmešavanje v zadeve drugih držav,« je dejal tovariš Tito.

Vsakomur, ki bi morda računal s kakšno bliskovito vojno proti Jugoslaviji, pa je tovariš Tito povedal vnaprej:

— prvič, da bi sleherni poskus napasti našo domovino, naletel na naš najširši, vseljidski odpor in da bomo domovino branili z vsemi sredstvi;

— drugič, da bo naša skupnost z vsemi silami najodločneje branila svojo pravico do prostega razvoja naše samoupravne družbe, takšne, kakršna ustreza koristim delavskega razreda in vseh naših narodov.

To pa pomeni, da je naša koncepcija vseljidske obrambe v korist utrditve svetovnega miru in uveljavitve načela o enakopravnosti med narodi. Sodimo, da je nastopil zadnji čas, ko bi se morale vse države, predvsem pa velike, odpovedati uporabi sile in grožnjam s silo, če se naj svet reši vojne pogube. Saj

Vrhovni komandant je spremljal potek manevrov na komandnem mestu

je vendar jasno, da si velikanska večina ljudi na svetu želi mir. Vendar so še na žalost nekatere sile, ki si hočejo z nasiljem prilastiti gospodstvo nad drugimi državami in narodi. Ogrožene pa so predvsem male in srednje velike države. Toda naša enotna in močna obramba je bila doslej in bo v prihodnje največja ovira vsake politike, ki se opira na silo, naperjene proti naši državi.

Moč naše obrambe sloni na dveh enako pomembnih dejavnikih:

— prvič — na moralnopolitični trdnosti in psihološki pripravljenosti naših delovnih ljudi, da bi se najodločneje uprli zunanjemu pritisku in napadu vsakogar;

— drugič, na popolni vojaški organiziranosti, opremljenosti in izurjenosti naših oboroženih sil, kakor tudi vseh delovnih in družbenih organizacij. Ta dejavnika se med seboj dopolnjujeta in sta neločljiva celota.

Tovariš Tito je tudi opozoril, kako velikega pomena je za našo obrambno

spособnost, da se naša družba gmotno krepi ter uspešno zmaguje vse naloge stabilizacije. Čim hitreje bomo razvijali proizvodilne sile in dvigali življenjsko raven naših delovnih ljudi, tem večji bosta tudi njihova pripravljenost in sposobnost za obrambo domovine.

Nadalje se je tovariš Tito dotaknil tistih ovir in protisocialističnih sil, ki bi hotele ovirati naš razvoj ali ga preusmeriti na postojanke premaganega razrednega sovražnika. Poudaril je, da naše ljudi preveča duh enotnosti in da med ljudstvom ni nobenega razkola, ko gre za to, da je treba skupno varovati ali braniti domovino.

Tovariš Tito je govoril tudi o zunanji politiki. Omenil je nedavni obisk generalnega sekretarja CK KPSZ Leonida Brežnjeva, kakor tudi srečanja z drugimi državniki in bližnje svoje obiske v Iranu, Indiji, ZDA in Kanadi. Vsa ta živahna zunanjepolitična dejavnost

(Nadaljevanje na 9. strani)

Iz vsebine:

Titova ocena manevrov »Svoboda 71« (1. in 2. str.)

Vroče Sredozemlje (2. stran)

Lovci in spominska obeležja (3. stran)

Starec in most (8. stran)

Z zborom »Srečko Kosovel« (9. stran)

Ob koroških partizanskih grobovih (11. stran)

Pisali so na koščke orumenelih listov (14. stran)

DOGODKI TEDNA

● ZIS je na seji pod vodstvom Džemala Bijedića sprejel dokument z omenami in stališči o gospodarskih gibanjih in o uresničevanju gospodarske politike ter ga poslal zvezni skupščini. ZIS je v njem opozoril na dosledno izvajanje sedanjih ukrepov in napovedal še nove ukrepe v kreditno-monetarni politiki. Z republiškimi zakoni naj bi zagotovili družbeni dogovor o politiki dohodka, odločiti pa bi bilo treba tudi o deviznem in zunanjetrgovinskem sistemu ter predlagati rešitev v sistemu in politiki cen. Spremembe so nujne tudi v kreditno-monetarnem sistemu. V zadnjem poglavju dokumenta ZIS obravnava svoje izhodišče o gospodarski politiki v prihodnjem letu.

● Pri izpopolnjevanju zunanjetrgovinskega sistema se Slovenija zavzema za politiko selektivnega pospeševanja izvoza, za preureditev sistema povračila carin, za ponovno uvedbo kreditiranja priprave proizvodnje za izvoz ter za beneficiranje obresti pri kreditiranju izvoza, hkrati pa tudi za dodatne olajšave pri izvozu na ameriški trg. Če na med-republiški ravni ne bi sprejeli predloga o beneficiranih obrestih za kreditiranje izvoza, bo Slovenija sama skušala rešiti to vprašanje.

● Politična komisija generalne skupščine OZN je začela razpravo o krepitvi mednarodne varnosti. Sovjetski veleposlanik Dobrinin je komisiji predlagal osnutek resolucije, po kateri naj bi se vse države odpovedale uporabi sile ali grožnji s silo. Zahteval je, naj se končajo vojaški spopadi v Indokiniji in na Bližnjem vzhodu ter izraelske čete umaknejo z arabskih ozemelj. Sovjetska zveza, je rekel Dobrinin, je pripravljena sodelovati pri poročitvah za spoštovanje spo-razuma na Bližnjem vzhodu.

● Sklep ameriškega predsednika Nixona, da po obisku v Pekingu potuje še v Moskvo, je naletel na skoraj so-glasne pozitivne ocene. Praktično ves svetovni tisk poudarja, da bo obisk ute-gnil pomeniti začetek novega obdobja in boljših perspektiv za pomiritev tako v Evropi kot na svetu ter da je šef Bele hiše vzel zelo resno svojo obljubo, da hoče preiti od dobe konfrontacije k do-bi pogajanju. Tudi iz Kitajske ni doslej nobenih reakcij, na Zahodu pa v tej zve-zi pišejo, da v Pekingu ne morejo biti preveč zadovoljni z Nixonovim obiskom v Sovjetski zvezi.

Sestava avstrijske vlade, ki ji predseduje dr. Bruno Kreisky, je ostala po parlamentarnih volitvah nespremenjena. Sklep je sprejelo predsedstvo socialistične stranke, ki se je sestalo na Dunaju. V novem parlamentu so si so-cialisti zagotovili 92 sedežev, opozicija pa 91. »92 sedežev — je izjavil kancler Kreisky — pomeni absolutno večino plus en sedež, kar nam zadostuje, da vlada-mo sami.«

● Predsednik republike Josip Broz Tito se je s svojim spremstvom udeležil proslave 2500-letnice perzijskega cesarstva. Iz Irana je predsednik Tito odpo-toval na prijateljski obisk v Indijo, kjer sta najvišji delegaciji Indije in Jugosla-vije proučili precej širok krog medna-rodnih vprašanj in dvostranskih odno-sov. Med drugimi vprašanji je bila zelo zanimiva in izčrpna razprava o poli-tiki neuvrčenosti. Kot je znano, je Indija dokaj nezadovoljna zaradi pre-majhne aktivnosti in učinkovitosti ne-uvrčenosti in želi o tem problemu izčrp-nejše posvete. Indijska stran je ver-jetno razložila tudi svoje poglede na spo-razum med Indijo in ZSSR in njegove posledice. Predsednika Tita na poti v Iran, Indijo in Egipt spremljata član predsedništva SFRJ Rato Dugonjić in član zveznega izvršnega sveta dr. An-ton Vratuša.

● Zadnje čase so vznemirjali jugo-slovansko javnost »neznani leteci pred-meti«, katerih izvora si znanstveniki ni-so znali pojasniti. Zdaj pa so vojaški strokovnjaki končno dobili priložnost, da ugotovijo naravo teh skrivnostnih »letal«, ko je eno izmed njih strmogla-vilo v bližini mesteca Biljana v Bosni. Izvedenci vojaškega letalstva, ki so ta-koj prihitali na kraj, so baje našli za-pleten sistem naprav, katerega izvor skušajo ugotoviti. Doslej se še ni izve-delo, kaj so pravzaprav našli vojaki, ker je preiskava strogo tajna. Domneva pa se, da gre za naprave balona, ki so ga uporabljali v meteorološke ali vo-hunske namen. General letalskih voj-nih sil Stevan Roglić je izjavil, da bi bilo nevarno pojasniti javnosti izvor NLP. Na vprašanje, če so po njegovem

mnenju ta »letala« na kakšen način po-vezana z manevri jugoslovanske arma-de, je Roglić odvrnil: »Na tako vpraša-nje ne morete pričakovati odgovora.«

● Menda so ameriški strokovnjaki že na dobri poti, da pripravijo novo orožje, ki naj bi delovalo na podlagi la-serja. Predstavniki ameriške komisije za jedrsko energijo in generalnega šta-ba ameriške vojske so izjavili, da se znanstveniki že dolgo ukvarjajo s tem problemom. V zvezi s tem so tudi go-vorice, da so znanstveniki z laserjem sestrelili poskusno letalo. Laser je na-prava, ki ima lastnost, da oddaja izred-no ozek svetlobni žarek s precejšnjo energijo, ki zlomi odpor teles, katere zadene.

● V Luksemburgu so se sestali zu-nanji ministri šestih držav članic skup-nega evropskega trga EGS. Razpravlja-li so o gospodarskem sodelovanju med EGS in ZDA. Predvsem so se pogovar-jali o tem, kako odgovoriti na ameriške protekcionistične ukrepe, ki pomenijo za obstoj EGS največjo nevarnost.

● Ob 27-letnici osvoboditve Beo-grada je bila tradicionalna slovesna aka-demija v domu prijateljstva v Moskvi. Proslave so se udeležili predstavniki voj-nih veteranov pod vodstvom predsedni-ka generala Batova, zatem predstavi-niki moskovskega mestnega komiteja KP SZ, sovjetske armade, komsomola, de-lavcev Moskve itd. Akademije se je ude-ležil tudi jugoslovanski veleposlanik v Moskvi Miodrag Pešić.

● V razpravi o kitajskem predstav-ništvu v OZN, ki se je začela in bo trajala verjetno dva tedna, bo sode-lovalo okrog 100 držav. Prvi je nastopil predstavnik Albanije, nato pa alžirski in ameriški predstavnik. Najbolj se zani-majo za stališče kakih 20 držav, ki so glede Kitajske doslej podpirale ZDA. Le-te poskušajo izsiliti sprejetje svojega predloga o dvojnem kitajskem pred-stavništvu v OZN. Skupščina bo začela glasovanje verjetno šele konec meseca, ko bo že bolj jasno, kakšno je resnično razmerje sil.

● Sovjetski premier Kosigin se mu-di na uradnem obisku v Kanadi. Zve-delo se je, da je nekli madžarski emi-grant poskušal fizično obračunati s Ko-siginom. Do incidenta je prišlo, ko sta Kosigin in Trudeau šla iz središča me-sta proti predmestju; tedaj je madžarski emigrant nenadoma prebil kordon in na-padel sovjetskega premiera. Le-temu je priskočil na pomoč kanadski premier Trudeau.

● Na seji komiteja IS za promet so soglašali s predlogom, da bi spričo vse večjega pomanjkanja denarja za ceste in čedalje nujnejše modernizacije cest-nega omrežja že v kratkem podražili po-gonska goriva. Talko naj bi se liter ben-cina podražil najmanj za 30 in največ za 40 par, nafta pa za 20 par. Soglašali so tudi s predlogom, da bi cestne takse za vsa vozila (osebna in tovorna) zvišali za 100 odstotkov. Denar, ki bi ga dobili s podražitvijo, naj bi porabili izključno za modernizacijo cest.

POLITIČNI RAZGLEDI

„Vroč“ Sredozemlje

Sredozemsko morje, ta pradavna vez treh celin — Evrope, Azije in Afrike, je v zadnjem času postalo znova izred-no »vroč«. Dve veliki sili, ki sta se utrdili na njegovih obalah, sta začeli v njem čedalje bolj utrjevati svoj vpliv. Vzrok: egiptovski predsednik Anvar el Sadat je nekajkrat zapored pribil, da je treba štiri in pol leta trajajočo bližnje-vzhodno krizo naposled vendarle konča-ti, zlepa ali zgrda, do izteka tega leta. Nekateri poznavalci bližnjevzhodnih raz-mer so takoj začeli opozarjati na to, da hoče egiptovski predsednik s to grož-njo samo podkrepiti svojo živahno di-plomatsko akcijo, obenem pa si pridobi-ti čim več podpore pri svojem ljud-stvu in vojski. Kakorkoli že, res je spet, da zadnji čas napetost vse bolj narašča in da se zdi, kot da je potrebna le majh-na iskra, pa bo prekinjena 15 mesecev trajajoča prekinitev sovražnosti na obeh straneh Sueškega prekopa. K temu je ondan pripomogel še izraelski obrambi-ni minister, ko je izjavil, da bi se — če že mora izbirati med vojno in mi-rom, raje odločil za vojno, ker da je Izrael nanjo bolj pripravljen.

Obe veliki sili, ki branita svoje in-terese na obeh sprtih straneh, ZDA v Izraelu, Sovjetska zveza pa v arabskih državah, sta vpregli vse svoje sile, da jima vajeti nadzorstva ne bi ušle iz rok. Še posebno je bila zadnja dva tedna ži-vahna diplomatska akcija Sovjetske zveze.

Sovjetski premier Aleksej Kosigin je obiskal Alžirijo in Maroko, dve arabski državi v zahodnem delu Sredozemlja, ki sta od bližnjevzhodnega spora precej od-daljeni. Alžirija sicer aktivno pomaga palestinskemu odporniškemu gibanju, vendar pa z drugimi arabskimi državami ne sodeluje v skupnih naporih za rešitev krize in je bila tudi precej zadržana ob ustanovitvi trojne federacije med Libi-jo, Egiptom in Sirijo. Sovjetski obisk v obeh severozahodnih afriških državah torej ni bil toliko povezan s sovjetsko bližnjevzhodno, ampak bolj sredozem-sko politiko. Njena sredozemska poli-tika pa pomeni ustvarjanje ravnotežja z zahodno vojaško prisotnostjo v morju treh celin.

Ta vojaška prisotnost je izredno močna. V Sredozemskem morju imajo namreč obale štiri članice zahodnega vojaškega pakta NATO, Francija, Ita-lija, Grčija in Turčija. Oporišča sever-noatlantske vojaške zveze so v Gibraltarju, nato v Franciji v Marseillu, Ville-franchu in Nici, v Italiji v Genovi, na otokih Cipru in Malti, ameriška pomor-ska vojaška oporišča pa so v Španiji v Roti, v Italiji v Gaeti, Neaplju ter Si-gonelli na Siciliji, v Suda Bayu na Cipru ter v Carigradu, Smirni in Iskendarunu v Turčiji, kjer se ameriško šesto lad-jevje občasno ustavlja in oskrbuje. Ven-dar pa so morali Američani po prihodu

polkovnika Gadafiga na oblast leta 1969 v Libiji zapustiti veliko vojaško oporiš-če v libijskem Wheelusu, po prihodu Doma Mintoffa na oblast letos na Malti pa je moral vojaški poveljnik pakta NATO oditi v Italijo. Sovjetska zveza je takoj pograbila priložnost in pridobi-la nekaj vpliva na Malti, po obisku ciprskega nadškofa Makariosa v Moskvi pa je povečala vpliv tudi na Cipru, kjer je prav tako doslej prevladoval zahodni vojaški pakt.

Vendar pa je sovjetski premier Ko-sigin v Alžiriji poudaril, da si tudi Sov-jetska zveza prizadeva za to, da bi bilo Sredozemlje »morje miru«, brez tujih vojaških oporišč — sovjetsko črnomo-rsko ladjevje pluje po njem samo zaradi ameriškega šestega ladjevja, ki je po-prej v njem samo kraljevalo. Kajti pri-sotnost dveh sil v Sredozemlju predstavlja večjo nevarnost, da lahko bližnje-vzhodni spor preraste lokalne okvire in povzroči svetovni spopad. Tega pa si niti Vzhod niti Zahod ne želita.

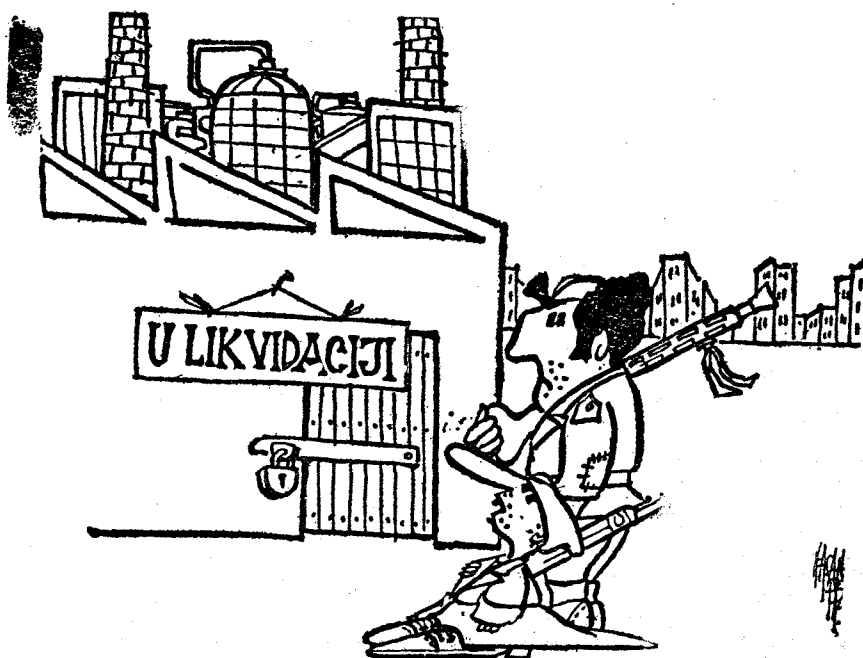
Žal pa to željo potiska v ozadje pra-stara bojazen obeh sil, da bi izgubile svoj ugled in vpliv v drugih državah. Zato obenem z diplomatskimi prizade-vanji za rešitev bližnjevzhodne krize skušata s pošiljkami orožja pomiriti obe sprti strani. Med zadnjim obiskom egi-ptovskega predsednika v Moskvi je Sov-jetska zveza menda obljubila Egiptu no-vo pošiljko orožja, ameriški zunanji minister Rogers pa je Izraelu obljubil, da mu bodo ZDA v kratkem spet posla-le sodobna vojaška letala »phantom«. Napetost se torej stopnjuje.

Vendar pa tako eni kot drugi še niso pustili povsem vnmear miroljubne rešitve. Res, da so na zasedanju general-ne skupščine OZN, od katerega so vsi precej pričakovali, propadli vsi trije predlogi mirne rešitve, egiptovski, iz-raelski in ameriški, toda poskusov is-kanja miru še ni konec. Po eni strani nameravajo poslati Američani na Bliž-nji vzhod svojega posebnega posredo-valca, ki naj bi prepričal obe sprti stra-ni, naj vsaj malo popustita, da bi do-segli začasno rešitev: odprtje Sueškega prekopa in podaljšanje prekinitev so-vražnosti. Po drugi strani pa govorijo o tem, da skuša Sovjetska zveza na skrivaj navezati stike z Izraelom — s katerim ima prekinjene diplomatske od-nose — tako da bi lahko obema strane-ma posredovala svoj predlog rešitve. V prestolnici obeh sprtih strani, Kairo in Jeruzalem, bo v kratkem prišla še delegacija štirih afriških predsednikov, ki bo ponudila svoj predlog mirne rešitve — in možno je, da sta pri obliko-vanju tega predloga na kakšen način so-delovali tudi obe veliki sili.

Vsi si želijo miru. Vsi se bojijo voj-ne, ki bi imela lahko zelo usodne po-sledice. Toda tu so, tako kot drugod, nenehno prisotna prastara človeška ču-stva: rešiti svojo čast, ugled, dostojan-stvo. Zato si zdaj, zmeraj bolj mrzlič-no, prizadevajo, da bi rešili vse — predvsem pa mir. Odgovornost za to nimata samo obe sprti strani in vzhod-nem Sredozemlju, ampak vse Sredo-zemlje. Tudi mi. In da se tega zave-damo, pomeni med drugim tudi zdaj-šnji obisk predsednika Tita v Kairu.

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA ...

Nikola Tina Bursać: »Mi smo včasih razrušili in se umaknili, zdaj pa zgradijo, potem se pa umaknejo.«

Sestali se bodo borci bataljona „Tito“

V Nikšiću se bo 23. in 24. oktobra se-stalo okoli 150 bivših jugoslovanskih in ita-lijanskih internirancev in zapornikov, ki so med II. svetovno vojno, potem ko so zbe-žali iz taborišč, bili borci bataljona »Tito« v garibaldinski brigadi »Antonio Gramsci« v Italiji. V tem bataljonu je bilo največ Črnogorcev, Hrvatov in Slovencev, nekaj pa je bilo tudi Italijanov in sovjetskih vojakov.

Z borci tega bataljona se bodo sestali tudi predstavniki družbenopolitičnih or-ganizacij, kulturni in javni delavci, pa tudi predstavniki italijanskih občin, na ka-terih območju je operiral bataljon »Tito« ozi-roma brigada »Antonio Gramsci«; na sveča-nostih bo tudi delegacija ANPI (nacionalno združenje partizanov Italije).

Popravek

Zbor bivših borcev iz vse Evrope bo v Rimu od 18. do 23. novembra in ne od 18. do 23. oktobra, kot smo pomotoma poro-čali v 41. številki TV 15 od 7. oktobra 1971. Uredništvo

S SEJE RO ZZB NOV HRVATSKE

Razprava je trajala 15 ur

Plenum je izglasoval zaupnico predsedniku Ivanu Šiblu

V Zagrebu je bila 12. oktobra seja republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske. Na njej so razpravljali o dopolnitvah ustave SR Hrvatske in o perečih dogodkih, pomembnih za organizacijo borcev.

Franjo Culjak, ki je uvodoma ocenil zanimanje članov borčevske organizacije na Hrvatskem za razpravo o dopolnitvah republiške ustave in izoblikoval stališča o več perečih vprašanjih, postavljениh v dosednji javni razpravi, je govoril tudi o odporu proti politiziranju v Zvezi združenj borcev NOV Hrvatske.

Začel je s tole ugotovitvijo: organizacija borcev SR Hrvatske je razumela pomen družbeno-političnih sprememb, ki jih je sprožil tovariš Tito, zato je program, ki so ga sprejeli na 10. seji CK ZKH in na prvi konferenci ZKJ sprejela kot svoj. Nato je precej podrobno opisal dopolnitve republiške ustave.

Potem ko so člani republiškega odbora precej podrobno razpravljali o predlogih ustavnih dopolnitev in izoblikovali tudi svoje predloge, so začeli obravnavati pojave v tistih občinskih odborih ZZB, ki so zahtevali odstop predsednika republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske Ivana Šibla.

Kako zelo pereča in pomembna je zadeva, o kateri so razpravljali, nam pove že sama ugotovitev, da je obravnava trajala skoraj 15 ur in je v njej sodelovalo kar 32 razpravljalcev. Dobra so torej razčistili vse tisto, kar je povzročilo, in tudi tisto, kar je podpihvalo nezdrave pojave v nekaterih organizacijah ZZB NOV Hrvatske. Ker bi podrobnejši opis poteka dogodkov in razprave terjal preveč prostora, naj navedemo le to, da je ob koncu 15-urne razprave predsednik republiškega odbora Ivan Šibi naglasil:

»Nikoli nismo pavšalno ocenjevali organizacij ZZB v Vrginmostu, Podravske Slatine in Novi Gradiški, marveč le posameznike, ki so te organizacije skušali nekorektno izrabiti za svoje namene.«

Plenum je nato sprejel predlagane

sklepe o dopolnitvi ustave SR Hrvatske in o perečih političnih dogodkih, pomembnih za organizacijo borcev. Soglasno je tudi sklenil, da bo vsestransko podpiral dosedanje delo in nadaljnje akcije republiškega odbora, ter izglasoval zaupnico predsedniku Ivanu Šiblu.

Ob koncu seje se je predsednik zavzel za izvedbo predloga, naj bi se predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske sestalo z borci iz Vrginmosta, Podravske Slatine in Nove Gradiške. Pri tem pa je naglasil potrebo razločevanja tistih posameznikov, ki načrtno delujejo proti smeri ZKH in ZKJ od tistih, ki jim ni vse jasno.

Bilo je že precej čez polnoči, ko so končali to pomembno sejo.

SEJA PREDSEDSTVA ZZB NOV SLOVENIJE

V ponedeljek, 25. oktobra, bo seja predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Na njej bodo obravnavali nekatera invalidska vprašanja ter načrt posebnih pogojev za pravice udeležencev NOV iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Pogovorili se bodo o stališčih predsedstva do zakona o financiranju graditve stanovanj ter o pripravah na skupščino ZZB NOV Slovenije. Razpravljali bodo tudi o Knjižnici NOV in POS.

Šentjanž vabi na veliko slavlje

V nedeljo, 24. oktobra, bo v Šentjanžu na Dolenjskem odkritje spomenika partizanskima junakoma Milanu Majcnu in Jančetu Mevžlju, ki sta padla 29. oktobra 1941 v junaškem boju proti veliki premoči sovražnika. Dolgoletna prizadevanja borcev in aktivistov NOB, da bi trajno in likovno upodobili neizrecno veliko junaštvo teh dveh partizanov, bodo s tem uresničena.

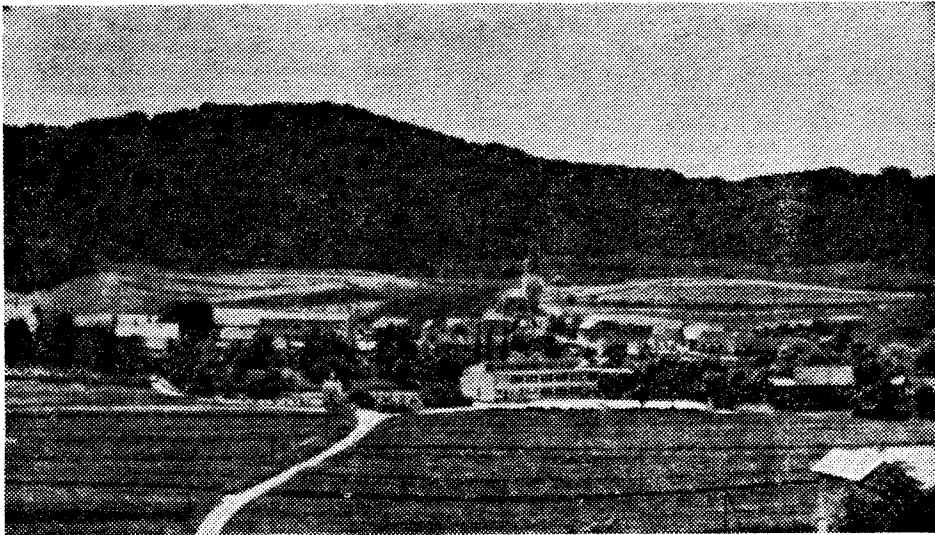
Kraj prizorišča herojske borbe v vasi Murnice pri Šentjanžu je urejen. Na Vodenikovi hiši, ki jo je Zavod za spo-

SAMOPRISPEVEK
Ljubljana

TU SMO-VASI SMO TU SMO-VASI SMO TU SMO-VASI SMO TU SMO-VASI SMO

V Ljubljani je v teku živahna družbena akcija za samoprispevek, ki naj bi pomagal zagotoviti gradnjo vrtcev in šol. V ta namen je akcijski odbor za uvedbo samoprispevka izdal brošurico s temle ovitkom. V uvodni besedi, ki jo je napisal predsednik skupščine mesta Ljubljane in akcijskega odbora za uvedbo samoprispevka ing. Miha Košak, je med drugim rečeno: »Razvoj otroškega varstva, vzgoje in izobraževanja je težka, obsežna in odgovorna naloga. Je pa tudi obveza in dolžnost prav vsakega izmed nas... Draga tovarišica, dragi tovariš! Razmisli, prosim, o vsem tem. Vaše spoznanje in vaše ho-tenje bo odločilo, vi boste v prihodnjih dneh odločili, kakšni naj bodo pogoji za varstvo in vzgojo vaših otrok.«

Pogled na Šentjanž na Dolenjskem

meniško varstvo za to priliko še posebej uredil, bodo odkrili spominsko obeležje. V soboto, 23. oktobra, bodo odkrili doprsna kipa obeh junakov na dveh krajih, pred osnovno šolo »Milan Majcen« v Šentjanžu in v Murnicah. Kipa je izdelal šentjanški rojak, akademski kipar Julij Renko. V nedeljo, 24. oktobra, pa bodo odkrili 4,5 m visok spomenik, ki ponazarja junaštvo Milana Majcna in Jančeta Mevžlja, ter prispevek vseh padlih borcev na tem območju. Spomenik je delo kiparja Stojana Batiča in arhitekta Borisa Kobeta.

Šentjanž bo proslavo, ki bo osrednja v počastitev letošnjega občinskega praznika, dočkal prenovljen. Na velikem slavlju bodo sodelovali tudi: 12. brigada in partizanske enote, godba milice, združeni pevski zbori, recitatorji. Pričakujejo tudi pripadnike garnizije »Milan Majcen« iz Novega mesta. V času od 17. do 24. oktobra bo v počastitev 30-letnice tega dogodka tudi vrsta športnih prireditev. V šoli »Milana Majcna« bo razstava o obeh junakih, razstavljal bo tudi domači slikar učitelj Anton Zgonc iz Tržišča. Ob odkritju spomenika bo govoril Janez Vipotnik, predsednik republiške konference SZDL. Do 24. oktobra bo tudi pod streho šolska telovadnica, ki jo pri šoli »Milan Majcen« gradi »TRIMO« Trebnje. Občinski odbor ZZB Sevnica in krajevne organizacije so pripravile vse potrebno, da bo proslava dostojna počastitev 30-letnice vstaje. Kraj je dobil tudi asfalt; zaradi pomanjkanja sredstev ni bilo moč ustreči želji prebivalstva za modernizacijo ceste Šentjanž—Krmelj.

Šentjanž vabi vse na svoje veliko slavlje. Z udeležbo na proslavi bomo dokazali, da znamo ceniti veličino boja in žrtev obeh junakov.

B. D.

Spomenik v Šentjanžu na Dolenjskem, delo akad. kiparja Stojana Batiča

OB TABORNEM OGNJU

Lovci in spominska obeležja

Lovec Karel Pureber, član lovske družine »Stola« Žirovnica, naju je z ženo povabil v mesecu septembru v lovišče na pobočju Stola. Nisem se namenil pisati o divjadi ali lovski koči, kjer smo prenočili. Za pisanje sem se odločil zato, da bi izpovedal, kar me je najbolj ganilo. Ze med potjo smo videli obeležja, kjer so padli številni borci NOV. Tod se je zadrževala Cankarjeva četa jeseniških prvoborcev. Tod so hodili med vojno borci Koroškega odreda, kurirji, od tod so držale zveze proti Dragi, na Štajersko, Dolenjsko, čez Savo proti Jelovici, proti Mežakliji, Koroški in Kranjski gori. Tu je tudi Medji dol, kjer so padli kurirji s svojim komandantom.

Lovci lovske družine »Stola« Žirovnica so namreč prevzeli skrb za spomenike oziroma spominska obelež-

ja iz NOB na tem območju. Čeprav so daleč od naselij, so vsa obeležja tako skrbno urejena, da se nam ni treba več bati, da jih bo prerasel mah in da bodo zbledela imena na ploščah junakov, ki so tam padli. Pri vsakem obeležju je klop, nekatera pa so tudi ograjena, da ne more do njih živina. Pri vseh je sveže planinsko cvetje. Lepo vreme je prav takrat zvabilo v lovišče in gore tudi druge lovce, ki smo jih srečevali na stezah strmih pobočij. Vsak je imel šopek cvetja, ki ga je nesel k naslednjemu obeležju.

Na vprašanje »kje si bil, kam greš?« odgovarjajo z imeni ki so na spominskih obeležjih. »Bil sem pri Janezu, Vojku...«

Najbolj pa me je presenetilo nepričakovano srečanje ob spominskem obeležju, posvečenem lovcu Janezu. Tam smo počivali in po nočni nevihti imeli prelep razgled od vasi v podnožju Karavank prek Bleda proti prostranim gozdovom Jelovice, Pokljuke in Julijskim Alpam. Mir in naše premišljevanje je iznenada prekinil mladinec Darko, član podmladka lovske družine »Stola«, sin lovca Muleja, ki je prav tako član lovske družine »Stola«. Tovarišu Pureberju je našel vrsto obeležij, ki so potrebna manjših ali večjih popravil. Še nekaj besed in spet je zaropotalo kamenje pod težkimi Darkovimi

čevlji, ki je nadaljeval pot proti vrhu, proti novi Prešernovi koči, proti spomeniku, kjer je padel borec Jože Koder, ko se je Cankarjeva četa bojevala z okupatorjem in domačimi izdajalci, februarja 1942. leta.

Prav ta petnajstletni fant mi je potrdil, da imam pravilno mnenje o naši mladini. Seveda mladi tega ne bi delali, če bi jim starejši o tem samo pripovedovali, jim dajali naloge in jih kritizirali. Lovska družina »Stola« naj bo za zgled, kako je treba delati z mladimi. Vključili so jih v svoje vrste. Z njimi gredo v revir. Tam pa jim ne pripovedujejo le o divjadi in dolžnosti lovcev do nje, ampak tudi o naši preteklosti, težkih dneh NOB, o bojih, o boricah, ki so takrat padli in katerim so postavljena obeležja, za katera skrbijo. Mladi člani — lovci niso v svojih loviščih ponosni le na lepote pokrajine, na gamse in drugo divjad, ampak tudi na to, da so številni spomeniki in obeležja zaupana prav njim. Ponosni so, da je njihov lovski revir prav v kraju, kjer je bilo partizansko gibanje tako močno.

Postojmo in položimo šopek tistim, ki so prav zato dali življenje, ker so hoteli živeti, kot živimo mi danes v svobodi in miru.

JAKA KLINAR

DOPISNIKI NAM POROČAJO

NOVO MESTO

BORCI ZA SEVERNO MEJO RAZVILI ZASTAVO

Borci za severno mejo iz dolenskih krajev so se zbrali na lepi slovesnosti v Novem mestu. Udeležba je bila zelo lepa, tako da je bila dvorana skoraj premajhna. Slovesnosti so se udeležile tudi deputacije borcev z Gorenjskega, Stajerskega, republiškega odbora in mesnega odbora borcev za severno mejo iz Ljubljane.

Udeležence je uvodoma pozdravil predsednik medobčinskega odbora Zveze prostovoljcev, borcev za severno mejo, Novo mesto, Lojze Mirtič. Zahvalil se je predsedstvu občinske skupščine za naklonjenost in podporo borcem za severno mejo, saj je bilo le tako mogoče prirediti lepo proslavo; pokroviteljstvo je imel predsednik občinske skupščine Franci Kuhar.

Peovski zbor DPD »Jereb« je zapel »Gorčez izarov«, nakar je spregovoril zastopnik pokrovitelja, podpredsednik občinske skupščine Avbar. Poudaril je velike zasluge borcev za severno mejo in da ne smemo nikdar pozabiti, da bi sicer izgubili mnoge slovenske kraje na severu. Nato je govornik izročil predsedniku Mirtiču sklep skupščine občine Novo mesto, ki je z njim skupščina podelila domicil prostovoljski enoti nadporočnika Otona Gregoriča.

Predsednik Mirtič je nato opisal, kdo je bil Oton Gregorič in kako pomembne so njegove zasluge kot borca, poveljnika prostovoljske enote. Gregorič je dolenski rojak, doma iz Kostanjevice. Bil je med prvimi prostovoljci v tistem usodnem času in se je dobro zavedal, kako velika nevarnost je grozila naši domovini na severu. V ljubljanski topniški vojašnici je zbral skupino fantov, jih izuril, kako je treba ravnati s topovi, in v sodelovanju z nadporočnikom Edom Pičmanom ustanovil topniško bato-

rijo ter že konec decembra 1918 z njo odtrgal na Koroško. S to baterijo je zelo uspešno posegel v boje. — Gregorič se je po končanih bojih dal aktivirati, vendar mu je generaliteta stare Jugoslavije zagrenila življenje v vojski in je kmalu izstopil. Umrl je 2. julija 1951, ko mu je bilo komaj 59 let.

Po govorih se je začelo slovesno pripenjanje številnih trakov na zastavo. Prvi podpredsednik republiškega odbora borcev za severno mejo Štaudeker je poudaril, ko je pripel trak, kako pomembne so bile zasluge nadporočnika Gregoriča in njegovih topničarjev pri obrambi naše severne meje, ko je bila januarja 1919 zlasti nevarno ogrožena pri Podroščici. Nevarnost je bila, da bi mnogo močnejši sovražni oddelki prodrli skozi karavanški predor na Jesenice ter dalje na Gorenjsko. Sovražnik je bil tedaj odbit prav po zaslugi Gregoričeve enote.

Nato je orkester DPD »Jereb« zaigral državno himno. Sledile so recitacije in petje. Orkester je končal lepo proslavo z venčkom partizanskim pesmi.

Letos je že več medobčinskih odborov borcev za severno mejo razvilo svoje zastave. Zdaj sta na vrsti še odbora v Brežicah in Ljutomeru. Prav tako mislijo zastavo razviti v Sevnici. Republiški odbor računa da bo ob stoletnici rojstva Rudolfa Maistra leta 1974 imel vsak občinski odbor svojo zastavo z domicili v občinah, kjer imajo odbori sedeže. Borci za severno mejo hitro izumirajo in ko bodo kdaj pozneje njihove zastave na častnih mestih med zgodovinskim gradivom v muzejih, bodo ostale opomin znancom, da so se njihovi predniki morali boriti za svojo državo in meje svoje domovine.

FRANC ŠTAVDEKAR

RAVNE NA KOROŠKEM

TABORNIKI NA PARTIZANSKIH POTEH

Taborniški odred »koroških jeklarjev« iz Raven na Koroškem je priredil v proslavo 30-letnice ustanovitve OF in hkrati za praznovanje ravenskega krajevnega praznika pohod po poteh koroških partizanov. Pohod se je začel 9. t. m. Tabornikom »koroških jeklarjev« so se pridružili še taborniki oddela iz Dravograda in Slovenjega Gradca ter iz šol v Šmiklavžu, Podgorju in Dovžu.

Udeležence pohoda je pot vodila mimo Malgajevskega spomenika v Dobrihah in spomenika padlim talcem na Zelenovcu, nato pa ob Kefrovem mlinu v Brdinjah, kjer je bila konferenca SKOJ. Pri Malgajevem spomeniku in Kefrovem mlinu je tabornikom govoril španski borec, domačin Ivan Kokal-Imre. Pohod se je nadaljeval v Kotlje,

kjer so se taborniki poklonili spomenu Prežihovega Voranca. Pot so nadaljevali na Rimske vrelce. Pomudili so se pri spominski plošči žrtvam gestapa. Pot so nadaljevali v Kozarnico. Ustavili so se tudi pri spomeniku padlim med NOB pri »Jurčku«. Pri kmetu Ošvenu so večerjali, nakar so prižigali kres na pobočju Uršlje gore.

Naslednji dan jih je pot vodila mimo spomenikov NOB. Tako so obiskali tudi spomenik sekretarja OF Poldeta Eberla-Jamskega. Oglasili so se na znani partizanski domačiji Kotnikovihi, pri Lubasu. Pot so nadaljevali na Navrški vrh, kjer je bila tišči dan proslava krajevnega praznika mesta Raven.

FRANJO SREBOTNIK

NOVA GORICA

USPELO ŠPORTNO SREČANJE

Športno društvo »Invalidi« v Novi Gorici je 26. septembra organiziralo športno srečanje v kegljanju, balinanju, šahu in streljanju. S to športno prireditvijo, ki je že tradicionalna, je praznovalo 10-letnico svojega obstoja in delovanja ter tudi občinski praznik, ki je 9. septembra.

Prišle so ekipe iz Pulje, Idrije, Ajdovščine, Prvačine pa celo iz Ronk (Italija).

Po športnih disciplinah so se ekipe takole zvrstile: kegljanje: Nova Gorica (ekipa A), Pula, Nova Gorica (ekipa B). Balina-

nje: Nova Gorica, Ronki, Prvačina. Streljanje: Nova Gorica, Idrija, Pula, Ajdovščina, Sah: Nova Gorica, Pula.

Športno društvo »Invalidi« v Novi Gorici je v preteklih 10 letih redno vsako leto organiziralo podobna športna srečanja v Novi Gorici, poleg tega pa se udeležuje številnih športnih srečanj tudi drugje. S tako obliko delovanja to društvo lepo goji šport, obenem s tem pa tudi tovarništvo in izletništvo, kar vse je za udeležence koristna poživitev in najlepše razvedrilo. C. Z.

TEKMOVANJE INVALIDOV V BALINANJU

V nedeljo, 3. oktobra, je bilo v Novi Gorici republiško tekmovanje invalidov v balinanju. Tekmovanje je priredila Zveza

za šport in rekreacijo invalidov. Neposredno organizacijo tekmovanja je prevzelo in vodilo športno društvo »Invalidi« v Novi Gorici, ki je poskrbelo za to, da je tekmovanje potekalo v najlepšem redu in vsestransko uspešno.

Balinalne so ekipe iz Maribora, Ljubljane, Tržiča, Pirana, Kopra, Prvačine in Nove Gorice. Poleg teh ekip je nastopila tudi ekipa invalidov rojstva iz doma v Ponikvah na Dolenjskem. Na pobudo Zveze za šport in rekreacijo invalidov se je ta ekipa letos prvič udeležila invalidskega tekmovanja.

Balnanje je bilo zelo zanimivo, saj so bile ekipe močno izenačene. Vrsten red je končno določila razlika v številu doseženih točk, ki pa je bila tudi minimalna. Ekipe so se takole razvrstile: Ljubljana, Piran, Koper, Nova Gorica, Prvačina, Maribor, Tržič in Ponikve na Dolenjskem. Prve tri ekipe so dobile pokal in vsak član tudi spominsko medaljo (pozlačeno, posrebrano in bronasto). Tri leta je doslej nosila prvenstvo ekipa iz Nove Gorice. Tokrat se je morala zadovoljiti s četrtnim mestom.

Dom šolskih centrov je po dogovoru s športnim društvom »Invalidi« v Novi Gorici pripravil izdatno in okusno kosilo in dobre kapljice tudi sicer med tekmovanjem ni manjkalo. Le kdo bi pil, ko pa morata biti glava in roka precizno naravnani v krogle na balnišču. Splošna ocena je tudi bila, da ima Nova Gorica prekrasno štirinestno balnišče. C. Z.

POSTOJNA

MLADI ŠERCERJEVCI SO PRAZNOVALI

Resda je preteklo soboto v Postojni neusmiljeno pihala strupeno mrzla burja, to pa ni motilo prisrčnosti, ko so se na dvorišču vojašnice v popoldanskih urah začeli zbirati borci 2. SNOUB Ljuba Šercerja, ki nadaljuje tradicije te partizanske enote. Devetindvajseto obletnico brigade so praznovali z desetdnevno zamudo, kajti 6. oktobra, na dan, ko je bila 2. SNOUB Ljuba Šercer 1. 1942 ustanovljena na Mokrcu, so bili manevri SVOBODA 71. Prav zato je bilo v enoti JLA Ljube Šercerja, ki ji povečuje polkovnik Vinko Krmelj, še posebej slovesno. Generalmajor Jože Ožbolt je vojakom in starešinam čestital za uspešno izpolnjevanje nalog na manevrih SVOBODA 71 ter za praznik brigade. Slovesno so podelili pohvale, priznanja in nagrade ter prebrali ukaze o napredovanju v višji čin.

Sedanjim »šercerjevcem« je v imenu partizanskih borcev 2. SNOUB Ljuba Šercerja prikazal njeno borbena pot eden izmed njenih komisarjev Vinko Šumrada-Radoš ter jima čestital, v imenu postojnskih družbenopolitičnih organizacij pa jih je pozdravil sekretar ObK ZKS inž. Zvone Nastran. Po slavnostnem delu se je nadaljevalo prisrčno tovariško srečanje tako v vojašnici kot v prostorih jamske restavracije, kjer so glasbeniki izvajali le bolj plesne komade — žal da ni bilo nobenega godca s harmoniko, ki bi izvajal iz meha partizanske pesmi.

Tekst: Stane Škrabar

Foto: Marjan Garbajš

Govori nekdanji komisar Šercerjeve Vinko Šumrada. Poleg njega stoji generalmajor Jože Ožbolt

Imeli smo ljudi

Janez Kranjc

Vsi, ki smo ga poznali kot veseliga in dobrodušnega moža trdnega zdravja, nismo nekaj časa sploh mogli verjeti, da je nenadoma podlegel skriti bolezni. Toda resnica je neizprosna...

Nas, njegove znanke in prijatelje, tolaži samo to, da pred smrtjo ni trpel, da je smrt prišla nenadoma, tako kot pri partizanih. Bil si vesel in dobre volje, naslednji hip pa si bil lahko že mrtev.

Dolžnost nam nalaga, da se spomnimo Janezove življenjske poti. Rojen je bil pred 60 leti v Ivanjem selu, nedaleč od Rakeka. Starši so bili kmetje, ki so si pomagali tudi s priložnostnim služenjem tako kot mnogi drugi. Janez se je leta 1930 zaposlil na železnici kot progovni delavec, nato pa je nekaj let delal na žagi. Tam se je tudi seznanil z naprednimi ljudmi, ki so mu začeli odpirati oči. Kaj kmalu se je tudi sam začel upirati. Zato so ga takratni oblastniki preganjali in tudi zaprli.

Aprilsko vojno leta 1941 je dočkal kot vojak. Uspelo mu je vrniti se v domače kraje, kjer se je vključil v osvobodilno gibanje. Srečamo ga med prvimi, ki so zbirali orožje in pripravljali ljudi za upor. Aprila 1942 pa je vstopil kot partizan v znano »rakovsko četo« Zidansko-vega bataljona. V kasnejših letih je kot partizan obredel skoraj vso Slovenijo. Med drugim je bil tudi v beneški Sloveniji, zadnje leto pa na Koroškem.

Po vojni ga srečamo kot predsednika okrajnega ljudskega odbora v Postojni, nato pa kot sekretarja okrajnega komiteja KP. V zadnjih letih je bil večkrat povrstjeto predsednik občinskega odbora Zveze borcev, oziroma Zveze združenih borcev. Kot družbenopolitični delavec je ostal skromen. Vedno je gledal na malega človeka in skrbel zanj, bolele so ga njegove težave. Zato ima velike zasluge za nekatere izboljšave, ki so jih dosegli v Postojni.

Z Janezom Kranjcem je odšel za vedno od nas eden izmed stare partizanske garde, ki nikoli ni gledala nase, ampak preyssem na koristi skupnosti. Zato naj bi mladi v takih ljudeh, kakršen je bil, vedno videli lep vzgled, kako je treba biti pošten, kako je treba delati in kako ostati skromen. MP

Anton Smole

Rodil se je leta 1919 v Selcih v kmečki družini. Ostal je doma na kmetiji. Takoj po razpadu stare Jugoslavije se je pridružil osvobodilnemu gibanju. Leta 1942 je odšel k partizanom. Bojeval se je v Cankarjevi brigadi, dokler ni bil hudo ranjen. Po okrevanju je deloval kot aktivist v domačem kraju, v rajonskem in podkrožnem odboru. — Po vojni je sprva opravljal razne dolžnosti v okrajnem odboru OF Trebnje; nekaj časa je bil tudi okrajni tajnik. Leta 1964 je postal predsednik okrajne komisije za agrarno reformo na Kočevskem. Nato je deloval v resorju za notranje zadeve v raznih krajih; bil je načelnik oddelka za splošne zadeve, ob upokojitvi pa sodnik za prekrške na trebanjski občini. Izredno delaven je bil v družbenopolitičnih organizacijah. — Bil je nosilec partizanske spomenice 1941 in več odlikovanj za zasluge med NOB in po osvoboditvi.

Nada De Gleria

Umrla je v bolnišnici na Golniku. Bila je žena znanega blejskega zdravnika. — Ze prvo leto okupacije sta z možem morala pobegniti z Bleda. Naselila sta se v Beli krajini, kjer so ju ljudje sprejeli z odprtimi rokami. — Nada je bila požrtvovalna pomočnica možu, zdravniku, ki je tudi mnogim ranjenim partizanom. — Ko so moža internirali, je pomagala ranjenim sama, kolikor je znala in mogla. Zakonca sta se po vojni vrnila na Bled. Sama nista imela otrok, zato pa sta plemenito podpirala mnoge sirote, ne da bi to obešala na veliki zvon. Plemenita žena je znala tolažiti bolnike, pomagala pa jim je tudi gmotno, ne le z lepo besedo. Sama je tiho trpela, ko ji je bolezen izpodkopavala življenje. — Nado so na zadnji poti spremljali številni borci, nekdanji aktivisti, prijatelji in znanci. Vsem bo ostala v spominu kot skromna, zavedna in požrtvovalna slovenska žena.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO

PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—

Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA

TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, propekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tehnik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tehnik »ZVITOREPEC«

UTRINKI IN ODMEVI

ODGOVOR REZKI TRAVEN IN CVETU NOVAKU

V odgovor na najin članek v »TV 15« sta profesor zgodovine Rezka Traven in Cveto Novak obnemela ob nezaslišani predrznosti, ker zagovarjam svojega pokojnega očeta Franca Žnidaršiča, žandarja v bivši Jugoslaviji, ki je preganjal komuniste (po njihovih besedah), zaradi katerega je večji del komunistov bil v biv. Jug., posebno pa po okupaciji na območju Ljubljanskega okrožja preganjan, zaprt, ustreljen od strani nacistov in podobno. Tudi midva, sinova žandarja F. Žnidaršiča, sva se zdržila pred enostranskimi, grobimi in prav nič dokaznimi trditvami, ki jih navajata profesor zgodovine Rezka Traven in Cveto Novak v TV-15 in ki se odnosijo na žandarja Žnidaršiča. Naj bosta toliko prijazna in pristuhne-ta tudi najinim dokumentom, najinim trditvam in enostranosti.

Pravijo, da ima medalja dve plati in če človek v svoji nerealnosti ne vidi obeh strani, verjetno ne more medalje tudi razpoznati. In za takega človeka medalja pač ni medalja. To se pravi, da je resnica lahko večja od »resnice« in pop večji od popa.

Ne misliva zagovarjati žandarja Žnidaršiča in njegovega dela v bivši Jug., ker je preganjal komuniste, ker bi potemtakem lahko obtoževala tudi vse tiste žandarje, ki so v žandermeriji biv. Jug. imeli primerne funkcije in na ta način bili prisiljeni preganjati tudi komuniste, pa čeprav so imeli v NOB in pozneje v novi Jug. tudi značajne dolžnosti in zavdne položaje. Morda jih poznata profesor zgodovine R. Traven in C. Novak, posebno še slednji, ki ga poznam kot oficirja JLA. Ravno tako tudi danes predstavniki oblasti preganjajo sovražnike socializma, kriminalce in sl. Vsaka oblast se pač bori za svoje interese in vsak človek si je služil kruh v biv. Jug., kot je vedel in znal. Ne samo pokojni Žnidaršič, temveč tudi drugi, ki so čutili tedanje okolice, od žandarjev do državnih uradnikov, še več, tudi tisti, ki so nosili uniformo in orožje okupatorja do konca vojne, pa je kljub temu šla mimo njih milostna sodba Rezke Traven in Cveta Novaka.

Ne zamkava zgodovinskih zaslug pok. Ivana Novaka-Očka in njegovih sinov, toda če že C. Novak nama predlaga, naj pregledava dokumente o izdajstvu najinega očeta, potem bi predložila tudi midva zgodovinariki Traven in C. Novaku, naj pregledata arhivske dokumente na sodišču mesta Ljubljane, ki jih je navedel žandar Žnidaršič pri zaslišanju 1951. leta, ko je bil poklican na odgovornost za svoje delo za časa okupacije in ki dokumentirajo, zaradi česa je bila preganjana družina Novak od žandermerije biv. Jugoslavije. Dovolita, ko vidva citirata dobesedno nacistični dokument o izdajstvu Žnidaršiča, naj tudi midva dobesedno citirava socialistični dokument Javnega tožilstva za gl. m. Ljubljana št. B-176/51, ki se glasi: »... V teku preiskave (Žnidaršiču) pa ni bilo moči ugotoviti, da je s svojimi uslugami storjenim napram okupatorjem, odnosno konkretno orožnikom v št. Vidu in Smartnem izval od strani teh kakršne koli prisilne ukrepe naprav poedincem, bodisi čl. KP, ali aktivistom OF, odnosno sploh pripadnikom NOB...« Na temelju tega citata je bila optožba proti Žnidaršiču ustavljena zaradi pomanjkanja dokazov. In sedaj se sprašujeva, kje so bile takrat družine katere navaja C. Novak, ki bi lahko dokazale konkretno krivico obtoženemu, da so zaradi njega te družine izgubile svojce po krivdi obtoženega. Še več, nihče, nikdar in nikjer se na odločbo sodišča ni pritožil in zahteval ponovne obravnave. Zanimivo je tudi to, da so se vsi ti »dokazni« dokumenti, ki obtožujejo Žnidaršiča kot izdajalca in ki jih navajata R. Traven in C. Novak, pojavili v momentu neposredno po smrti žandarja Žnidaršiča, ko se točno ve, da se le-ta ne more osebno zagovarjati. Kje so bili ti dokazi takrat, ko se je Žnidaršič po osvoboditvi sprehajal 26 let pred očmi vseh tistih, ki ga danes titulirajo kot izdajalca. Ne moreva se znebiti vtisa, da ost klevet v članku Traven in Novaka leti na naju, sinova žandarja Žnidaršiča, ker, če ne bi bilo tako, potem bi dokazi o krivdi bili predloženi sodišču še za življenja Žnidaršiča. Res je prava ironija, da kljub »dokazom« žandar Žnidaršič ni bil obsojen, toda kljub temu se sprašujeva, katerim zavednim državljanom gre zahvala, da je bil Žnidaršič oproščen vsake krivde, ali so pa bili ti isti ljudje nepošteni, pristranski proti prizade-tim osebam, ali pa so bili dokumenti o njegovem izdajstvu tako pomanjkljivi, da je tudi najbolj pošten državljani bil prisiljen izjaviti »mi kriva, pa čeprav se ve, da so bili obsojeni ljudje že za manjše krivice, kot se pripisujejo Žnidaršiču. Po vseh teh letih nama ni jasno in ne moreva razumeti, kaj je vzrok temu, da se je začela polemika o krivdi in nekrivdi proti Žnidaršiču šele polnih 5 let po osvoboditvi, ko je imenovan opravljal dosti pomembne naloge v biv. opčini št. Vid, krajevnem uradu Vižmarje, Milici in drugje.

Kdo in zakaj je moral, ali bil prisiljen postaviti vprašanje izdajstva žandarja Žni-

daršiča, s kakšnim namenom in zakaj kljub vsem dokazom ni uspel dokazati njegove krivice?

Mnenje Novaka, da je delovanje žandarja Žnidaršiča za časa okupacije dvomljivo vrednosti, pa so zanikale izjave verodostojnih prič iz tega območja in območja Šk. Loke, ko jih je imenovan predložil ZB št. Vid in ki so na skrivnostni način, kdo ve zakaj, izginile in jih danes ni več moči najti, pa čeprav dokument o predaji teh izjav Zvezi Borcev št. Vid obstoji in ga lahko Novak vidi, ali poišče pri naju. Kljub vsemu temu pa imava še danes verodostojne izjave nekaterih prič, da je žandar Žnidaršič sodeloval s partizani že v letu 1942, intenzivnejše v letu 1943 naprej. To ne morata zanikati niti profesor zgodovine R. Traven, niti Novak, brez obzira na njuno osebno mišljenje. V Partiji su naju učili, da je treba smelo in odločno pogledati resnici v oči, toda verjamil, da midva tej »resnici« gledava v oči že polnih 26 let, toda vseeno nisma mogla razvoz-ljati krivde ali nekrivde, ker ni bilo do sedaj nobenega človeka, ki bi se »prelevil« v dokazni material. Če pa mislita profesor zgodovine R. Traven in Novak, da lahko ignorirata in prezameta prvenstvo pred dokumentom Javnega tožilstva v socialistični družbi, potem lahko trdita, da gre tu za izkoriščanje službenega položaja, osebnost in nehumanost.

Ne misliva v bodoče več s profesorjem zgodovine Traveno in Novakom polemizirati o tem primeru vse do slej, dokler se ne ovržejo socialistični dokumenti, tj. Objava Kom. Posadine IV. JA, odsek za ratne zarobljenike št. 390 od 26. 8. 1945, Sklep Javnega tožilstva za gl. m. Ljubljana št. 176/51 od 25. 8. 1951, potrdilo Okrajnega m. LO tajništvo za notranje zadeve Ljubljana št. 12/21531, izgubljenih 13 izjav o sodelovanju v NOB predate terenskemu odboru ZB št. Vid—Podgora—Vižmarje—Guncleje 15. 5. 1962 in drugih dokumentov, ki govore nasprotno od trditve dosedanjih avtorjev člankov, tj. Traveno in Novaka.

Poleg tega sprašujeva, zakaj je tedanja oblast dovolila, da izdajalec Žnidaršič opravlja od 1945 leta dalje pomembne naloge kot na primer v Narodni Milici, Občini št. Vid v svojstvu pomočnika referenta za stanovanjska vprašanja, dalje kot poverjenik za preskrbo prehrane terena Vižmarje, kot član skoraj vseh volilnih komisij in drugo. Mišljenja sva, da kot izdajalec slovenskega naroda v nobenem primeru to ne bi mogel biti. Zato za sedaj priporočava profesorju zgodovine R. Traven in Novaku, da grožnje, ki tako na prefinjen način vejejo iz posameznih vrstic njunih člankov, zadržita za sebe in jih uporabita tam, kjer bodo imele zanj večji efekt. Če pa sta najine navedbe dokumente v stanju ovreči in dokazati nasprotno, sva tudi midva pripravljena pogledati drugi strani medalje v oči.

Posebno je pa poglavje v članku Novaka, ko omenja nezaslišano predrznost naju, ko

ŽAVOD »BOREC« bi bil pripravljen ponatisniti delo »NA BOJNI ČRTI OSEMNAJSTE«.

Gre za obsežno in dokumentirano delo o razvoju in bojih Osemnajste divizije NOV in POJ oziroma njenih brigad: Levstikove, Devete in Ljubljanske. Nad 700 strani obsegajoči zgodovinski oris seznaja bralca s kronološko razvrščenimi dogodki Osemnajste divizije in tudi drugih narodnoosvobodilnih enot na Dolenjskem, Notranjskem ter delno onstran Kolpe, v Gorskem kotarju — od italijanske kapitulacije septembra 1943 pa do osvoboditve Ljubljane maja 1945. Čas krvavih bojnih preizkušenj, težav in uspehov na navedenem ozemlju je opisan živo in nazorno, osvetljen pa je tudi s številnimi originalnimi fotografskimi posnetki. Avtor LADISLAV KIAUTA je prejel za knjigo Kajuhovo nagrado in nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1970.

Zgodovinski oris »NA BOJNI ČRTI OSEMNAJSTE« je in bo ostal zanimiv in poučen za vsakogar, še posebej pa za preživele borce in aktiviste. Ako želite priti do knjige, pohitite s prednaročilom in ga pošljite na naslov:

ZAVOD BOREC, Beethovnova ul. 10, Ljubljana

Naročilnica

Priimek in ime _____

stanujejo _____

nepreklicno naročam ponatisnjeno knjigo Ladislava KIAUTE vezano v celo platno, za ceno približno 170.— dinarjev.

Račun bom poravnal v.... obrokih

Datum: _____

Podpis: _____

ZAVOD »BOREC«
Knjižotški oddlek
61000 Ljubljana
Beethovnova 10—II

odgovarja R. Traven in ko se Novaku vsiljuje nehote vprašanje, kaj sva midva počela v partizanih. To so besede, katere bo moral Novak objasniti na pristojnem mestu, kaj je z njimi hotel povedati. Sla sva v partizane, kadar sva pač mogla, in se v partizanih s puško v roki pošteno borila za našo stvar, bila vedno v prvih linijah operativnih enot in to nadaljevala po osvoboditvi vse do danes. Za svoje delo v partizanih in v JLA do upokojitve sva dobila za delo in zasluge 14 vojnih in mirnodopskih odlikovanj, katerih Ukaze je podpisal vrhovni Komandant in predsednik republike. Če je tudi to za Novaka dvomljivo in če misli, ko da te zasluge niso zaslužene, potem nama ne preostane nič drugega, da vsa ta priznanja in odlikovanja prineseva njemu in da jih postavijo v svojo vitrino. Kako sva pa prišla do činov, ki sicer res niso veliki, pa naj Novak pogleda v najine dokumente, lahko pa rečeva, da sva jih dobila na pošten način. Misliiva, da je vprašanje, kaj sva delala v partizanih, na neki način žalitev celokupne JLA, v kateri sva v najtežjih trenutkih, ko so se nekateri, ki so se borili proti nam, vrnili domov, si pripravljali svojo kariero, postali v teh časih tudi direktorji, ekonomisti, inženirji in celo profesorji, njihove položaje branila z mitraljezom na ramenih v enotah KNOJ in graničarskih enotah na madžarski, romunski, grški, albanski, italijanski in avstrijski meji in to v najtežjih zgodovinskih trenutkih naše socialistične domovine. S tem nočeva povedati, da sva se samo midva borila za današnjo stvar, ampak to potencirava samo zaradi nesramnih konstatcij in samovoljnosti Novaka, ki naju globoko žalijo.

Popolnoma se strinjava, da bi se prene-kateri padli obrnili v grobu, če bi vedeli, kaj se dela, še več, vstali bi iz groba, če bi tudi vedeli, kaj vse si posamezniki danes lahko dovolijo. Najina preteklost je čista, preverjena in v tem pogledu lahko vsakemu pogledava v oči, kdorkoli naj to bo, ali kakršnokoli funkcijo in zasluge danes ima.

Hotela bi na koncu reči tudi, da s tem, kar sva napisala, ne stojiva v vrstah tistih, ki danes vzdigujejo glave, ker je baje prišel »pravi trenutek«, temveč zato, ker sva vse svoje življenje delala pošteno, za novo družbo, za nove resnično socialistične interese, katerih del sva tudi midva, za katere se boriiva tudi danes, in za take odnose, kjer bo resnica res resnica in ko bodo oči zabletele vsakemu vselej takrat, ko bomo eden drugemu lahko rekli: odkritosrčni in pošteni ljudje smo.

FRANC IN STANE ŽNIDARŠIČ

ŠE ENKRAT POPRAVITE!

To pismo je namenjeno tovarišu Tonetu Kralju v zvezi z njegovim prispevkom »Prosim, popravite« v 37. številki »TV 15«.

Spoštovani tovariš Kralj!

Verjemite, da mi je težko, da se moram oglasiti, toda če se že, vam prek »TV 15« pišem tako pozno zaradi tega, ker sem hotel

zbrati mnenje udeležencev pohoda AVNOJ 71.

Vsi udeleženci so si še zdaj enotni v tem, da je bila akcija zanje enkratno doživetje. da je ne bodo nikoli pozabili, ker je postala del njih samih. Spominjajo se naporov, znoja, predvsem pa širokega in skrivnostnega občutka zmagovalstva takrat, ko je bila akcija končana. Vse skupaj je v človekovem življenju le majhen trenutek, gotovo pa je, da je to temeljni kamenček v mozaiku naši domovini zvestega človeka. K temu je s svojo prisotnostjo in prednostjo stvari pripomogel tudi tovariš Janko Gregorič.

Vsi ga poznamo kot človeka, ki je leta 1943 kot vodnik VOS (po činu) spremljal našo delegacijo. Tovariš Janko je povsod poudarjal vlogo svojih tovarišev, jih imenoval in govoril o njih kot ljudeh, ki so vodili slovensko delegacijo v Ljude. Tako poznamo vas kot komandirja čete VOS, poznamo Albina Grajzarja, komandanta bataljona VOS kot komandirja spremljevalcev, ki je kasneje v bojih v Sloveniji padel, Jožeta Kremesca pa Mirana, Martina, ki je padel pri Kriški vasi, Dalmatinca in druge.

O sebi je Gregorič malo govoril. Že to, da se je sam prijavil k pohodu in da smo šele kasneje ugotovili, kdo je, nam mnogo pomeni. Za nas je predvsem človek z vsemi tistimi karakterističnimi vrlinami, ki jih mladi v predstavah o svetlem liku borca pričakujemo. Ne iščemo junakov, poveljnikov, ampak ljudi. To je mlademu človeku blizu in njegova nujnost. Vsi drugi pristopi ustvarjajo odpor in prenašanje partizanskih tradicij odgoj no koristijo.

Tega pa, prepričan sem, ne želimo ne borci NOV in ne tisti, ki delamo za razvijanje partizanskih tradicij in pri tem svojem delu vidimo zelo pomembno nalogo v oblikovanju mlade osebnosti.

Komandant brigade:
ROBERT BOBANEC

PRAVNA POSVETOVALNICA

ODŠKODNINA ZA PONESREČENEGA SINA

Z. J. VELENJE

VPRAŠANJE: Dne 3. 8. letos se je smrtno ponesrečil vaš sin, ko je med skakanjem s skakalnice na Velenjskem jezeru zadel z glavo ob stebel in potem utonil. Nikogar ni bilo, ki bi fantu, staremu 15 let, skočil na pomoč in šele 15 minut po nesreči so začeli organizirati reševalno akcijo. Odgovorna oseba, ki je plačana za reševanje je samo izjavila: »Zakaj je pa skočil?« Točne podatke o okolnostih nesreče je zabeležila milica. Radi bi zahtevali odškodnino in zato sprašujete, kje in kako bi sprožili postopek.

ODGOVOR: Prvi pogoj za uveljavljanje odškodnine je krivda. V tem primeru je šlo za nesrečo samega sina, za katero seveda nihče ne more biti odgovoren. Pač pa je vprašanje, če tisti, ki je od uprave kopališča nastavljen za reševanje iz vode, svojo dolžnost zanemaril. Samo v primeru, če bi dokazalo, da je plavalni mojster zanemaril svojo dolžnost, da ni reševal, čeprav bi bil lahko, bi lahko od uprave kopališča zahtevali odškodnino. Zahtevek je torej dvomljiv. Vprašanje je namreč, kje se je nahajal v trenutku nesreče plavalni mojster, kaj je delal, zakaj ni pazil ob vodi, ali je nesrečo videl, ali ga je kdo o nesreči obvestil, kdaj in kako, kaj je storil in ukrenil. Vse te okoliščine utegnejo biti pomembne za odločitev o krivdi oz. o zanemarjanju obvezne dolžnosti. Vse te podatke bi morali ugotoviti prej, preden se spustite v pravdo. Odškodnino pa je mogoče uveljavljati samo s tožbo prek sodišča. Če bodo okoliščine nesreče govorile v vašo korist in se boste odločili za tožbo, bi vam vsakakor svetovali odvetnika, ker bo dokazovanje krivde težavno in je uspeh pravde dvomljiv.

POVEČANJE POKOJNINE

A. M. CELJE

VPRAŠANJE: Ste družinska upokojenka po možu, ki je umrl leta 1956. Svojemu dopisu ste priložili poštni odrezek, iz katerega je razvidno, da ste za zadnji mesec dobili 57900 st. din. Prej ste dobivali pokojnine 57440 din, potem ste avgusta meseca dobili 62100 din. Tako ne veste, pri čem ste in koliko znaša sedaj po povečanju vaša družinska pokojnina oz. za koliko se je ta povečala.

ODGOVOR: Na podlagi vašega odrezka, ki ste ga priložili, in na podlagi vaših navedb, vam res ne moremo odgovoriti na vprašanje. Svetujemo, da se obrnete direktno na vaš zavod za socialno zavarovanje v Celju, saj živite v okolici Celja. Tam vam bodo povedali, koliko znaša sedaj vaša pokojnina in kaj je predstavljal anesek, ste ga dobili avgusta.

Maček s čelado

Hrvaški pisatelj Joža Horvat je v knjigi pod gornjim naslovom opisal partizansko življenje z vesele strani. Morda se komu njegov način prikazovanja dogodkov ne zdi čisto »pravoveren«, toda nasmeje se mu prav iz srca, nič manj kot Haškoveemu Švejkcu.

Knjigo je izdal ZAVOD BOREC v Ljubljani. Ima 360 strani in stane 22,— dinarjev.

— Statistične podatke. Vsak mora povedati, kako in zakaj je prišel in kakšen je cilj njegovega boja. Kapara, začni!

— Tovariši, v tem, za kakšne smotre se bijemo, smo si vsi na jasnem. Borimo se za socializem. Kako in zakaj smo prišli v boj, v tem smo si različni. No, tovariša Imbra Falačeca je v boj nagnala žena. Za voljo žene, ki se je je bal, je pobegnil v brigado...

... Vodenjak, začni!

— Tovariši, jaz sem bil okupatorjev hlapec. Bil sem domobran. Naš vod je bil v bunkerju pri železniškem mostu na reki Bednji blizu Novega Marofa. Ponoči smo trepetali ob strelnih linah, podnevi okoli bunkerja za bodečo žico. Nekega jutra je neki Pavlek iz Bjelovara šel na breg prat obujke, nagnil se je, da bi namočil cunje, ko — pik! Nekje je prasnila puška, a moj Pavlek tof v vodo — mrtev! Mi smo jo popihali v bunker. Kaj bomo zdaj? Premišljamo, sklepamo in se odločimo, da se vdamo, ker so nam popustili živci in nismo mogli ostati v bunkerju. Zbrali smo torej puške, strelivo, odeje, vse smo vzeli in se napotili v gozd. Mislili smo, da se bomo že ob prvem koraku srečali s partizani, kaj že! O partizanih niti sledu! Šele čez dva dni smo naposled naleteli na partizansko skupino. Tedaj se je okoli nas nabrala vsa vas. Komisar je imel pred nami miting, pojasnil nam je cilje boja in nas pozval, naj ostanemo pri partizanih. Tedaj se je bilo treba odločiti. Tiste, ki so se odločili, da gredo domov, bodo partizani slekli, poteg-

nili bodo z njihovimi hlačami in jopice in jih bodo pustili v gatah. In tako se je začelo, eni se slačijo, drugi mislijo ostati, vse to pa so opazovali partizani in ne samo partizani, pač pa, kot sem dejal, vsa vas, žene, starčki, otroci... Blizu mene je stalo brhko dekle, rdeče kot jabolko. Prav zaradi tega dekleta me je obilil znoj. Bolj in bolj se je bližal trenutek moje odločitve. Rad bi bil šel domov, a vedel sem, da imam umazane in raztrgane gata; v zemljo bi se bil udril od sramu! Kaj naj storim, kaj naj storim? Dekle gleda mene, jaz gledam njo, mislim pa samo na svoje prekleto domobranske gata in obliva me znoj. Ko je prišla vrsta name, da se odločim, ali naj ostanem ali naj slečem hlače, sem vzdignil roko in v obupu vzkliknil: Tovariši, jaz sem vaš...

...Delegat je zapisal v notes: »Vodenjak, domobran, je ostal zaradi umazanih gat!«

Pa spet Kapara:

— Kapsula, si pripravljen?

— Da, sem! Vstal je, potisnil roke v žep, popasel s pogledom in rekel preprosto: — Moja zgodba je kratka. Rodil sem se blizu Petrinje, bil sem orožnik in lani se je vsa naša posadka v Blatni reki vdala partizanom.

— Po dvodnevem boju! ga je opozoril Kapara, ne brez bodice.

— Da, po dvodnevem boju, se izvije Kapsula, priznam... Zdaj sem partizan. Vse se šteje v službeno dobo...

— Ali je res, Kapsula, ga vpraša dele-

gat, da še danes nosiš v žepu žandarske lišice?

— Nosim, je odkrito priznal Kapsula, zmeraj se najde kakšen bandit... Naj bodo lišice pri roki!

Delegat zapiše v notes: »Kapsula, žandar, ostal zaradi službe!«

— Meni pa se nič ne šteje v službeno dobo, je takoj za njim nadaljeval najbolj izobraženi in zato najbolj razcapani vojak desetnice, Dak. — Preden sem prišel v brigado, sem bil študent prava v Zagrebu. S politiko se nikoli nisem ukvarjal ne jaz, ne moj oče, ne moj ded! Nekega dne sem na križišču čakal na svoje dekle, ko sta pristopila k meni dva neznana človeka, izvlekla pištoli in — roke kvišku! Tepili so me z bikovko ko vola. Potem pa: Fanta, to ni Đuka, to je nekdo drug! Čez kakšen trenutek sem bil na ulici. Zaveden! Zavednejši kot katerikoli član rajonskega komiteja v Zagrebu. Deset dni pozneje sem prišel na Kalnik in zdaj sem tu, grajen in politično zaveden.

Delegat je zapisal: »Dak, razredno zaveden, zgradila ga je policija!«

— Jaz! Jaz sem tu najmlajši, se je oglašil Stevica Radanović. Lani, ko sem dočel za puško, sem rekel materi, da bom šel v brigado. Sine, rana moja, de ona, kaj ti pride na misel! A jaz se ne dam. In beseda da besedo, mati se omaje, privoli in mi pripravi torbo. Ob slovesu mi reče: Sine, pojdi in sreča naj te spremlja, a glej, da prideš v četo, v kateri je komandir Srb. Začudim je in pravim: Zakaj Srb, ko smo bratje in se skupaj borimo? Kako mi bo Srb komandir, ko grem v brigado »Bratov Radić! Naj bo, sine, pravi ona, naj bo brigada katerakoli že, naj bo komandant brigade Hrvat, naj bo komandant divizije celo Turek, samo naj bo komandir tvoje čete Srb! Glejte, tovariši, tako sem jaz, mali Stevica, prišel k partizanom in v četo komandirja Laze, on je Srb, pa naj pazi na otroke!

Delegat zapiše: »Stevica nima jasnih pojmov o narodnostnem vprašanju.«

Nadaljeval je Martin.

— Da sem bil šofer v opekarni v Kri-

ževcih in da sem že tam postal član partije, o tem ne bom govoril. Če verjamete ali ne, k partizanom me je pripeljala krava! Da, naša domača krava! Nekega dne je prišel k meni v opekarno stric Polšek, terenski delavec. Ta je rekel: Imam dobro strojnico, le kravo moram dobiti! Kravo? Da, dobiti moram molzno kravo! Dobro molznilo! Him... s kravo ni težko. Spomnil sem se, da je na Kalniku precej Slovencev, naseljenec, ki so jih naselili na posestva Srbov. Kravo bomo vzeli kakšnemu kolonistu, pa mirna Bosna. Intendant je določil, komu bova vzela kravo. Ves tisti dan in seveda vso naslednjo noč sva gonila tisto kravo, dokler nisva prišla v neko vas, daleč od partizanskih oporišč, in tam je moj stric potrkal na vrata. Vse je bilo zmenjeno. Kmet je postavil pred naju steklenico žganja, sam pa šel na senik po strojnico. Nekoliko preveč se je zadržal in, preden se je vrnil, je moj stric izpraznil steklenico. Kravo sva morala odgnati na konec vasi, k sinu. In smo se napotili: stric in jaz, puškomitraljez in krava... Stoj! Je zavpil moj stric. Kdo prihaja? Presenečeni zandarji so obstali ko vkopani. Stric se ni zmedel. Takole natreskan se je otresavo zadrl: Gospodje hrvatski orožniki, izvolite se umakniti, tod koraka ljudska vojska! In trrr! Zandarji so pobegnili, krava pa ni niti z repom zamahnila. Prava partizanska krava! Tu sem s prav tisto strojnico.

Delegat zapiše: »Martin, šofer, krava ga je pripeljala k partizanom!«

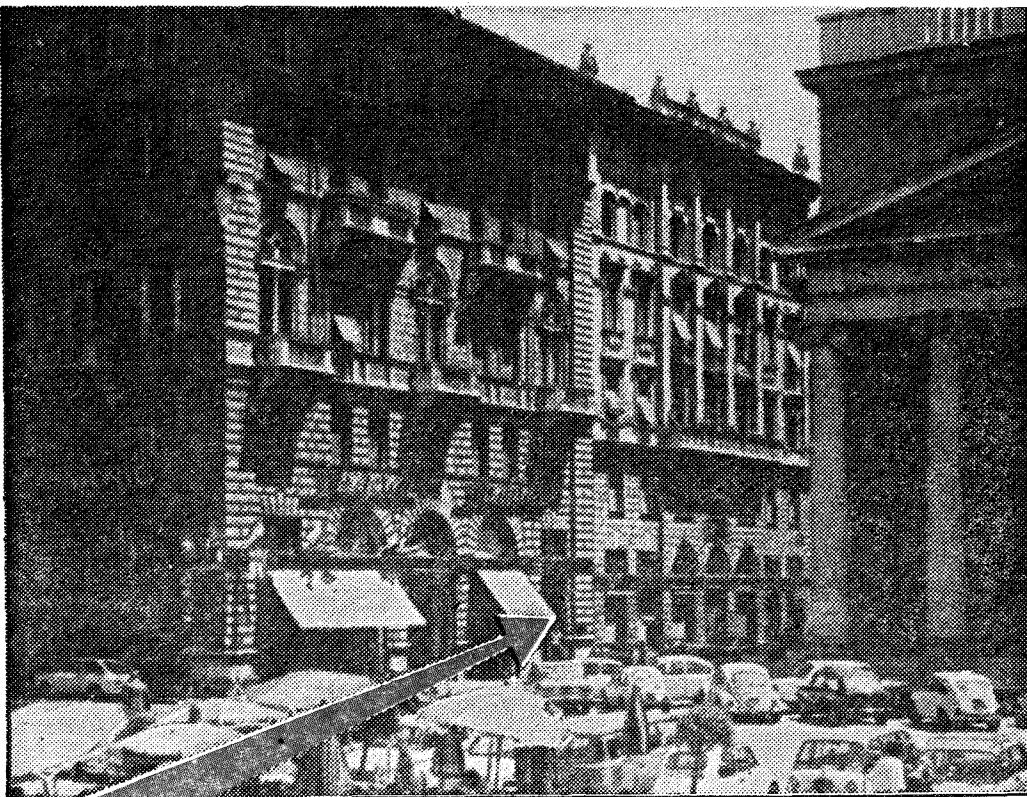
Kočijaž že stoji pripravljen in čaka.

— Tovariši, ime mi je Bezjak, pa mi vsi pravijo Kočijaž, ker sem dvanaest let služil pri popu in sem mu bil za kočijaža... Koga vse nisem vozil od popa k popu! Jaz sem, tovariši, videl rimskokatoliško cerkev v njeni notranjščini, nekako v trebuhu! Ko so prvič prišli partizani v našo vas, sem takoj zapregel popove konje in v popovi kočiji sem se odpeljal v štab. Kočijo sem oddal intendantu in se kdaj pa kdaj še dandanes sprevaža v njej komandant kalniškega področja. Toliko o tem, kako sem prišel k partizanom, zdaj pa še nekaj

Nadaljevanje na 11. strani

Vse kar kupujete pri DARWILU je garantirano.

Še nikoli se ni zgodilo, da bi DARWILOVA ura ali nakit — to je zlati nakit iz 14, 18 in 22 karatnega zlata — bil brez najzanesljivejše garancije.

DARWIL
TRST

PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4

I. IN II. NADSTROPJE

Če kupujete zlato, zlati nakit in drage kamne — kupujte z garancijo: Kupujte pri DARWILU! Med DARWILOVIMI kolekcijami lahko izberete zlato in nakit za vse kategorije kupcev: med sto tisoč najrazličnejšimi (vedno elegantnih, vedno modernih) kolekcijami lahko najde vsa kdo nakit po svojem okusu in po zmogljivosti svojega žepa. Če za 60 dinarjev lahko dobite prstan iz belega zlata s čistim biserom. Prstan z naravnim topazom dobite že za 100 dinarjev. DARWIL-ov nakit je izdelan iz 14, 18 in 22 karatnega zlata.

DARWIL je vaša hiša: švicarska firma, ki vedno misli na tiste, za katere proizvaja, DARWIL nima niti enega proizvoda — bodisi da gre za eno od 600 vrst ur, ali od ogromnega števila zlatih nakitov — ki jih je poslal na trg, ki bi bil brez garancije.

KULTURNI OBZORNIK

Richard Burton in Hardy Krüger v sceni, ko je bil tovariš Tito ranjen

Na snemanju Sutjeske

Pred kratkim so partizani spet ponovili epopejo Sutjeske! Gre seveda za filmsko Sutjesko in naše vojake, ki v filmu igrajo partizane. Režiser Delić je lahko posnel sliko iz obkolitve partizanskih enot leta 1943 samo zaradi izredne požrtvovalnosti bataljona majorja Draga Pipovića.

Sceno so snemali na Suhi, kotlini blizu Tjentišta. Ob prvem mraku bi bili morali po okoliških višinah zažgati kresove, prav take kot so jih med vojno zakurili Nemci, da bi s tem pokazali partizanom, v kakšnem brezupnem položaju so. Zdaj naj bi vojaki kresove zakurili s pomočjo petroleja. Dvesto vojakov-planincev je ves dan plezalo po skalah s težkimi bremenami na hrbtih več kot 1600 metrov visoko. Ponoči je bilo preveč nevarno, da bi se vrnili, zato so morali v skalovju tudi prenočiti.

Prvi večer ni bilo s snemanjem nič, ker so bili kresovi premajhni. Zato so naslednji večer morali znova kuriti. Ves dan so imeli čas, zato so nabrali dovolj drv. Snemanje je drugič popolnoma uspelo. Zagorelo je okoli 40 kresov, visokih vsaj po pet metrov, da jih je lahko ujela kamera iz doline.

Naslednjega dne zjutraj je major Pipović vprašal vojakke, če se strinjajo s stavom s komandantom polka polkovnikom Desimirom Nikolićem. Stavili so namreč, da bodo prišli z Vučeva, hriba, visokega okoli 1600 metrov in oddaljenega od Tjentišta okoli 25 kilometrov, v manj kot dveh urah in pol. Partizanski bataljon je stavo sprejel in tudi dobil. Po poti so vojakom razpadali stari zaplenjeni čevlji, toda vanje so dali čepice, da bi lahko hodili.

Major Pipović je po končani akciji dejal, da so se posebno izkazali vojaki Matija Starčević, Gojko Pribarac, Franc Krouba in Slobodan Biljić.

D. S.

Film Revolucija še teče

Viba-film končuje srednjemetražni dokumentarni film »Revolucija še teče«, ki ga je režiral Milan Ljubič. Gre za predstavitev zgodovine Jugoslavije in njen razvoj v zadnjih tridesetih letih. Film so posneli v črno-beli in barvni tehniki ter v njem uporabili veliko arhivskega gradiva. Narediti nameravajo kar 135 kopij v desetih jezikovnih verzijah, od teh štiri verzije v jezikih jugoslovanskih narodov, šest pa v tujih jezikih — sekretariat za informacije ZIS pa namerava ob letošnjem dnevu republike organizirati slavnostne predstave filma »Revolucija še teče« v vseh državah, s katerimi ima naša država diplomatske stike.

ROBERTO BATTALGIA:

Odporniško gibanje v Italiji

Vsekakor je bilo odporniško gibanje ali rezistenca v Italiji eno tistih svetlih in junaških strani novejši italijanske zgodovine, o kateri imamo danes nešteto dokumentov, pričevanj, spominov in posameznih študij za posamezna obdobja, kraje, čase in ljudi. Sintetično podoba tega gibanja, ki je zgodovinsko formalno ujeto med datuma 8. septembra 1943 in 25. april 1945. pa je doslej zagotovo najpopolnejše in najpreglednejše obdelal Roberto Battaglia v svojem delu pod naslovom »Odporniško gibanje v Italiji«.

Vsekakor ni bilo lahko iz množice dokumentov in pričevanj podati čim objektivnejše, sociološko, politično in zgodovinsko prerez skozi zgodovino in dogodke, ki so se odvijali pred razmeroma kratkim obdobjem.

Battaglia je vsekakor, in to mu priznavajo tudi v Italiji, napisal doslej najboljše takšno sintetično delo, ki skuša tudi družbeno, politično in nacionalno razložiti fenomen, ki mu na kratko pravimo italijanska rezistenca. Italija se je v tem času namreč spet po dolgem času zavedela same sebe, svojega naprednega duha, svojega bojevitiga antifašizma in svojega odpora tako proti Nemcem kot proti tako imenovani italijanski fašistični socialni salojski republiki. Prvič so se v tem boju združile najrazličnejše stranke, od komunistične partije Italije do demokristjanov, da bi vodile enoten in odločen boj proti fašizmu z orožjem v roki. Tudi delavske množice, zlasti v Severni Italiji, so že s stavkami pod fašizmom prve napovedale odporniško gibanje, ki bo po kapitulaciji Italije zadobilo šele resničen vseljudski obseg in doseglo svoj vrh v oboroženi borbi. In končno, prav s svojo borbo je italijansko ljudstvo zbrisalo s sebe madež, ki so mu ga povzročili Mussolini in dolgoletni fašizem na oblasti ter pripeljali Italijo na rob propada v drugi svetovni vojni, dokler ni ljudstvo samo vzelo v roke svoje usode in se odločno postavilo po robu temnim silam fašizma in nacizma.

Pa še na nekaj bi radi opozorili ob Battaglievi knjigi. V modernem zgodovinsko danes vsekakor ne kaže preveč poudarjati, da je ta ali oni narod največ prispeval k uničenju fašizma. Veliko bolje je zapisati, da je vsak narod po svojih močeh k temu prispeval. Kljub samohvali posameznika ali mor da tudi narodov, namreč le ostane zgodovinsko dokazana resnica, da je v vsaki osvobodilni vojni vsak narod prispeval svoj delež, ki ga je bil dolžan dati, če je hotel ostati ali biti svoboden. Prav

tako seveda tudi vsak posameznik. Zato je krivično, da opazimo v zgodovinskih nekaterih osvobodilnih vojn najprej in v prvi vrsti po vojni glasne junake, tihih pa ne. Prav Battaglieva zgodovina pa je ena redkih zgodovin odporniškega gibanja in osvobodilne vojne, ki daje pravilno težo obema vrstama junakov in lepo ugotavlja, da bi brez tihih, »vsakdanjih« junastev ne bilo velikih. Tako šteje v vrsto junakov kakšnega hribovskega župnika v Abruzzu ali Piemontu, ki je kot organizator in borec padel v boju z Nemci ali neofašisti na čelu svojih faranov, pa tudi še živega ali mrtvega nosilca dveh zlatih medalj, državne in partizanske, je pravilno med drugim zapisal v tehnem uvodu h knjigi dr. Metod Mikuš.

Battaglieva knjiga bo torej slovenskim bralcem razkrila podrobnosti, ozadje, sintezo in razvoj italijanskega osvobodilnega gibanja in bo zato nedvomno prispevala k boljšemu razumevanju zgodovinskega razvoja in tudi današnjega trenutka naših sosedov — Italijanov.

Knjigo, ki je opremljena s številnimi dokumentarnimi fotografijami, je prevedel Leopold Vrbovšek, izdal pa zavod »Borec« v Ljubljani.

DUSAN ŽELJEZNOV

III. SREČANJE PIONIRJEV — DOPISNIKO V IN LITERATOV

Mladi nagrajenci „TV 15“

Dne 15. in 16. oktobra je bilo v Murski Soboti III. srečanje pionirjev dopisnikov in literatov Slovenije, za

katerega so uredništva Cicibana, Dela, Kurirčka, Pionirja, Pionirskega lista, Ljubljanskega dnevnika, mladinskih oddaj RTV in »TV 15« izbrala kar stopetdeset pionirk in pionirjev iz vse Slovenije in jih s tem nagradila za njihovo prizadevno delo.

V imenu našega uredništva so se srečanja v Murski Soboti udeležili:

ALENKA TRONTELJ, STRANSKA POT III, GROSUPLJE, NATALIJA KAJIN, PODKLANEC 14, VINICA PRI ČRNOMLJU, DRAGICA TRNOVSEK, ŽELEZNO 21, ZALEC, JURIJ TRETJAK, KOSEKKEGA 36, MARIBOR, SONJA ČESNIK, PALČJE 71, PIVKA, SLAVICA DRAGOŠ, MOHORIČEVA 6, IDRJA, RAJKO ČEH, MARIBOR 5, DRAVOGRAD, MAJDA SLAMBERGER, POLJČANE 131, POLJČANE, DANILO MURŠEC, BIŠ 58, TRNOVSKA VAS, NIKOLA MUČIČ, CESTA SVOBODE 51, BLED, VERICA ERBEŽNIK, GRADIŠČE 6, DOLENJSKE TOPLICE, SONJA SKOK, SKOPLJE 14, VREMSKI BRITOF, MARTINA ŽIBERT, KLAJDE 9, BLANCA, VESNA VREŠ, IZSELJENI ŠKA 6, SLOVENSKA BISTRICA, MILKA ŠTRAJNAR, DOL. GRADIŠČE 5, DOL. TOPLICE, MIROSLAVA BESEDNJAK, KIDRIČEVA 2, KRANJ, JANA KUNST, TREBČE 27, BISTRICA OB SOTLI, JELKA MIKLAVČIČ, CERKNO 40, CERKNO, LADKA MIKLAVČIČ, CERKNO 40, CERKNO.

O tretjem srečanju pionirjev dopisnikov in literatov Slovenije bomo obširneje poročali v prihodnji številki na mladinski strani »TV 15«.

BELEŽKE

ANGLEŽI O II. SVETOVNI VOJNI

Angleška televizijska družba je začela s snemanjem šestindvajseturne televizijske nadaljevanke o drugi svetovni vojni. Vsako nadaljevanje bo trajalo eno uro, cela nadaljevanka pa bo stala okoli 1,2 milijon dolarjev. Pri pisanju scenarija in dialogov bo sodelovalo šest pisateljev, ki bodo uporabili arhivske dokumente in posnetke iz nemških, ruskih, francoskih, japonskih ter ameriških arhivov.

SPOMINI VLADISLAVA GOMULKE

Član poljskega politbiroja Stevan Olzovski je pred kratkim na televiziji govoril o Vladislavu Gomulki, ki je decembra lani prenehal opravljati dolžnost prvega sekretarja poljske partije. Po besedah Olzovskega je začel šestinsedemdesetletni Gomulka, ki trenutno živi v Varšavi, »prejema pokojnino in se ne ukvarja s politično dejavnostjo«, pisati spomine.

HADŽIĆ SNEMA NOV FILM

Režiser dokumentarnih filmov Srdjan Hadžić snema film po knjigi »Nezaboravniki«. Avtor knjige je Djoko Stojčić, pripravil pa jo je po raznih zapiskih in anonimni literaturi iz časa delovanja SKOJ.

KNJIGA O GIBANJU MLADIH

Prejšnji petek je bil v Zagrebu končan simpozij »Revolucionarno mladinsko gibanje od leta 1941 do leta 1948«, ki so ga pripravili v počastitev dvainpetdesetletnice SKOJ in tridesete obletnice vstaje jugoslovanskih narodov. Referati in spomini sodelavcev simpozija bodo po natančnem znanstvenem proučevanju predstavljeni v posebni knjigi.

JOHNSON OBTOŽUJE

Bivši ameriški predsednik Lyndon Johnson je napisal knjigo o svojih predsedniških letih. V njej dolži Kennedyja za vojno v Vietnamu. Delež Kennedyjeve administracije pri strmoglavljenju južnovietnamskega predsednika Ngo Din Di-jema je bil »velika napaka«. To je povzročilo politično zmedo v Južnem Vietnamu in zato se je opredelil za pošiljanje ameriških čet v Južni Vietnam.

»SVOBODA 71« ZA MARJANO DERŽAJ

Manever »Svoboda 71« so spremljale tudi mnoge kulturno-zabavne prireditve. Poleg zabavnega orkestra Doma JLA s pevcema Nikolo Karovičem in Ljubo Stepanovičem je na prireditvah sodeloval tudi plesni orkester ljubljanskega garnizona s pevko Marjano Deržaj. Razmere niso bile lahke in so zahtevale posebne napore umetniških skupin. Zato so pripadniki osemindvajsetega pehotnega polka predlagali, da Marjana Deržaj dobi spominsko značko »Svoboda 71«.

PAVLOVIČU OKTOBRSKA NAGRADA

Letošnjo Oktobrsko nagrado Beograda za filmsko umetnost v znesku tisoč dinarjev je prejel režiser Živojin Pavlović za film »Rdeče klasje«.

Partizanska ljudska pesem

Spet so laso vrgli

Spet so laso vrgli,
spet je vzklikla kri,
spet srce je vztrepetal:
Njega ni? Ga ni!

Smeje se nebo opoldansko
kakor njegovo oko:
Niso ga, niso ujeli,
čakaj ga, vrnil se bo.

Ana Gale

ZANIMIVOSTI

»VROČA LINIJA«

Združene države Amerike in Sovjetska zveza so zadnjega dne septembra podpisale dva sporazuma s področja omejevanja oborožitve. Sporazuma zajemata modernizacijo »vroče linije«, uporabo satelitskih komunikacij in nujne posvete z namenom, da obe državi preprečita jedrsko vojno, do katere bi utegnili priti po naključju.

»Vročna linija« so vzpostavili že leta 1963. Kremelj in Belo hišo je povezovala prek transatlantskih kablov in evropskih kopenskih zvez, kot rezervo pa so imeli radijsko zvezo. Sedaj sta se Sovjetska zveza in ZDA sporazumeli, da bosta v te namene uporabljali dva satelita telekomunikacijske sistema: prvi je zahodni »Intelsat«, ki že deluje, drugi pa novi sovjetski sistem »molnija-II«, ki bo začel obratovati čez dve leti.

Neki višji funkcionar ameriške vlade je izjavil, da bodo novo »vročo linijo« začeli uporabljati čez 18–24 mesecev, dotlej pa morajo v obeh državah zgraditi še ustrezne oddajne in sprejemne postaje.

Obe državi sta se obvezali, da bosta nemudoma drugo obvestili v primeru kakšnega nenadnega, nepooblaščenega ali nepojasnjenega incidenta, ki bi utegnil povzročiti eksplozijo kakšnega jedrskega orožja in sprožiti vojno. Prav tako bo vsaka od teh dežel obvestila drugo, če ima v načrtu izstrelitev kakšnega projektila zunaj svojega ozemlja.

MANEVRI NA ČEŠKOSLOVAŠKEM

Konec septembra so se na Češko-slovaškem končali skupni sovjetsko-češkoslovaški manevri pod poveljstvom sovjetskega generalpolkovnika Aleksandra Majorova, poveljnika sovjetskih sil v tej deželi. Ni znano, koliko časa so trajali, potekali pa so v severni Češki in Moravski.

To so tretji letošnji manevri sil varšavskega sporazuma. Pred temi so bili sovjetsko-madžarski manevri na Madžarskem in manevri bolgarskih enot v Bolgariji.

MANEVRI V ZAHODNI NEMČIJI

V Zahodni Nemčiji se pripravljajo že na tretje letošnje manevre. Udeležile se jih bodo zahodnonemške, ameriške in kanadske enote, njihov cilj pa je v tem, da preverijo sistem dualnih oporišč za hiter prevoz ameriških enot v Evropo.

V teh manevrih so iz ZDA v Zahodno Nemčijo prepeljali kakih 11.000 vojakov. Gre za dve brigadi 1. pehotne divizije, ki sta razporejeni na ameriški celine in ki naj bi se priključili tretji brigadi iste divizije, ki je razmeščena v Zahodni Nemčiji. Brigadi sta v teh dneh že prispeli na cilj (na letališča pri Frankfurtu, Stuttgartu in Ramsteinu), iz skladišč vzeli vso potrebno oborožitev in drugo opremo ter krenili na Bavarsko, ker naj bi se po 11. oktobru udeležili manevrov. Po manevrih bodo priredili še poskusno streljanje iz topov in tankov. Vojaštvo se bo vrnilo v ZDA po 11. novembru, ko bodo manevri končani.

NOVA SOVJETSKA PODZEMSKA JEDRSKA EKSPLOZIJA

Ameriška komisija za atomsko energijo je sporočila, da so 27. septembra seizmološke postaje registrirale izredno močno jedrsko eksplozijo, in sicer na sovjetskem poskusnem poligonu na Novi zemlji. Eksplozija je imela moč 2–4 megatone in izmed vseh dosedanjih takšnih eksplozij je bila le ena močnejša od te najmočnejše. Enajstega oktobra lani so prav tam registrirali sovjetsko eksplozijo z močjo 3–6 megaton. Največja dosedanja podzemna jedrska eksplozija, kar so jih izvedli Američani, je imela nekaj več kot eno megatono, toda že v prihodnjem mesecu bodo blizu Aljaske sprožili podzemski jedrski naboj z močjo 5 megaton.

Somme, Francija,
15. september 1916

Med škripanjem zobatih koles se je orjaški železni stroj ustavil. Poročnik Bill Samson, ki je buljil skozi sprednjo opazovalno lino, se je vznemiril, ko so štiri sovražnikove granate eksplodirale skoraj na isti točki le kakih sto metrov daleč od tanka.

»Nemško baterijo sem natančno videl pred seboj,« se spominja sedaj že 81-letni upokojeni podpolkovnik William Henry Samson. »Topovi so bili na pobočju, obrnjenem proti nam. Začeli so streljati v hi-pu, ko smo se morali ustaviti, da bi odpravili okvaro na motorju.«

Tistega dne so britanske enote krenile v odločen napad na sovražnika. Na čelu udarnih sil je bilo britansko novo »tajno orožje«. To so bila z jeklenimi ploščami obdana vozila, višja od človeka in oborožena z mitraljezi, prek neravnega terena pa so se pomikala s pomočjo dveh neskončnih gosenic.

Krogle iz pušk in mitraljezov so se odbijale od oklepa. Vozila niso potrebovala cest, ampak so se lahko prebijala skozi gozdove in čez travnike, prek strelskih jarkov in žičnih ovir, spotoma pa sovražnika obstreljevala z mitraljezi.

Ta vozila, ki so jih krstili za tanke, so se na bojišču prvič pojavila pred 55 leti. Poveljniku prve tankovske enote, takrat 26-letnemu poročniku Samsonu, so povzročala hude preglavice.

»Vsako vozilo je imelo le dva rezervoarja, v vsakem pa je bilo prostora za petnajst litrov goriva,« se spominja Samson. »S tem gorivom je tank lahko prišel le tri kilometre daleč. Da bi njegov akcijski radij povečali, smo v notranjosti tanka imeli poleg naših sedežev še štirideset kantic po dva litra letalskega bencina, ki smo ga sprosti dolivali v rezervoarja. To je bilo sicer hudičevo nevarno, toda kakšnega drugega izhoda ni bilo.«

Ustaviti smo se morali, žal, že pred prvim pobočjem in prav blizu nemške baterije, potem ko smo se prebili čez prve sovražnikove položaje. Ojje je namreč zapacalo svečke in zato jih je bilo treba zamenjati z drugimi. Nismo uspeli, zakaj že naslednja salva nas je zadela.«

Samson je vzel v roke majhen model britanskega tanka iz prve svetovne vojne, ki ga je hranil v vitrini.

»Dve granati sta zadeli tank tukaj in tukaj, drugi dve granati pa sta se razleteli v naši neposredni bližini. Ena od granat, ki nas je zadela, je prebila rezervoar z gorivom in se razletela v tleh pod tankom. To nam je bržkone rešilo življenje. Mislim na to, da je granata eksplodirala v tleh, ne pa v tanku. Tank se je vnel, vendar smo se vsi — bilo nas je sedem — rešili na prosto skozi vrata, ki so bila na obeh straneh kupole z mitraljezi,« je pripovedoval Samson.

Potemtakem krstne predstave teh strojev, ki so jih Nemci imenovali »vozila z oklepom, ki uničujejo strelske järke«, ni moč oceniti za uspešno, čeprav je bil napad na papirju uspešen.

Po podatkih, ki jih ima britanska vojska, se je tistega dne udeležila boja skupno 49 tankov dveh vrst, ki sta se medsebojno razlikovali le po oborožitvi. Izmed teh tankov jih kar sedemnajst zaradi raznih okvar ni pripeljalo niti do izhodišnega položaja za napad, naslednjih devet pa je obtičalo na izhodiščnem položaju, ker vozniki niso mogli pognati motorjev. Devet tankov je med potjo zaostalo, pet pa jih je bilo zadetih že po nekaj minutah. Potemtakem je prvo bitko in prvi ognjeni krst uspešno opravilo le devet tankov.

Navzlic temu se Bill Samson strinja s poročili britanskih in nemških očividcev, češ da so ti prvi tanki nudili strašen prizor, ko so se začeli ob oglašujočem ropotu valiti čez valovite francoske livade proti nemškim položajem.

»Podobni so oklepim trdnjavam,« jih je takrat opisoval neki britanski oficir. »Ko pridejo do kakšnega področja, se dvignejo s prednjim delom in kar prevajajo na drugo stran. Pogled nanje je tako strašen, da si je to nemogoče zamisliti.«

Neki nemški vojak, ki so ga bili ujeli med prvo tankovsko bitko, pa je izjavil: »Človek le stmi, stmi in stmi, nog pa ne more več premakniti... Nekdo je vzdihnil: 'Blizu se nam hudič,' in po strelskih jarkih so krožile najrazličnejše govorice.«

Vojaki in politiki so že precej časa pred to bitko razpravljali o zamisli, da bi kazalo mehanizirati kako orožje in ga obdati oklepom z namenom, da bi se gibal tudi po neravnem zemljišču in pomagal pehotnim enotam.

Mladi Winston Churchill, takratni lord admiraltete, je že leta 1915 predsedniku britanske vlade opisoval svojo vizijo »velikega števila parnih traktorjev z majhnimi jeklenimi kupolami, v katerih bi bili ljudje z mitraljezi in ki jih sovražnikove krogle ne bi mogle prebiti... Ker bi bili opremljeni z gosenicami, jih pri vožnji strelski jarki ne bi prav nič ovirali, s svojo težo pa bi uničevali tudi vse žične ovire.«

Tej zamisli pa so takoj začeli nasprotovati vsi tisti, ki so se bali, da bi bil obramb-

Obrambna vzgoja

IZ VOJAŠKE ZGODOVINE

Prva tankovska bitka

ni proračun ogrožen, in tudi tisti, ki so se ustrašili, da utegnejo s stroji spodriniti konjenico, najbolj elitne enote Njegovega velikanstva.

S Churchillovo pomočjo je zadeva s tanki le krenila z mrtve točke. Kmalu so iz tovarn poslali prve tanke in jih ob Sommu uporabili kot gibljivo orožje za pomoč pehotnim silam.

Pokojni vojaški zgodovinar sir Bart je menil, da začetek ni bil kdove kako uspešen.

»Bilo jih je tako malo, da je bil njihov demoralizatorski učinek med nemškimi silami preveč lokaliziran in ni mogel doseči kakšnega večjega obsega,« trdi v svoji knjigi, ki je izšla leta 1959.

Potencialna moč tankov, če napadajo v velikem številu, je postala očitna šele leto dni kasneje, v bitki pri Cambraisu. Pa še potem je moralo preteči precej let, preden so ljudje v celoti doumeli, kakšnega pomena so tanki v sodobnem vojskovanju.

Pri prvih tankih oborožitvah ni igrala glavne vloge. Zadostovalo je že to, če se je tan-

ku posrečilo vdreti na sovražnikove položaje in tam povzročiti zmedo. V sedanjih okoliščinah pa morajo biti tankovski topovi izredno močni, saj morajo prebijati tudi oklepe drugih tankov, ne pa le streljati po ljudeh in konjih.

Velika Britanija ima sedaj kakih 900 tankov tipa chieftain in centurion. To so zelo kompleksni stroji, hitri in gibčni, njihova oborožitev pa je tolikšna, da presega celo najbolj optimistične sanje Billa Samsona in njegovih tovarišev iz prve tankovske bitke ob Sommi.

Kljub velikemu napredku in razvoju pa je še vedno nekaj sodobnega prizvoka v standardnih ukazih, ki so bili dani tankistom pred 55 leti:

»Streljaj hitro, streljaj nizko, streljaj natančno....«

Naj te ne motita vročina in ropot....

Naj te ne moti prah....

Pomisli na tovariše v pehoti. Lahko si srečen, ker te krogla ne more zadeti in ker lahko pomagaš pehoti, ki ni tako dobro zaščitena, kot si ti...«

Starec in most

Ob 27. obletnici osvoboditve Beograda objavljamo odlomek iz knjige »Vojna na Balkanu«, ki jo je napisal nekdanji šef britanske vojaške misije pri vrhovnemu štabu NOV Jugoslavije sir Fitzroy MacLean. (V slovenskem prevodu je izšla pri zavodu Borec.)

Kalemegdan je starodavna utrdba, zgrajena iz kamena in rdeče opeke, s katere so v turških časih otomanski zavojevalci vihteli meče nad Beogradom in okolico. Pustili smo dižpe v zavetju grmovja in se ji peš približali skozi nekakšno javno parke. Kolikor smo vedeli, je bil sam Kalemegdan že v sovjetskih ali partizanskih rokah, toda v neposredni okolici so še trajale praske in skoki drevje je od časa do časa udaril do nas pok puške ali strojnični rafal. S precejšnjo opreznostjo smo si utirali pot med okrasnimi gredicami in grmovjem. »Po travi je prepovedano hoditi,« so nas opozarjali napisi, toda nismo se ozirali nanje.

Nenadoma smo stopili izpod drevja na nekakšno teraso in se znašli pred prostrano panoramo, v kateri so se, kot na srednjeveških slikah, hkrati dogajale najrazličnejše reči. Pod našimi nogami, komaj nekaj sto jardov daleč, se je valila Donava. Tukaj, na mestu, kjer se zliva vanjo Sava, je pravi veletok in njene brzice so bile narasle od jesenskega deževja. Od mostov, ki se pno preko, je stal le še eden, kakš pol milje daleč.

Čezenj so brezglavo drle čete — topovi, vozila, konji in pehota. Pogledali smo skozi daljnogled in videli, da so to Nemci, ki se v zmedli umikajo čez reko proti Zemunu, kjer je očitno bila sovražnikova glavna in od koder so topovi z zapornim ognjem krili umik njihove zaščitnice. Nenadoma je tok beguncev zamrl in nekaj trenutkov je most ostal popolnoma prazen. Potem so se čezenj znova vsule čete. Ko smo usmerili daljnogled na nanje, smo osupli spoznali v njih Ruse. Komaj smo verjeli svojim očem. Zdelo se nam je neverjetno, da nemški minirji niso razstrelili mostu, brž ko so bile njihove zadnje čete čezenj.

In vendar ni bilo dvoma. Niso ga razstrelili. Prvi Rusi so dosegli oni breg in so se že razvijali v strelce na ravnini med Zemunom in reko. Topovi, večinoma na konjsko vprego, so mirno in metodično zavzeli položaje ter vzgajali. Drobní oblački dima med zemunskimi hišami so pokazali, da so že našli cilje.

Potem je pred našimi očmi stopila v akcijo rdeča pehota. Val za valom je počasi, toda neustavljivo napredoval prek polja, ki so ga sekale granate, ter kar spotoma streljal. Nekateri so bili oboroženi z ročnimi strojnimi ali puškami, drugi pa so vlekli za sabo težke strojnece na majhnih kolesih. Zdal pa zdaj se je kakera teh krepkih, rjavkasto rumenih postav zasukala in padla; na predovanje pa je šlo čezno. Vznemirjeni Nemci so čvrsto stali na robu Zemuna, vračali Rusom ogenj in se hkrati besno trudili, da se vklopljejo.

Šele kasneje smo slišali vso zgodbo tega mostu. Nemci so ga menda skrbno minirali, preden so se začeli umikati, in določen je bil poseben oddelek inženircev, da ga razstrelijo, brž ko bodo poslednje čete čezenj. Nadaljevanje zgodbe je podobno pravilice!

V stanovanjski hiši poleg mostu je stanoval starec, upokojen učitelj. Ni bil boje-

vit niti po naravi niti po vojaškem znanju, toda v svojem dolgem življenju je le imel nekaj vojaških izkušenj. V balkanski vojni leta 1912 se je kot prostovoljec izkazal v neki bitki s Turki na ta način, da je odstranil montirano razstrelivo izpod mostu, prek katerega so se umikali sovražniki, jim s tem preprečil razstrelitev in omogočil Srbom naglo napredovanje. Za to dejanje ga je kralj Peter I. odlikoval z zlato medaljo. Potem se je lotil učiteljevanja in je utonil v pozabo.

Dvaintrideset let pozneje, v noči 19. oktobra 1944, je starec, oborožen s to edino, toda dragoceno izkušnjo iz modernega vojskovanja ter s hrabrim srcem, gledal skozi okno nemške priprave za umik. Z rastočim zanimanjem je opazoval, kako so polagali in povezovali naboje pod nosilci mostu. To je bilo nekaj znanega, nekaj, na kar se je spoznal. Takoj je vedel, kaj mu je storiti.

Izbral je trenutek, ko je pozornost straže na mostu popustila. Tedaj se je na lastno pobudo napotil po stopnicah, prečkal cesto in porabil pol ure za to, da je presekal spoje med naboji pod mostom. Ko je nekaj ur pozneje sovražnikova skupina za rušenje poskušala aktivirati naboje, se ni zgodilo nič in še preden so mogli spraviti stvari v red, so bili Rusi prek mostu. Nekaj tednov pozneje je starec prejel drugo zlato medaljo.

(Prev. MARKO SELAN)

Obeta se skrajšanje vojaškega roka

Vse kaže, da je blizu dan, ko bodo v naši armadi skrajšali služenje vojaškega roka za vse vojake. Znano je, da se Državni sekretariat za narodno obrambo že dlje časa ukvarja s to nalogo. Glede na to je zlasti značilna izjava predsednika Tita na pravkar minulih manevrih. Dejal je: »Uspešnost naših enot in učna doba, ki so jo imeli za sabo pred manevri (nekateri enote le 5 mesecev, med njimi tudi na primer tankovske), mi potrjuje, da bi lahko nekoliko skrajšali vojaški rok, ker je moč s pospešenim vžbanjem pridobiti potrebno znanje.«

Vabilo

Odbor borcev 12. SNOU brigade vabi borke in borce brigade, da se udeležijo proslave 30-letnice vstaje in odkritja spomenika narodnim herojem Milanu Majcnu in Jančiju Mevlju, ki bo v nedeljo, 24. oktobra ob 11. uri v Šentjanžu na Dolenjskem,

in ljudska zaščita

Titova ocena manevrov

(Nadaljevanje s 1. strani)

znova dokazuje, da ima naša država na svetu veliko veljavo.

Končno je tovariš Tito izrazil priznanje in občudovanje vsem udeležencem velikih manevrov, zlasti pa je pohvalil mladino, ki je bila med udeleženci najštevilnejša. Mladina je tokrat spet pokazala, kako zelo ljubi svojo domovino in kako tesno je povezana z našim samoupravnim socializmom, kakor tudi s konceptom vseljidske obrambe. Poudaril je znano resnico, da je vsaka revolucija vredna toliko, kolikor je sposobna, da se nenehno razvija in varuje svoje pridobitve. S temi manevri smo dokazali svojo pripravljenost in sposobnost braniti in obraniti našo revolucijo in njene pridobitve.

Ob koncu manevrov »Svoboda 71« je tovariš Tito na slavnostnem kosilu v

navzoč pri njihovem delovanju. Čeprav manevri niso bili kdo ve kako obsežni, se je vendar pokazalo, da so bili vsi udeleženci zelo dobro izurjeni in da so skladno nastopali. Hkrati je bila priložnost opazovati, kako se je ljudstvo vedlo proti namišljenemu sovražniku. Zato »modri« pač niso bili ravno priljubljeni, kjerkoli so se pokazali pred ljudmi. Poveljnik »modrih« s svojimi enotami je pokazal zares veliko sposobnost. Pokazalo se je, da so bili enako sposobni napadalci kakor branilci. Tovariš Tito je opisal svoje vtise in izrazil priznanje padalskim enotam za njihov desant, kakor tudi tankovskim enotam, ki zelo dobro obvladajo sodobno orožje. Letalstvo je izvrstno sodelovalo. Pokazalo je svoje velike manevrske sposobnosti, tako npr. med drugim nizke po-

Sicer pa je tovariš Tito poudaril, da

Se en posnetek z letošnjih manevrov »Svoboda 71«: v zasedi Foto: Garbajs

Karlovcu odgovoril na zdravico armadnega generala Nikole Ljubičiča. Predvsem je dejal, da bi rad še enkrat poudaril, kako zelo je zadovoljen z manevri.

»To so naši prvi manevri, na katerih je bilo združeno delovanje rednih enot armade in teritorialne obrambe. Ti manevri imajo izreden pomen prav zaradi tega, kako so se odigrali in kako jih je sprejelo ter v njih sodelovalo ljudstvo. Če bi takšne ali podobne manevre priredili jutri kjer koli v naši državi, sem prepričan, da bi se pokazalo prav to, kakor se je tu, namreč enotnost naših narodov. Najpomembnejše pa je to, na čemer sloni naša enotnost, da so naši narodi pripravljeni braniti pridobitve, ki so jih izvojevali med osvobodilno vojno,« je dejal tovariš Tito.

Tovariš Tito se je zahvalil organizatorjem manevra, predvsem zveznemu sekretarju za narodno obrambo, načelniku generalnega štaba in njegovim sodelavcem, ki so storili vse, da so bili manevri popolnoma uspešni.

Vrhovni komandant Tito je med manevri obiskal nekatere enote JLA in bil

je bil zelo zadovoljen z delovanjem enot vseh rodov orožja. Tudi pehota je pokazala svoje velike vrline na izredno težavnem, hribovitem in kraškem zemljišču. Nadalje je bilo zelo mnogo zglednih primerov sodelovanja mladine v zaledju. Mladinske, delavske in teritorialne enote so bile na pohodih ponoči v težko prehodnih krajih, a so ob pravem času opravile uspešno vse naloge.

Končno je tovariš Tito poudaril pomen, da so manevre opazovali naši najodgovornejši voditelji. Niso pa prišli zgolj iz radovednosti, marveč, da bi se prepričali, kakšna je dejanska moč naše vojske in obrambe nasploh. Dejal je: »Zdaj bodo — mislim predvsem na tovariše iz zveznega izvršnega sveta in iz republiških izvršnih svetov — malo bolj skrbeli o vsem tem, zlasti ko se bo odločalo o sredstvih za potrebe naše armade.« Pripomnil je, da je bilo kar prav, da so bili naši vodilni ljudje na manevrih v enakih uniformah kot navadni borci. Kaj takšnega menda ni nikjer drugje na svetu. To izraža celotnost in enotnost naše obrambne sposobnosti, enotno pripravljenost vseh — od navadnega borca do vrhovnega voditelja.

Hvala vsem, ki so pomagali!

Združene borce NOV Rut-Grant v tolimski občini je 29. septembra odkrilo spominski plošči našim borcem, žrtvam za svobodo, in sicer: Simonu Kosu iz Ruta, obsojenemu na smrt v Trstu leta 1941 in ustreljenemu 16. decembra 1941 na Opcinah; prvoborcema, bratoma Jožetu in Antonu Koder. Jože je padel 20. februarja 1942 na Stolu, Anton pa 24. februarja 1944 pri Kobariču.

Čeprav sta vasi Rut in Grant znani po gostoljubnosti domačinov, kar lahko potrdijo predvsem tisti aktivisti in borci, ki so se med NOB kdaj mudili tam, vendar so prebivalci prijetno presenetili s svojo pripravljenostjo med pripravami na slovesnost. Priznanje gre tako posameznikom kot organizacijam, ZB NOV Rut-Grant čuti dolž-

nost, da se zahvali posebej občinskemu odboru ZB NOV v Tolminu za moralno pomoč; mestnemu in občinskemu odboru ZB NOV na Jesenicah za udeležbo na slovesnosti in za vsa darila; predsedniku občinskega odbora ZB NOV Nova Gorica Francu Pajntarju in Mirku Brovču iz Koritnice (nastopila sta kot slavnostna govornika); pevcem in recitatorjem z osemletke »Simon Kos« v Podbrdu; moškemu pevskemu zboru iz Škofje Loke in gasilskemu društvu Podbrdo in Grahovo (gasilci so nastopili z vajo); Aljošu Bergincu, upravitelju osnovne šole v Podbrdu, in učitelju Jožetu Golji za opravljanje organizacijske naloge. Hvala pa tudi vsem občanom, ki so kakorkoli pomagali!

ZB NOV RUT-GRANT

Piše: RADO SIMONITI

Z zborom „Srečko Kosovel“

Po prihodu Vrhovnega štaba na Vis je kulturniška skupina 10. SNOB Ljubljanske mislila le eno: vračamo se domov, v Slovenijo. Po sedmih mesecih ločitve od brigade in od Slovenskega narodnega gledališča — spet domov! Tako nam je bilo, kot da so nam povedali: v Ljubljano greste. Zavladalo je razpoloženje, ki se ga ne da popisati. Nahrbtniki so bili urejeni, orožje očisto. Še hišico, kjer smo stanovali, in vrt, ki smo si ga sami uredili, smo tako počistili in pospravili, da je hiša bila kakor nova in kakor da željno pričakuje lastnika, ki je ta krat živel z ženo v eni izmed kozjih hišic v vinogradih nekje sredi Visa, zakaj bala sta se letalskih napadov. V begunstvo čez morje nista hotela; tu sta ostala in čakala na si nove, ki so se borili v dalmatinskih brigadah. Od treh sinov, ki so bili kot jambori, se jima je vrnil le eden. Radi smo jih imeli in pazili smo na njihovo hišico.

Jerman, ki je vsako jutro hodil na neki oddalek agitropa, se je 18. junija 1944 ne pričakovano hitro vrnil. Samo to je povedal: »Popoldne nastop pri Titu!«

Kaj sedaj? Najbolj se je ustrašil Krsto. Drugi smo se vzradošeni objeli, ker smo že vedeli, kaj moramo storiti. Spored smo sestavili tako, da bi z njim pokazali vse najboljše, kar znamo in zmoremo. Zraču nali smo, da bo trajal pol ure.

Davno skrito hrepenenje, da bi Tita vsaj videli, se bo izpolnilo! Zelja in drzna misel, ki se nam je večkrat motvilila po glavi, da bi pred Titom nastopila naša kulturniška skupinica, se bo uresničila! O Titu smo vedeli mnogo, še kako se podpiše, smo vedeli. Toda Tito je za nas obstajal le kot simbol našega boja, videli ga dotlej še nismo.

Pred nastopom smo srečali Edvarda Kocbeka, generala Pirca, polkovnika Ulepiča in veliko znancev. Nenadoma pa pride Edvard Kardelj in pravi: »Sedaj pa vi!«

Vstopili smo. Zakajena soba, miza v obliki podkve, mnogo neznanih obrazov, a v sredi vsem poznan obraz — naš Tito. Peli smo in potem na koncu »Tito, Tito, Tito«. Pri tej pesmi se je maršal nasmejal, vsi so mu čestitali in ploskali. V sobi sonce, zunaj sonce in v naših srcih radost — bili smo oznojeni in srečni.

Ko so se po sporedu gostje razšli in je Tito, ki ga je spremljal njegov nepogrešljivi pes, odšel, smo izvedeli, da smo z nastopom počastili podpis sporazuma Tito-Šubašič.

Takrat smo se ga nagledali. Njegov prazen glas in veselje, ker nas vidi in čuje, saj ve vse o našem delu (to lastnost, da o vsakem, ki ga sprejme, vse ve, ima še sedaj), nam nista razvezala jezikov. Le Smiljan je imel toliko korajže, da je Tita povabil v našo hišico v Vis. Maršal nam je skoraj že obljubil, potem pa je zagledal stražarja in psa in smeje se dejal: »Ne da du mi...« Pristrčno se je poslovlil od nas in nam zaželel veliko uspehov pri našem kulturnem poslanstvu. Mi pa smo odhajali srečni: videli smo našega vrhovnega poveljnika, začutili in spoznali smo, zakaj so lahko borci z njegovim imenom na ustih jurili, padali in umirali. Nepozabno!

Potem nas je sprejel Edvard Kardelj in pri njem smo ostali dve uri. Kdaj sta minili, ne vemo. Dejal je: »Vašo željo poznam. Radi bi nazaj v Slovenijo. Šli boste, toda še tole mi boste naredili...« Zvedeli smo, da pojdemo v Italijo, kaj se tam do gaja, kaj je z interniranci, s Primorci, kako je v bolnišnicah in skladiščih, kaj počno četniki in kakšno naj bo naše delo. Njegova navodila so bila natančna, zelo zahtevna, naloge skrajno odgovorne in delikatne. In glej, niti enkrat ni ničesar ukazal, niti enkrat nismo slišali besede »morate«, in vendar smo po tem razgovoru vedeli, da Slovenije še ne bomo videli tako kmalu, in vedeli tudi, da to, kar nam je razložil, moramo narediti.

Vrnili smo se v Vis. Veseli in žalostni, notranje prepričani in razdvojeni, potolaženi in razburjeni, ponosni in obupani — skratka taki, da bi eksplodirali. V hišici je bil prva tarča Janez Jerman s svojim komisarstvom vred. Ob »kontrola« smo se razgovorili, umirili in čakali »kaj nam prinese dan usodni...« (prosto po Puškinu). Najhujši sklep je skoval Rado: »Brke si bom ustil in dokler ne pridem v Slovenijo, si jih ne obrnjem!«

Čakamo. Medtem je prišla na Vis kulturniška skupina Vrhovnega štaba. Koliko znancev! Danon, Rut, Jovanović, Afric, Sanjina, Anka, Ercigruja, Lovnić in drugi. Ne konca ne kraja pozdravljanj, pogovorov in pripovedovanj. Bili so utrujeni, skujšani, vendar pa nasmejani in v novih uniformah, kot se za takto skupino spodobi. Zvečer smo že bili njihovi gostje. Ta skupina je bila skrbno sestavljena, sposobna in gibčna. Prvič smo tedaj slišali »Kozarov«

Oskarja Danona, Rut, Jovanović sta bila sijajna solista. Razpoloženja pa ni bilo pravega. Mogoče so bili preveč utrujeni. Nas je ubila »Mašinka moja, piši, piši...« Še Mario, ki je rad pokazal svoj glas, ni ta večer maral peti.

30. junija zvečer: »Odhod. In zapiskal je vlak... (Po Zupančiču).« Parnik Bakar je res zatulil in nas odpeljal v Bari. Zgodaj zjutraj, še v jutranjem mraku smo se izkrcali v tem pristanišču. Na našem poveljstvu v Bariju je še vse spalo. Po zajtrku pa so se začeli zbirati in kar nenadoma ogromno znancev iz Ljubljane. Prihajali so iz internacij, se tu zbirali in čakali na razporeditev. Na stotine in stotine naših ljudi je že bilo po vseh naših bazah od skrajnega rta Italije pa skoro do Rima. Tu smo našli Ferda in Juša Kozaka, Cirila Kosmača, dr. Vogelnika, dr. Lavriča, dr. Neubauerja, Cito Lovrenčičevo, Siliča, Janovskega, Kmeta, Kogoja in kdo bi še danes vedel, koga vse. Z vsi to tovarišijo smo preživeli dan in noč v nepozabnem razpoloženju. Dne 1. julija smo se neprespani, a zadovoljni in urejeni predstavili poveljniku baze polkovniku Milutinoviču, dobrem, prisrčnem in odkritemu tovarišu. Dal nam je vsa pooblastila, da začnemo z delom po navodilih, ki smo jih dobili na Visu.

Za našo bazo je bilo določeno taborišče v Gravini. Tudi sami smo želeli, da bi čimprej začeli. Zvečer smo bili že tam, 3. julija pa nas je novi poveljnik taborišča dr. France Hočevar, dotlej politični komisar 3. prekomorske brigade na Visu, še seznanil s taboriščnim redom in razmerami v njem. Za taboriščno okolje pa je bila naša skupina kaj čudna enota. Zato so nas še istega dne poslali v neko majerijo čisto blizu taborišča, ki je bila namenjena prehodnim gostom in je bila zunaj žice. Dobili smo tudi kuharico Mimi Česarkovo, ki je bila izkusila vse strahote fašističnih mučenj, ječ in internacij. Krsto je bil za intendanta, skrbel pa je tudi za vojaško varnost in spoznavna gesla. Prihajali so prvi gosti. Izmed njih se spominjam dr. Kijoskega, Nade Kijoski, Siliča in generala Milana Laha.

Prostrano sobo smo hitro uredili in tako se je tudi že začelo naše pravo delo. Najprej smo morali do potankosti spoznati vse taborišče, notranje življenje v njem, dobre in slabe strani skupnega taboriščnega življenja, še posebej pa medsebojne odnose. Po razgovorih s tistimi, ki so vodili kulturno in glasbeno življenje, so se nam začele

Avtor našega podlistka, skladatelj in dirigent Rado Simoniti, kakršni je bil v tistih usodnih in velikih dneh.

oči hitro odpirati. Srečali smo se s Filipom Bernardom, prekaljenim komunistom, organizatorjem in predvsem praktičnim glasbenikom. Poznali smo ga že iz Ljubljane. Prav posebno pa smo bili veseli srečanja z učiteljem Gačnikom, odličnim vzgojiteljem in človekom, ki je poznal vso stisko internirancev, zlasti pa primorskih Slovencev, ki so se vračali iz internacij, konfinacij, iz italijanske vojske in angleškega ujetništva. Učil jih je slovensko brati in pisati, učil jih je slovenske besede, jim dajal slovenske knjige, ki so se od vespoved zbirale v taboriščni knjižnici. Kar se da prisrčno jih je seznanjal z vojaškimi izrazi in z osnovami »državnega« jezika, ki je Primorcem prav tako tuje zvenel kot italijansko ali angleško ukazovanje.

(Nadaljevanje prihodnjico)

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Krefljeva mati
pripoveduje

Pri Joštu na Dobrovrljah je komaj toliko ravnine, da bi pogrnili po njej veliko rjuho domačega hodnega platna. Vse je v strmini, cerkev in domačija, ki ji pravijo po domače pri Mežnarju. Mežnarjevo posestvo v tej strmini je eno največjih na Dobrovrljah, seveda pa tudi eno najtežavnejših. Med strnimi njivami in košenicami te prek previsa pripelje kolovoz na položnejši svet. Tam domujejo Kreftovi. Sosedji pravijo domačiji »Pri ptici«.

Za Joštom proti Krefljevi domačiji se vleče pogorje Korošica. Domačini jo imenujejo Krešica. Vrh nad Krefljevo domačijo imenujejo Krefljev vrh. Na tem vrhu je bila dne 7. novembra 1942 ena najtežavnejših in najdramatičnejših borb med Savinjskim bataljonom II. grupe odredov in Nemci. V takem boju in obkolitvi Savinjskega bataljona so nastopale sledeče nemške enote: 1. bataljon 19. polka, 1. in 3. rez orožniška četa Alpenland, Wehrmanschaft bataljon Süd, 3. bataljon 1. policijskega polka in 922. bataljon deželnih strelcev iz Celja. Vse te enote so štele več kot 1000 mož Savinjski bataljon pa je štel kakih 70 borcev.

V spomin na ta boj je na Krešici postavljen tudi spomenik.

Bataljon je bil razporejen takole: v smeri Jošta in Planinčeve kmetije je bila 2. četa, v smeri Tolstega vrha 3. Veličkova četa, v sredini, v smeri Golih vrtač, pa 1. četa. V ozadju 1. čete je bil štab. Na robu jase proti Kreflevim in Planinčevim njivam pa so bile samo patrulje.

Okrog 11. ure so Nemci docela sklenili obroč okoli bataljona. Pričela se je neena-ka borba, ki je trajala kake tričetrt ure.

Po kratki borbi je dal komandant Simon povelje za juriš. Jurišati je pričela 2. četa na desnem krilu v smeri Jošta. Za njo je jurišala 1. četa. Veličkova četa je krila umik, bila je na skrajnem levem krilu in se ni mogla pravočasno izviti iz obroča. Rešil se je le del čete. Drugi so padli, delo- ma pa so bili ujeti.

*

Ko smo se približali Krefljevi domačiji, kjer se je bil takrat usidral nemški štab med bojem, nas je nič kaj prijazno pozdravil z močnim laježem nišni čuvaj, ki bi nam bil rad pomeril hlače. Vse je kazalo, da smo prišli zastoj. Vežna vrata so bila zaprta. Hiša pa le ni bila prazna. Slišali smo škripanje zibelke. Krefljeva mati so bili doma in so zibali vnučka. Pozdravili smo se in si po stari šegi stisnili roke. Presenetila nas je materina govorica, ki ni bila prav nič dobroveleška. Čisto po kranjsko so jo sekali. »Ja«, so dejali, »se mi pozna, da sem se priženila iz Tuhinjske doline. Tu sem se popolnoma udomačila, le govorica me izdaja, da sem tam z one strani.«

Posedli smo okoli svetlo rjave javorove mize. Mati so prinesli tepkovca, da se odžejamo. Zopet so se usedli na stolček pri zibelki. Počasno so povlekli z vrvi, da je zibel-

ka zopet pričela škripati. Mati so nas zvedavo gledali, rekli pa niso ničesar.

»Mati, radi bi malo povasovali in se pomemili, kako je bilo takrat, ko je bila borba tamle gori na vašem vrhu,« je dejal spomeničar Jaka Planovšek iz Nazarij, ki je kot borec Savinjskega bataljona bil sam v tem boju.

»I, ja, saj tebe pa poznam. Saj tako sam veš, kako je bilo. Le tega ne veš, kako hudo je bilo potem, ko ste se umaknili.«

Mati so se malo zamislili. Tišino je motilo le enakomerno škripanje zibelke, ko so počasi odgovorili. »Ja, ja, takrat je bilo pri naši hiši najhuje. Bil je pravi sodni dan. Vsega, kar se je pri nas zgodilo, se dobro spominjam. Saj sami veste, kar je povezovalo s hišo, to nam ostane najbolj v spominu.«

Vneto smo ji potrdili. Mati imajo dober spomin. Kar se pri hiši zgodi, mora biti zapisano v srcu gospodinje, pa naj bo dobro ali hudo. Gospodinja v gorah mora biti živa zgodovina za domačo hišo. Ob zimskih večerih, ko je časa na pretek, se obnavljajo pri topli peči domači dogodki, ki so se razpletali že pred desetletji.

Mati so prenehali z zibanjem, v naročje so vzeli vnučka in začeli pripovedovati.

»Dobro se spominjam tiste grozne sobote, kakor bi bilo danes Nemci so se privlekli iz Tolstega vrha do naše hiše okoli enajstih dopoldne. Bilo jih je kakih 15, med njimi je bilo več oficirjev. Mislim, da je bil štab. Šli so v hišo, sedli okoli mize in pričeli južinati. S seboj so imeli tudi kuharja, ki je kupal zanje na ognjišču črno kavo. Komaj so pričeli jesti, je strahovito zagrmelo nad našo hišo. Zdelo se mi je, kakor bi se utrgal plaz. Vsi se so zapodili iz za mize z največjo naglico in jo pobrisali prek gorice v gozd. Pokalo je kako uro, da je kar vrelo. Ko je streljanje pojemale, so prišli Nemci zopet v hišo in nadaljevali z južino. Kmalu se je za njimi pripodilo iz gozda ogromno vermanov in policije. Bila jih je polna gorica.«

Ko je bil boj končan in so se partizani potegnili po robu gozda med Planinčev domočajjo in Joštom, so pričeli vermani vlačiti mrtve partizane iz gozda po naših njivah. Bilo je moko in blatno. Mrtve partizane so vlačili kar za noge. V eni uri so privlekli 10 mrtvih partizanov. Položili so jih po travi pred kletjo. Med tem so pripeljali tudi štiri žive partizane in eno partizanko.«

Spomeničar Jaka Planovšek je segel materi v besedo: »Partizanka, ki so jo Nemci ujeli, je bila Marta Punc, s pravim imenom Anica Pesko. Marta se je iz obroča prebijala skupaj s kurinjem Kitakom. Ko sta bila oba obkoljena, je Kitak vrget proti Nemcem bombo in se zmuznil. Marta pa je skočila na jaso, kjer so jo ujeli.«

Mati so nadaljevali: »Od mene so zahtevali vrvi. Dala sem jim povezenjak. Tega so razrezali na manjše kose. Te kose vrvi

so poteni zvezali ujetim partizanom okoli vratu. Nato so jih postavili ob kletna vrata. Pred njimi pa so ležali ubiti partizani. Iako so vsi skupino fotografirali. Nato so žive partizane zvezali in jih odgnali na Vransko. Nekateri so tudi sezuli, da so morali hoditi bosi. Mrtve partizane so pustili pri nas na gorici do nedelje popoldne.

V nedeljo popoldne je prišel z vozom šporinov hlapec iz Rovt. Z njim je prišlo deset vermanov, ki so imeli svojo postojanko pri Joštu. Mrtve partizane so naložili na voz in jih odpeljali na Vransko. Dva padla partizana so našli v bližini Ručigajeve kmetije. Tudi ta dva partizana so morali Ručigajevi odpeljati na Vransko.

Mati so utihli in se globoko zamislili. Težki spomini so jih prevzeli. Po kratkem premolu so nadaljevali: »Pa to še ni vse. Spomlad leta 1943 so prišli k nam neko soboto zvečer raztrganci. Prej so bili, kakor smo zvedeli šele kasneje, že pri Joštu. Ponoči pa so vdrli k nam. Izdajali so se za partizane. Od nas so zahtevali hrano. Ker

so se nam zdeli sumljivi, jim nismo dali ničesar. Ko so nam pričeli groziti, smo jim dali vsega, kar so zahtevali. Bili smo se jih. Bilo jih je okoli trideset. Pri nas so se zadrževali dva dni. Nekateri so spali v hiši, drugi v hlevu.

Po dveh dneh so odšli. Kmalu nato je prišla po nas policija in nas aretirala. Najprej so nas odpeljali v okoliško šolo v Celju. Tam smo bili štiri dni, nato pa so nas odpeljali v taborišče Frohnleiten pri Gradcu. V tem taborišču smo bili šest tednov. Od tam so nas odpeljali v taborišče na Bavarskem.«

Mati so s težkim vzdihom končali svojo pripoved. Vnuček v njihovem naročju je zakokal. Tudi mi smo se dvignili. Čakala nas je še dolga pot preko Tolstega vrha na Čreto.

Ko smo se pred hišo poslavljali od matere, smo se ozrli na Krefljev vrh, ki se vzdiguje za hišo. Bil je kakor okopan, ožarjen od zahajajočega sonca.

STANE TERČAK

Streli po sončnem
zahodu

Ujetniško taborišče, nekaj kilometrov od mesteca Sulmona v Italiji, konec avgusta in sredi septembra 1942. V njem neprosto-vojni gostje, na silo prignani v Italijo, voj- ni ujetniki bivše jugoslovanske vojske, Anglezji, Američani in de Gaullovi Francozi. Jugoslovani so po večini svobodoljubni gornjanci z Baškana, vmes pa so tudi Slo- venci.

Taborišče v srednjeveškem samostanu sredi pobočja precej visokega hriba. Okoli samostana je od dva do tri metre visok zid. Nato pas bodeče žice. Okoli vsega tega pa je stražarska pot, po kateri hodijo italijanske straže. Znotraj zidu so barake, prirejene iz hangarjev za topove. Stiskajo se druga ob drugi, saj je prostora malo.

Nad samostanom so ruševine rojstne hiše rumskega pesnika Ovida. Njegova dela so preživela stoletja in tisočletja, tirani, ki so ga poslali v izgnanstvo v daljno Kostanco ob Črnem morju, kjer je tudi umrl, pa so brez sledu izginili v zgodovini. Ujetniki se ozirajo proti ruševinam in v njih iščejo moralne moči, da bi vztrajali. Saj bo tudi fašistične tiranije nekoč konec!

Drugače pa je do mesta več kilometrov in ujetniki nikoli ne vidijo njegove beline ali luči. Meščani pa ne vidijo razcapancev in sestrancev za bodečimi žicami.

Jugoslovanski vojni ujetniki so različne miselnosti. Nekateri med njimi kujejo načrte, kakšne položaje in službe bodo pose- dovali po vojni. Ti tudi v taborišču skušajo obdržati oblast, ki so jo imeli v bivši državi. Drugi se upirajo tako njim kot tu- di okupatorjem in vsaj v mislih podpirajo boj v domovini, za katerega so že slišali.

Bil je vroč in soparen poznopoletni večer. Okrog pol devetih je bil že vsakdanji večerni sprehod. Po revni večerji so se ujetniki kot mravlje razlezli po ozkih prehodih med barakami. Tam so se sprehajali ukrivljenih hrbtov, poklapani. Mimogrede so se srečevali njihovi pogledi. Eni so- vražni, drugi prijateljski. Njihovi obrazi, oparjeni od sončenja v poletnih mesecih, so izpiti in izražajo boleščino ljudi, odtrganih od domovine in družin, od dela, ki so ga va- jeni od malih nog. Običeni so samo v str- gano in umazano perilo. Največ jih tiho razpravlja o različnih rečeh po malih sku- pinah. Največ govore o življenju v tabo- rišču, predvsem o spopadu med nacionali- sti in »rdečimi«. O tem, kako je koman- dant Jole s svojim štabom in somišljeniki kriv za razdor med ujetniki. Kako sta Bu- rić in Vlahović napadla Radusinovića in Pe- rovića ter nune tovariše Radusinovića jima je vrnil mlo za drago, pri tem pa je ranil Burića. Nato sta Spasoje in Zeko z vilkom in krikom priključila karabinerje. Ti so za- prli napadene Radusinovića in Perovića ter še pet ali šest njihovih tovarišev, nato pa s streljanjem razpršili ujetnike. Italijanski komandant je zatem takoj poklical Joleta in mu sporočil svoj sklep, da je zaradi iz- gredov prepovedano hoditi izven barak po 20.30 uri.

Sinoči, to je 18. septembra 1942, je ita- lijanski komandant prepoved preklical, ker so jo ujetniki že prestali. Iz doline se sli- šijo večerni zvonovi, na nebu se prižigajo prve zvezde. Tudi po barakah se prižigajo prve luči. Mnogi so že pošli. Po obalnih pro- storih, kakor so ujetniki imenovali preho- de med barakami zaradi ozkosti, je goma- zelo le še nekaj skuroin. Med zadnjimi, ki so bili še zunaj, sta bila tudi Spaso in Branko. Sprehajala sta se v kratkih hla- čah, obuta v croke. Tedaj pa sta iz kota pri umivalnici sikhla dva strela. Oba hkrati sta bolešno zakričala, njuni telesi sta tobo udarili ob tla. Vsi, ki so bili še zu- naj, so se vrgli na tla, da bi poiskali kritje. Bolj oddaljeni pa so zbežali v barake v strahu pred skrivnostnimi strelci. Kmalu so se zaslišali kriki: »Padla sta Spaso in Branko!«

Dva karabinerja sta tako ostala zmago-

valca. Neopazno sta se priplazila v bližino mirno se sprehajajočih ujetnikov, za kate- re ni veljala nobena omejitev več, in stre- ljala nanje brez opozorila. Spaso je bil smrtno ranjen v trebuh, Branko pa ima no- go prestreljeno v kolku.

Po barakah vlada preplah. Večina obsoja dejanje kot nezaslišano divjaštvo. Streljati na dva neoborožena in mirna sprehajalca je zločin. Toda zakaj ravno ta dva, kdo je iz- dal ukaz in kaj so hoteli gospodarji doseči s tem ubojem?

Ujetniki so kmalu sami našli odgovor na vsa ta vprašanja. Iz ujetništva so spustili Mihica, Delica, Dabića, Dabovića, Šoškića in nekaj drugih. Odšli so v domovino, kjer so jih fašisti oborožili in oblekli ter jim da- li denar; seveda zato, da bi jim pomagali v boju proti partizanom. Komandant Jole in njegov štab agitirata, da bi odšli še drugi. Govorijo: Draža je priporočil, on je naš voj- ni minister. Bojevali se bomo proti ustašem in Nemcem. Pretijo »rdečim« in prepovedu- jejo vsakršno delo na kulturnem področju, ki je bilo prej zelo živahno. Zato tudi ni več stišati bodrilne pesmi »Na barikadah«. Zato pa se krepi duh odpora med odločnimi na- sprotniki fašizma. Iz temne noči spet počijo streli...

Boj za bodečimi žicami se je nadaljeval, zahteval je tudi svoje žrtve. Ena med nji- mi je bil tudi Spasoje, ki je umrl čez ne- kaj ur po ranitvi. Branko pa je prišel iz bolnišnice šele čez več mesecev s krajšo nogo.

Dne 21. septembra je bil Spasojev po- greb. Ob odprtem grobu je govoril rezerv- ni pehotni kapetan Rajko dr. Omčikus v pravilni italijanščini, celo v toksanskem na- rečju. Ob grobu je stala skupina italijan- skih oficirjev in nekaj civilistov. Po prvih stavkih so se oficirji samovšečno spogledo- vali, po nadaljevanju pa je komandant go- vorniku prepovedal nadalje govoriti. Dr. Omčikus se je vrnil v taborišče z vkle- nimi rokami. Zaprl so ga v samico, kjer je živel 30 dni. Protifašistična organizacija mu je lajšala trpljenje s pošiljanjem raznih pribojnikov. Poveljstvo taborišča ga je ho- tele že ustreliti, toda pri glasovanju je z večino enega glasu zmagal predlog, naj ga postavijo pred italijansko vojaško vojno so- dišče. Tako je tudi bilo. Konec julija 1943 je bilo sojenje v Firanzuoli. V svojem za- govoru je dr. Omčikus rekel naslednje be- sede, ki so ohranjene v zapiskih:

»Neprosto volni gost teh gora, naj ti bo lahka ta zemlja roditeljica pravičnosti in kulture, umetnosti in svobode, mati Kato- na in Leopardija, Mazzinija in Garibaldija.

Ne zameri, če se je rodiljica tako vzvi- šenega potomstva utrudila od tolikih noseč- nosti in rodila sinove, nevredne ne samo takšne matere ampak tudi najbolj divjih gora Balkana. Tam veka kot najvišji za- kon preliči poslednjo kaplio lastne krvi v zaščito tistega, ki išče pribežališča pod na- šo streho...«

LEOPOLD TURŠIĆ

OBISKALI SMO PRIMORSKO

Združenje borcev Ihan je 25. septembra pripravilo izlet za svoje člane na Primorsko. Podoben izlet priredi vsako leto. Letošnje- ga se je udeležilo 44 borcev.

Potovali smo skozi Škofjo Loko v Cerkl- no. Ogledali smo si znamenito bolnišnico »Franjo«. Tam smo se najdlje pomudili. Med borci jih je bilo precej, ki so se bo- jevali na Cerkljanskem, zato so lahko mar- sikaj povedali drugim izletnikom.

Potovanje smo nadaljevali v Tolmin, Bovec in Goriška Brda. Končno smo se ustavili v Novi Gorici. Vračali smo se skozi znamenite kraje v NOB — Col, Črni vrh in Idrijo. — Vsi udeleženci so bili z izletom zelo zadovoljni.

RAK

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Fotografija, ki jo objavljamo danes, je bila močno povečana in je zato neost- ra. Verjetno so na njej novomobiliziranci iz Stajerske nekje na poti proti Beli krajini. Morda bo kateri izmed njih ali kateri partizanskih kurirjev po obrisih okolice prepoznal, kje in v kakšnih okoliščinah je bila fotografija po- sneta, ter nam posredoval kake podrobnosti s tega pohoda.

Ob koroških partizanskih grobovih

V letošnji 42. številki smo objavili krajši članek »Sodelovanje s Korošci«. V njem smo tudi poročali o ustanovitvi komisije za skrbstvo nad partizanskimi grobišči na Koroškem pri odboru koroških partizanov v Ljubljani. Medtem je komisija že začela delovati in lahko že o tem poročamo. Zlasti še, ker ni več daleč letošnji prvi november, dan mrtvih, ko bomo morali poskrbeti, da bodo grobovi naših tovarišev lepo okrašeni.

Lani, nekaj pred letošnjim novim letom, je izšel v Celovcu slovenski »Koroški koledar«. V njem je tudi daljši prispevek Karla Prušnika-Gašperja »Kot žrtve ste padli v borbi za nas«. Pisec v njem opisuje štirideset partizanskih grobišč na avstrijskem Koroškem. Partizanski grobovi so na vaških pokopališčih, nekateri padli pa so pokopani v družinskih grobnicah. Zaradi razmer v Avstriji so ti grobovi pogosto tarča nacističnih skrunilcev. Vsa povojna leta so jih oskrbovali domačini, svojci in člani Zveze koroških partizanov. Razumljivo je, da pri tem niso uživali podpore oblasti — te so pogosto gledale v partizanih še vedno predvsem ljudi, ki so se bojevali za to, da bi Koroško odtrgali od Avstrije in jo priključili Jugoslaviji. Toda počasi se je tudi tam marsikaj spremenilo in mnogi so se začeli zavedati, da so se partizani bojevali tudi za današnjo avstrijsko samostojnost in demokracijo.

Toda leta so tekla in marsikaj je ostalo za vedno zamujeno. Šele lani in letos so postavili razen redkih izjem dostojne spomenike na vseh partizanskih grobovih. Preseščajo pa nas podatki, iz katerih razberemo, kako veliko je število neznanih padlih. Velikokrat so padle celotne skupine in se zdaj nihče več ne spominja, kdo so bili ti isti, ki so odšli kam s posebno nalogo in se nikoli več niso vrnili.

Dostojno urejena grobišča pa je treba oskrbovati in vzdrževati. Ko so jih urejali, niso mogli narediti prav vsega, ker je bilo dela preveč. Zato so marsikje ostale še drobne pomanjkljivosti, ki jih bodo morali odpraviti v najbližji prihodnosti. To ne bo zahtevalo dosti denarja. Predvsem bo treba zasaditi nekaj okrasnega rastlinja, ponekod urediti okolje ali pa popraviti nekatere napise. Zaradi neznanja nemščine (spomenike so delali v Ljubljani) je precej na pak pri nemških napisih in pri slovenskih imenih. Treba bo tudi napisati imena padlih borcev, ki so bila naknadno ugotovljena.

Posebno velike so naloge glede ugotavljanja imen padlih in pokopanih. Kot že reče no, so pri tem v povojnih letih zaradi političnih razmer marsikaj zamudili, toda zdaj se ponekod še da nekaj narediti. Malo je verjetno, da ne bi bilo mogoče že zdaj prek ohranjenih arhivov ugotoviti imena padlih v zadnjih bojih. Marsikaj bi lahko prispevali tudi svojci. Tudi o tistih, ki so padli v začetku protifašistične vstaje, bi se dalo kaj zvedeti.

Na pokopališčih v Apačah sta pokopana borca II. grupe odredov Senko in Škorec, padla 16. avgusta. Morda se bo kdo izmed nekdanjih borcev II. grupe spomnil, kdo sta bila in odkod?

V Sentenartu pri sedmih studencih je pokopan neznan padli partizan, baje doma iz Škofje Loke ali okolice. Padel je na Peltinjeku, hribu blizu tromeje, zahodno od ceste čez Korensko sedlo, julija 1943. Po vsej verjetnosti je pripadal Koroški četi Gorenjskega odreda.

Na pokopališču v Šmartnu na Teholici so pokopani trije moški in dve ženski, padli novembra 1944. Spomenik so jim postavili Avstrijci in je na njem nemški napis. Toda kdo so bili, kateri enoti so pripadali in katerega dne so padli?

Podobno je tudi v Šentupertu pri Velikovu. Tam so pokopani borci »severnega bataljona« Koroškega odreda. Ta bataljon se je bojeval pozimi 1944 na 1945 na Svinji, daleč od drugih enot, na skoraj popolnoma nemškem ozemlju. Zato je imel hude žrtve. Po podatkih je tamkaj pokopanih 83 borcev, za večino ni znanih nobenih podatkov. Hkrati pa je znano, da je padlo veliko več partizanov. Toda njihovi posmrtni ostanki so zgnili v gozdovih ali pa so jih raztrgale zveri. Prav ta spomenik so leta 1953 razstrelili neznanci, ki jih niso nikoli odkrili. Zato je še zdaj najmanj urejeno, čeprav je eno največjih partizanskih grobišč na Koroškem. Ostal je namreč le podatek, ki stoji kot nekrušen torzo.

Spomenik v Apačah. Tu sta pokopana padla borca Kranjčevega bataljona II. grupe odredov, padla 16. avgusta 1942

Spomenik Sadovnikovim na pokopališču v Borovljah. Vsi so padli istega dne, 25. aprila 1945, ko jih je nacistična soldateska pobila v domači hiši.

Komisija pri odboru si je zastavila nalogo, kar najhitreje ugotoviti vsa imena, kolikor je pač mogoče. Zato prosi vse svoje padlih na Koroškem, naj sporočijo podatke padlih, oziroma če kaj vedo, kje so padli, ali jih pogrešajo in podobno.

Posebno poglavje so tudi grobovi padlih slovenskih in jugoslovanskih vojakov z let 1918 in 1919. Potem ko je bila Koroška priljučena Avstriji, so zaradi sovraštva in strasti grobove padlih zravnali ali prekopali. Pogodba o oskrbovanju in zaščiti grobov zavezniških vojakov iz II. svetovne vojne ne zajema teh grobov. Toda čut spoštovanja do mrtvih zahteva od nas kot tudi od Avstrijcev, da popravimo vse, kar se še da.

Posmrtni ostanki na Koroškem padlih in tam pokopanih partizanov pa hkrati terjajo od nas, da jih obiskujemo. Zlasti bi bili umestni obiski svojcev in ožjih rojakov. ZB so marsikje že organizirale obiske tistih grobov, o katerih je znano, kdo v njih leži. Tako na primer ZB Medvode vsako leto priredi izlet na Koroško in člani položijo

vence na grobove padlih iz domačega kraja. Huje je tam, kjer se ne ve, kdo je v grobu. Tudi to zahteva od nas več dela pri ugotavljanju podatkov.

Zveza koroških partizanov je za oskrbovanje partizanskih grobov že našla primerne ljudi. Komisija tukajšnjega odbora bo s temi ljudmi sodelovala in jim pomagala pri delu.

Prav tako bo tudi organizirala obiske svojcev na grobovih padlih na Koroškem. Zavzemala se bo, da bodo grobove obiskovale tudi delegacije občinskih skupščin ter družbenopolitičnih organizacij, predvsem seveda ZZB. V ta namen bo razdelila pristojnosti in opozarjala odbore, kam naj bi bilo treba iti.

Letošnji 1. november naj bi bil prvi dan mrtvih, ko bomo v proslavo tridesetletnice vstaje priredili vrsto obiskov partizanskih grobišč na Koroškem. Zato naj se že zdaj združenja in občinski odbori lotijo priprav za obisk!

MILE PAVLIN

Maček s čelado

(Nadaljevanje s 6. strani)

besed o tem, čemu se borimo borim se za družbo, v kateri ne bo več popov. Zdravo!

Delegat je vpisal: »Kočijaž, popov hlapec.«

— Meni pa pravijo Brico in sem tudi res brivec... In tu v odredu sem vse zvedel. Komandant odreda ni imel brivca in se je dogovoril s terenci, da mu ga bodo poslali... Kaj hočem... Ne kesam se. Ne dvomno sem del delavskega razreda in vem, kje je moje mesto. Vsa Koprivnica me ima danes za heroja. Zgodba je: puščal brivec logorniku kri, odprl mu je žilo in šel v hosto...!

Delegat: »Brica, sina delavskega razreda, pripeljal k partizanom s prevaro!«

... Nato je povzel besedo zadnji v desetnici, Repica.

— Pred letom dni so ustaši požgali mojo vas Cerje Tužno pri Varaždinu. Rekel sem očetu: Oča, oni meni hišo, jaz njim državo!

In sem šel. Borim se za osvoboditev domovine od zavojevalca, kakor pravimo vsem, bojujem pa se tudi za komunizem in za zmago naše Komunistične partije, česar ne povem vsem. Zdravo!

Delegat: »Repica zažiga državo, politično se nagiba na levo!«

... Tovariši, ko bo videl, kar sem napisal, naš novi komisar čete Rukljač, ne bo mogel verjeti, da je vse to res. Že zdaj ga vidim, kako stoji pred vami in sprašuje: Mar ste vi vojaki revolucionarne vojske? Ali so taki, kot ste vi, vojaki naše Partije? Srce me boli, ko vas gledam. Se zavedate, da jih je mnogo izmed vas sodilo k sovražnim družbenim slojem, ki morda pritajeno še danes živijo v vas in vas delajo omahljive, slabijo v vas duha revolucije, duha naše slavne in junaške Komunistične partije! Tovariši, kaj naj napravimo z vašo desetnico? Moramo jo razpustiti ali pa ji spremeniti socialno in narodnostno sestavo!

MIRKO VUJAČIĆ:

V ŠPANIJO BREZ POTNEGA LISTA

Spet sem se malo ovedel. Prevračal sem se po strmini kakor kamen. Obraz sem imel razpraskan. Diani sem imel polne ran. Poskušal sem si pomagati na noge. Napravil sem samo nekaj korakov, pa sem se sesedel kot pijanec.

Počasi se mi je začelo v glavi svitati in vse bolj se je približevalo žuborenje studenca. Toda spet me je zapustila zavest. Bil sem v nekakšnem polsnu, svet se mi je zdel raven in čutila so mi otela. Še vedno sem lahko mislil. Pamet me torej ni čisto zapustila. Kaj pa, če je to izboljšanje boleznile zbitritev duha pred koncem, ki bi moral priti že zdavnaj? Potem pa je tudi ta lučka začela ugašati. Morda so le še roke grabile naokrog.

Kdaj pa kdaj se je spet vse razsvetlilo in voda v potoku se je oglasila z žuborečo svežino. Kako mi je to dobro delo! Ko bi se le napil vode!

Usta sem imel zabuhla in oteklina mi je povzročala težave pri dihanju. Ko bi bil mačka, da bi našel protistrup!

Spet sem začel iskati potok. Plazil sem se po trebuhu. Z neba se je spuščala nekakšna mastno medla svetloba, zvezde pa so bile kot iz mleka. Zeja se je v meni čedalje bolj razgorevala. Z divjo sebičnostjo sem se cijazil proti žuboreči vodi.

Nisem opazil, da svet ni raven, pa sem z glavo trčil v kamen. Spet sem podlegel neprijetni bolečini. Z roko sem otipal dve rani na lobanji.

83

Bom kmalu prišel do potoka? Ne, to se mi je le zdelo zaradi njegove osamljene nočne pesmi, ki sem jo slišal, kot bi bil blizu njega.

Zeja me je gnala dalje. Opiral sem se na roke, čelo in kolena. Trava in gošča sta mojo ubogo obleko spremenila v cape. Kolena sem imel gola. V laseh sem imel polno trave, strjena kri na majhnih ranah pa je povzročala srbenje.

Še malo...

Kamen se je strkljal izpod mene in zamolklo padel nekam v prepad. To je bil slučajen opomin, da je za moj konec še prezgodaj. Pod menoj je visela stena, globoka več metrov. Obrnil sem se malo na desno in zagledal nekoliko položnejši breg s krčljivim drevjem.

Mesečina se je blago razlila po travi, ko da bi hotela uspavati noč. Zdela se mi je tako gosta, da bi jo lahko zajel polno prgišče. Toda namesto nje sem držal v roki le listje, suhe veje in travo.

Še malo, pa bom pri potoku...

Sedaj ga je bilo bolje slišati in njegov šum je postal bolj grob. Ugotovil sem, da mu neka stena zapira pot. Večno pljuskanje vode jo je moralo izdolbsti.

Zeja je hodila pred menoj in me vodila za roko. Še malo!

Ne vem natanko, ali sem skozi vrzeli v goščavi ugledal belino zore ali vode. Potok je vedno bolj hrumel in nisem slišal samega sebe, kako se kotrljam po tleh.

Ustavil sem se, da bi izdrl trnje, ki se mi je bilo nabralo v dlaneh.

Kmalu bom prišel do potoka!

Druga postaja bo Španija...

Lase mi je poškrbnil vodni curek. Glavo sem potopil v vodo, ozaljšano z mesečino. Začutil sem,

84

kako mi je hlad izpral bolečine, ki mi jih je bilo zadalo trnje. Po hrbtu me je spreletaval srh.

Ta gorska pijača je bila zame neznansko slastna.

Nastavl sem dan. Potem sem dolgo časa pil...

Čelo sem si omočil v curku, ki je vrel iz ozke špranje v steni. Še nikdar nisem tako užival. Koža je postala bolj sveža in bolečina v želodcu je pojenjavala.

Zeja me ni več pestila in ni me več pritiskalo k tlom. Pogledal sem naokrog in pred menoj je bil resnični svet nočne samote, z mesecem in žuborečo studenčnico.

K vodi je prišla divja žival. Nato je izginila v šibju. Bilo mi je žal, da sem jo prestrašil. Morda je bila košuta in je prišla od bogvekod, da bi se odžejala. Skril sem se v gosto senco, da bi jo zvalil nazaj. Če bi razumela človeško govorico, bi ji rekel:

»Pridi, nedolžna sestra, bova drug drugemu na zdravila na najino pregnanstvo!«

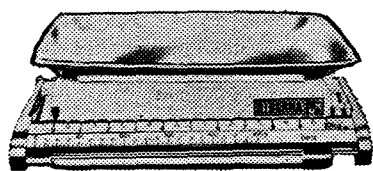
Čutil sem noč in zvezde in namesto s pokrivalom sem se pokrtil z gosto senco. Divja žival se ni vrnila.

Komaj sem se privlekel na širok snop svetle mesečine. Za mojim hrbtom je kipel potok in nešteto kapljic je pršelo naokrog. Bil sem podoben lišaju, ki se je prilepil na položno skalnato strmino nad menoj.

Ne vem, koliko časa sem sedel, toda spominjam se, da mi je malo odleglo. V grlu se mi je nabirala kiselskasta snov, ki je prihajala iz želodca. Bruhal sem, nato pa sem mirno ležal s čelom na mokrem kamenju. Ta slabost je dolgo trajala.

Začelo se je daniti. Pes je lajal nekje v daljavi. Zdelo se mi je, da laja na drugem svetu, iz katerega sem prišel sinoči. Skušal sem se postaviti

kuhinjska tehtnica

LIBELA-CELJE

ZAŠČIČENO

Novo na našem tržišču
glavnik, ki sam striže —
10-letna garancija

Navajamo pohvalo o Trimeru...

22. VI. Dolnja Voča

Pozdravljeni dragi tovariši. Sporočam vam, da je Trimer, glavnik, s katerim se lahko vsakdo sam ostriže, koristna stvar. Prejel sem ga Dolnji Voči. Lepo se vam zahvaljujem zanj in vam želim mnogo uspeha pri delu. Josip Gregur, Dolnja Voča 42245

Tudi vi pošljite svoj naslov in prejeli boste glavnik, s katerim prihranite denar in v redu vzdržujete svoje lase. Vprašajte po Trimeru v trgovini in če ga nimajo, pošljite nam na dopisni svoj naslov in mi vam ga pošljemo. Plačali ga boste ob prejemu. Garancija 10 let. Pričakujemo vaš naslov

Trimer, 41000 Zagreb, Boškovičeva 40

GABER

Stari trg

KUHINJA VEGA 55

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

PRAVIJO, DA SE LETOS OBETA DOLGA IN OSTRA ZIMA!?

TUDI Z GARDEROBO SE MORAMO PRIPRAVITI NANJO!

Z nakupom ne boste v zadregi.

Pri
nama

Ljubljana — Škofja Loka — Kočevje

Na oddelkih konfekcije
so vam že na izbiri

ŠTEVILNI NOVI IN EKSKLUZIVNI MODELI
ZIMSKIH PLAŠČEV IN OBLEK

za moške, žene in tudi otroke.

In če niste ljubitelj konfekcije,
vam bo ustrezno z veliko izbiro

DOMAČIH IN UVOŽENIH TKANIN
ZA ZIMSKO PLAŠČE, OBLEKE IN KOSTIME.

Pri

nama

se boste lahko oblekli moderno, solidno in poceni!

85

pokonci, da bi videl, če sem to v resnici jaz. Za to sem porabil veliko napora, bil sem kakor otrok, ki shodi. Oči se mimel slame. Spraševal sem se, kako je to mogoče, ko pa v njih ni bilo solza.

Spet me je privabil potok. Našel sem novo vrsto užitka. Čelo sem nastavljal pod curek, ki je brizgal iz šopa trave, obdanega z vodo.

Premišljal sem, kako naj se zahvalim potoku. Ušesa so mi bila polna šuma, od katerega sem postal dobre volje, in ta radost je bila tako velika, da ne bi našel besed, s katerimi bi jo lahko popisal.

Sonce je prižgalo sivo olivno obzorje, mesec pa se je kot ugasel premog spremenil v pego in zbledel.

Začel me je pestiti spanec. Bil sem še toliko pri zavesti in moči, da sem začel dvomiti, če bi bilo dobro prepustiti se mu. Lahko me vidijo lopovi ali pa drugi slučajni gostje. Moral sem premisliti, kako naj se spravim od tod. Skušal sem se pobrati na noge, toda ni mi uspelo.

Nekje se je oglašil detel. Napel sem ušesa, da bi ga kar najbolje slišal.

Čutil sem, da me bolečina zapušča in da mi otekle ustnice plahnijo.

Sonce je močno pripekalo in nad izvirom so se začele dvigati meglice.

Šel sem naprej.

Moje telo je po vsakih dvajsetih korakih potrebovalo počitka. Bil sem umazan od trave, listja in zemlje.

Lakota je nekam ubežala, le žeja me ni pustila na miru. Spet me je mamil potok s svojim glasnim žuborenjem. Vrnil sem se in potopil glavo v vodo.

Hladen pot mi je osvežil kožo. Kdaj pa kdaj so mi oči zagrnile temne zavese.

Skoraj ves dan in vso noč sem ostal pri potoku.

86

Ta čas sem deloma preživel v nekakšnem polsnu. Rosa se je nabirala na meni kot na travi in večkrat sem jo otresel.

Šel sem skozi bukovo hosto in zaman sem gledal na karto. Nisem vedel, kako se imenuje kraj, kjer sem se znašel.

Potovanje sem nadaljeval brez orientacije.

UBRANIL SEM SE Z NAMIŠLJENIM
SAMOKRESOM

Pred menoj se je nenadoma prikazalo obzorje visoke planote z nekaj hišami na prisojni strani. Začutil sem potrebo, da bi si spet izmislil kakšno ukano. Pri tem se človek vsaj ne utruji.

Ali grem lahko prek te planote? Bo kje zadišalo po kruhu? Kaj, če padem v past? Kod in kam? Zaželel sem si, da bi prenehal misliti na to. Toda na žalost je glad taka bolezen, ki kar naprej opominja in moraš misliti nanjo.

Nekaj sto korakov pred menoj je stala kopica iz slame. Napotil sem se proti njej. Njena kupolasta senca, ki je nisem videl cele, je naredila travo bolj zeleno.

Tako se mi je ponudila priložnost za dober počitek.

Legel sem pod kopico. Bila je iz ječmenove slame. Kako to, da tukaj ječmen tako hitro dozori?

Klasje me je spominjalo na otroštvo. Nekoč sem obiskal strica in potem sem imel cel mesec na hrbtu rdeče lise od udarcev. Igral sem se z ognjem in mu zažgal kopico. Tepel me je, jaz pa sem se zvijal pod udarci. Potem me je imel zaman rad; mnogo let nisem mogel pozabiti njegove težke roke.

Zakopal sem se v slamo in se trudil, da bi pu-

87

stil čim manj sledov. Slama je bila namreč od zunaj poravnana in počesana — grablje so bile pobrale vsak prazen klas. Toda čeprav sem se trudil, sem poškodoval vnožje kopice. Najprej sem v kopico vtaknil noge, da bi lahko dihal, ko pa sem imel notri tudi glavo, sem pokukal ven, da bi videl, ali sem kopico hudo razkopal. Vendar pa sem odprtino zadela s slamo. Bil sem prepričan, da mi je kamuflaža uspela.

Ta topla, zrela slama je vplivala name kot nar-koza. Naglo sem se pogreznil v pajčevinasto slast sna.

Izgubili so svet, rane, lakota in trnje. Samo beli potok mi je še kar naprej šumel v ušesih. Kipel je in s svojim razkošjem mamil življenje okrog sebe. Slamice so pikale mojo ranjeno kožo kakor majhne nemirne zapeljivke. Žuželke so mi preiskovale zlepljene lase, ki jim nikakor niso bili všeč. Tihi, topli šepet praznega klasja mi je legel na telo in kdo ve, do kdaj bi trajal ta carski sen med slamicami, če me ne bi na vsem lepem prebudila ostra bolečina v desni roki. Trznil sem, a ne premočno, ker me je kopica tako stiskala, da se nisem mogel dosti premikati.

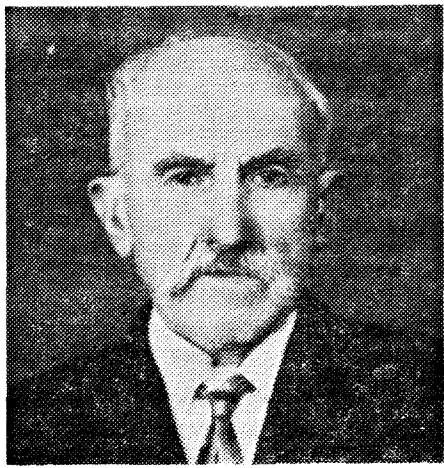
Kopica se je stresla in zaslišal sem človeške glasove...

Ven sem se izkopal s slamnatim vencem v laseh.

Pred menoj je stal kmet z lesnimi vilami v rokah. Z njimi me je bil zbodel v desno roko. Poleg njega je stal menih v ponošeni obleki. Imel je majhne oči in ostro zašiljen obraz. Če ne bi nosil križa in meniške kute, bi mislil, da je vaški dlnar. Zdelo se mi je, da sta moža bolj preplašena kakor jaz. Molčali smo in nekaj časa smo se gledali.

Nazadnje se je kmet opogumil in me vprašal: »Od kod si, kdo si?«

Najstarejši član ZB Tuhinj

Pod Menino planino v vasi gornji Tuhinj živi Simon ZAVBI, ki letos praznuje

SLEDOVI STRELOV

Na podpornih zidovih kozolca, ki stoji ob cesti Zali log—Zelezniki, so še vedno vidni sledovi strelav iz vojnih dni. Naključje je hotelo, da sem v Zali logu srečal nekdanjega partizana, ki je povedal, da so tam sledovi njegove brzostrelke.

Janez Lavtar-Dušan iz Zalega loga v Selški dolini je bil v partizanih od junija 1943. Ze istega leta je bil imenovan za sekretarja rajonskega komiteja KPS in odbora OF za Selško dolino. Zadnje leto vojne je bil imenovan za načelnika oddelka za narodno zaščito škofjeloškega okrožja. Kaj se je zgodilo pri tistem kozolcu, bo sam povedal:

»Med zadnjo ofenzivo sem nameraval proti Zeleznikom na poizvedovanje, kje je in kaj počne sovražnik. Želeli smo odkriti njegove namere.

V Potoku (bivši Farji potok) je takrat bila komanda gorenjskega vojnega področja.

Pred umikom področja na Porezen so bolne borce poslali proti Jelovici, da bi se prebili iz obroča, iz najhujšega pekla v tisti ofenzivi. Vodil sem te bolne borce in šel daleč pred njimi, da bi pregledal teren in varnost pohoda. Pri kozolcu sem opazil neznane vojake, a sem menil, da je to zaseda gorenjskega vojnega področja. Na srečo sem prvi spoznal zmoto. Bil sem blizu in se nisem mogel več tako hitro umakniti. Zato sem vžgal po sovražni zasedi, ki mi je v kozolcu kazala hrbet. Belogardiisti in Nemci so poskakali v potok in šele nato odgovorili z ognjem iz orožja. Takrat sem bil že v zaklonu. Sledovi mojih strelav pa so še zdaj vidni...»

JOŽE VIDIC

Hotel Janeza Wutteja-Luca v Veseloh pri Zablaskem jezeru. Nekdanji partizan Luc s Svinje je zdaj prvi podpredsednik Zveze koroških partizanov. Pri njem se oglašajo številni izletniki iz Slovenije. Vse strežno osebje, kajpak, obvlada slovenščino, sprejemajo tudi dinarje, cene pa so zmerne.

92-letnico svojega življenja. Kljub visokim letom je čvrst, zdrav, vesel, prijazen in se dobro spominja svoje mladosti.

Ze v začetku leta 1942 je začel sodelovati s partizani. Povezan je bil s partizanskimi enotami in do konca vojne je z vso družino delal za Osvobodilno fronto. Kljub visoki starosti se redno udeležuje občnih zborov organizacije ZB NOV in proslav; vsakega borca spremi na zadnji poti.

Svojih šolskih let se dobro spominja. V šoli se je takrat učil, da je Ljubljana glavno mesto Kranjske in ima 26.000 ljudi. Pravi, da sedaj živi v četrti državi, vendar še vedno v isti hiši. Dobro se tudi spominja, kako je bilo, ko je leta 1892 peljal prvi avtomobil skozi Tuhinjsko dolino. Bil je iz tuje dežele in prej avtomobila ni nihče videl. Ljudje so mislili, da leti sam lucifer po cesti. Zandarji so tekli za njim, pa jim je kmalu zginit izpred oči. Ženske na polju so dvigale sklenjene roke in vpile, da se bliža konec sveta. Še isto leto se je utrgal oblak in poplavljeni sta bili Tuhinjska in Savinjska dolina. Dve leti kasneje je bil hud potres in porušenihi je bilo precej hiš. Ljudje so bili prepričani, da se bliža sodni dan. — Take in podobne govorice so krožile takrat. Simon ZAVBI jih ve povedati še več — tudi iz obeh vojn!

Sedaj živi zadovoljen pri sinu v Zgornjem Tuhinju.

Če koga zanima njegova preteklost, ga lahko obišče, marsikaj mu bo povedal.

Želimo mu še mnogo zdravja, da bi doživel stoletnico svojega življenja!

ANTON-SREČO PODBEVŠEK

Brezimna enota

V senci mogočnih manevrskih prizorov, kakršni so bili npr. prodor čez Kolpo, dvoboj oklepne enote pri Krnjaku in spust padalcev pri Drežniku-Gradu, je delovala povsod pričujoča brezimna enota.

To so bili neznani junaki na manevrih — preskrbovalci, »intendant«, tehniški, prometniki in zdravniki. Če bi jih ne bilo, bi bila podoba vojne popolnoma drugačna, saj bi stroji in ljudje brez goriva in hrane, brez oskrbe ne mogli opraviti svojih nalog.

Ta »enota« je najtežjo nalogo dejansko opravila že pred manevri. Za te ljudi v zaledju so se manevri začeli že septembra, saj je bilo treba za veliko »vojno igro« pripraviti, zagotoviti skladišča, promet, tehnična sredstva...

Nelahko breme so imeli intendant, kar naj pokažejo naslednje številke. Med manevri so intendantske enote spekle 325 ton kruha, kar je toliko, da bi bilo dovolj za preskrbo na dan tako velikega mesta, kakršno je Zagreb. Pripravili so 140 ton mesa in povrh tega še 60 ton mesnih konzerv. Poljski vojaški kotli so požrli 475 ton presne zelenjave, sočivja, sadja in drugih živil. Med manevri so kuharji pripravili na dan po 800.000 vojaških obrokov, kar je toliko, da bi se moglo prehraniti v enem dnevu vse beograjsko prebivalstvo. Če vse to seštejemo, vidimo, da je bilo treba pripeljati in pripraviti 1.400.000 kg živil.

Omeniti je treba oskrbo z obleko in dru-

ZLATA POROKA V VIPOLŽAH

V Vipolžah v Goriških Brdih je bila 16. t.m. zlata poroka zakoncev Emila in Frančiške (roj. Kocina) Filej. Poročila sta se leta 1921 v Medani, kjer so bili Filejevi kolona.

Emil Filej se je kot izkoriščen delavec dobro zavedal svoje razredne pripadnosti. Zato se je leta 1943, ko je vojna vihra zajela Goriška Brda, z vsem srcem pridružil osvobodilnemu boju. Tedaj je postal odbor-nik OF za Vipolže. Bil je referent za prehrano.

Emil je tudi otroke vzgajal zelo skrbno v naprednem duhu, zato si je nakopal sovražstvo fašistov. Njegov tedaj komaj šest-najstleten sin Željko je že februarja 1943 od-

šel k partizanom. Bil je udeleženec znamenitega pohoda XIV. divizije na Štajersko. Nekaj mesecev pozneje sta odšla k partizanom še Emilova sinova Anton in Emil. Tudi Emilova žena in tri hčere so vneto pomagale partizanom, tako da so še bolj povzdignile ugled Filejeve družine med Brdci.

Zlatoporočnica živita zdaj mirno življenje v krogu svojih najbližjih — šestih otrok in petnajstih vnukov. Voščila pa jim ob tej priložnosti izrekajo številni prijatelji in znanci.

Z. F.

gimi potrebščinami. Skladiščniki in drugi odgovorni ljudje so morali predati okrog 60.000 uniform in 40.000 parov čevljev.

Spomniti pa se moramo še vseh tistih ljudi, prebivalcev po vaseh in mestih, ki so hranili vojaštvo. Skrbeli so za enote, ki so bile vrtnjene v Belo krajino, za »diverzante« in pripadnike partizanskih enot. V Bosiljevem so imeli celo poprej vajo, da bi uspešno preskrbovali svoj belokranjski partizanski odred, ki je bil po »osvoboditvi« Črnomlja obkrojen...

NAŠA OBRAMBA 10-1971

V tej številki Naše obrambe je sorazmerno veliko gradiva posvečenega letošnjim velikim manevrom. Lahko pa tudi ugotovimo, preden začnemo naštevati prispevke, da je ta številka ena izmed boljših v dosedanjih triletnih berih.

Številka se začne z oceno, ki jo je dal tovariš Tito glede dela Zveze rezervnih vojaških starešin. Polkovnik Lado Krašovec je pisal o delu Slovenije v manevrih, Marjan Garbaj pa je prispeval več barvnih fotografij o prehodu enot »modrih« čez Kolpo. Vojni poročevalec Naše obrambe (članek je brez podpisa, verjetno zaradi tega, ker je na manevrih marsikdo šel v »ilegal«) je napisal, kako »sovražnik« ni mogel zdržati v boju z ljudstvom. Podobno piše o splošnem ljudskem odporu tudi stalni komentator Ivan Franko-Iztok. Zdravko Klanjšček pa je prispeval članek o sodelovanju slovenskih in hrvaških enot med zadnjo vojno, torej o bojih na območju, kjer so bili manevri, pri tem pa je izkoristil podatke iz knjige Steva Sunajka. Podobno je tudi Boris Lah pisal o bojih v Beli krajini, ko je poleti 1944 sovražnik prodril v Metliko, pa so ga naše enote izgnale po hudih bojih. Pri izbiri, katerega narodnega heroja bodo obdelali, so se pri uredništvu tokrat odločili za belokranjskega Jožeta Miheliča.

Sledita dva sestavka, posvečena vojni v Vietnamu. Oba potrjujeta nemoč napadalcev, da bi ukrotili svobodoljubno ljudstvo. Po drugi strani pa sestavka potrjujeta uspešnost splošnega ljudskega odpora. Franci Srlec piše o 3. bataljonu Tomiščeve brigade okoli italijanske kapitulacije. Ta bataljon je tedaj opravljal samostojne naloge, ločen od prvega in drugega.

Miro Ulčar piše po spominih kontraadmirala Ivana Kerna, kako je vojna mornarica bivše Jugoslavije leta 1941 zamudila priložnost za umik k zaveznikom. Zelo zanimiv je prispevek Radovana Ti-motijevića, ki govori o nacističnem volunskem delovanju ter jugoslovanski protibevševalni službi tik pred zadnjo vojno v Sloveniji in na Koroškem. Povzetek iz knjige francoskega publicista Michela Bar-Zoara pa govori o tem, kako so nacisti spravili veliko hogaštvo že med vojno in ob njenem koncu iz Nemčije v Južno Ameriko.

Fotokronika zajema dogodke jeseni 1944. Polkovnik Ahmed Hamzić je napisal zelo pomemben prispevek, kako miniramo z različnimi zaslonimi pripomočki. Članek je opremljen s številnimi nazornimi risbami. Podpolkovnik Radoslav Frančič piše o oklopnih transporterjih. Iz Fronta so ponatisnili prispevek »Mina je nevarnejša od granate«. Sledijo zanimivosti iz vojaške tehnike in znanosti ter prikaz, kakšne snovi uporabljajo za pogon raketnih motorjev. Zelo zanimiv je tudi prispevek o kame-rah, ki odkrivajo nevidne cilje, oziroma o skrivanju pred njimi. Prispevek je zelo pomemben tudi zaradi tega, ker se s takim orožjem v preteklosti pri nas še nismo imeli priložnost srečati.

Rado Krsnik je napisal prispevek o dekletih, ki se ukvarjajo s strelskim športom. Sledi obvestilo o letošnjih izpitih za rezervne vojaške starešine, predvsem o načinu polaganja in o vprašanjih, nagradna križanka ter pisma uredništvu in odgovori.

DOBRO JE, ČE VESTE

PAPIR UTEGNE POSTATI TUDI POMEMBNO GRADIVO. Sicer so ga že doslej uporabljali za nekatere gradbene namene, npr. za izolacije, tapete in morda še za kaj. Niso ga pa še preskusili za močnejše konstrukcije. Letos so v Ameriki postavili poskusni papirnati most. To jim je omogočilo posebno lepilo za trdno lepljenje papirnatih plasti. Čeprav je to prej mostiček kakor pa most, saj je le enajst metrov dolg in 3,3 m širok, vendar se je nov gradivo pokazalo izvrstno, saj je most vzdržal največjo obremenitev, nič manj, kakor če bi bil iz jekla ali železobetona. Most tehtal le 4 tone, tako da niti leseni mostiček ne bi mogel biti lažji.

MERIL O ŽIVLJENJSKI RAVNI PREBIVALSTVA V NASI DRŽAVI so lahko naslednji podatki. V vsej državi ima izmed 5.060.000 gospodinjstev dve tretjini družin radijske sprejemnike. Nad 28 odst. gospodinjstev ima televizijske sprejemnike in 18 odstotkov gramofone. Razmeroma malo imajo raznih glasbil ali glasbenih, elektronskih aparatov. Tako imata le 2 odst. gospodinjstev magnetofone. Klavir, ki je v meščanskih družinah veljal za znamenje ugleda, ima pri nas komaj 0,7 odst. gospodinjstev. Niti harmonike niso kdo ve kako razširjene; ima jih le 2,5 odst. gospodinjstev. Približno prav toliko gospodinjstev ima pisalni stroj.

S SATELITI BODO NADZIRALI LETALSKI PROMET — že čez nekaj let. Letalski promet je že dandanes tako gost, da ga je že zelo težko usmerjati in zagotavljati varnost pristajanja in vzletov letal na velikih svetovnih letališčih. Nedavno so se zastopniki ameriške zvezne uprave za civilno letalstvo devetih evropskih držav, članic organizacije za vesoljska raziskovanja, dogovorili o porazdelitvi stroškov za izstreljevanje in preskušanje satelitov, ki jih bodo uporabljali za nadziranje in urejanje svetovnega letalskega prometa. Hkrati bodo dovolj trije sateliti za ves svet: dva nad Tihim oceanom, eden pa nad Atlantikom.

ZBOLJSANO STRJEVANJE BETONA V SOVJETSKI ZVEZI. Svež, še mehak beton se med začetnim strjevanjem močno segreva in voda hitro izhlapeva, zato ga je treba hladiti, škropiti z vodo in varovati pred soncem, ker bi sicer ne dobil primerne trdnosti. Letos so v Sovjetski zvezi iznašli posebno škropivo, ki z njim beton poškopirajo takoj po betoniranju. Na površju nastane prožna prevleka, ki varuje svež beton, da se mnogo bolje strdi. Zatrjujejo, da je trdnost takšnega betona kar podvojena.

ALI BOMO LETALI »NA LASTNI POGON«? Znana je legenda o Ikaru, ki pripoveduje, da je Ikar nesrečno strmoglavil med svojim poskusom, da bi posnel ptice... Podobnih poskusov z različnimi jadralnimi letali, ki so jih skušali poganjati le z mišicami rok ali nog, je bila že dolgo vrsta. Tehniki so že tudi nešteto krat izračunali, da ni mogoče izdelati takšnega letala, ki bi se dvignilo in letelo z močjo človeških mišic. Vendar iznajditelji ne mirujejo. Zdaj Angleži spet napovedujejo, da so izdelali 56 kg težko »ročno« ali »nožno« letalo, ki ima razmeroma velika krila, z razpetino 36,5 m. Pri izdelavi so sodelovali resni inženirji. Če bo poskusni polet res uspešen, še bomo kaj slišali o tem...

BOLEZEN, KI SE JE PO VSEM SVETU NAJBOLJ BOJIJO — rak, še zmeraj povzroča naraščajočo umrljivost, čeprav ne velja več za popolnoma neozdravljivo; zdravljenje v prvem obdobju bolezni je večkrat uspešno. Računajo, da ima na svetu 15 milijonov to bolezen in da vsako leto za njo umre najmanj 3 milijone ljudi. Izredno razširjen je rak na pljučih; približno 70 odst. bolnikov za rakom na pljučih je kadilcev.

OTROKA JE MOGOČE ZAVAROVATI ŽE PRED ROJSTVOM S CEP-LJENJEM proti bolezenskim klicam. V Kanadi so zdravniki s korenitimi poskusi dokazali, da je mogoče povečati odpornost nosečnic proti boleznim s posebnimi cepivi. Tako pa postane tudi otrok že pred rojstvom imun za okužbe, ki mu sicer grozijo po rojstvu. Vendar cepiva še niso začeli uporabljati pri nosečnicah. Preiskusili so ga le na živalih.

Partizansko šolstvo na Slovenskem (7)

Pisali so na koščke orumenelih listov

DANICA TOMŠIČ

Pisalo se je leto 1944. Nad vas Grahovo se je zgrnil poln mrak, tu in tam so po hišah že prižgali luči. V cerkvi je zazvonilo in pes na verigi se je zaganjal proti sencam za skladovnico drv. Mir, vsepovsod spokojen mir, ki se je skrival za krinko nevsakdanjosti.

Nikogar ni bilo na cesti, niti pred cerkvi, niti ne, in ko sta stopali mimo zadnje hiše v vasi, je motilo prihajajoči večer le škripanje vozička. »Le zakaj molči,« ji je vrel v mislih. Barva prta, s katerim sta prekrili nahrbtnik na vozičku, je razbijala mrtve silhuete dreves na obeh straneh poti. V zadnjem hipu sta se spomnili, da bi bilo bolje tako. Niti materi in očetu nista povedali, da gre. Vsa leta pred tistim je bila prepričana, da je vmes oktober, raj poetov — skrivnostni svet zasanih umetnikov, zdaj pa je mislila drugače. Večerni veter se je poigraval z odpadlimi listi, s sestro pa še vedno nista spregovorili. Sicer pa, o čem naj sploh bi govorili? O bratu, ki so ga pred dnevi ubili, o materi, ki je po tistem, ko jo je rešila kapitulacija Italije, vztrepetala v strahu, kadar je zagledala »zelence«, o poti, ki jo je čakala?

Križne gore že ni bilo mogoče več videti, ko sta se bližali Gornjemu jezeru, toda kje se je bila Bela krajina? »Mi bo sploh uspelo priti do Črnomlja? Se bom znašla v krajih, kjer nisem bila še nikoli?« Za hip sta se ustavili. Danici se je zazdelo, da ima njena sestra solzne oči. »Bila mi je kot mati,« je premišljevala. »Vedno mi je govorila, da bom postala zdravnica, in zdaj se mi, da sem to res želela postati in morda bi bila, če bi se prav tistega leta, ko sem končala meščansko šolo, ne začela okupacija, nadaljevala šolanje v Ljubljani. Toda če bi ostala doma, v Grahovem, kjer je bilo v družini enajst otrok... Na starše ni nikoli pozabila, a pri sestri na Rakeku se je p.čutila tako domače, da sta ji bila v Grahovem tudi tista dva meseca počitnic predolga.

Ozrla se je na voziček z nahrbtnikom in misli ji je preplaval spomin. Leto 1941. Na cestah je bilo vse polno ljudi. Nekateri so se v strahu pred letalskim napadom umikali v kleti. Da, bilo je pred veliko nočjo. S sestro sta se z Rakeku odpeljali z vlakom v Notranje gorice. In potem se spominja šivalnega stroja, ki sta ga vlekli s seboj. Spominja se, da je prvega italijanskega vojaka zagledala na Logu pri Brezovici. »To rej se je resnično začelo,« je govorila polglasno in je strmela v krdo neurejene vojske. »Kdo vendar so ti ljudje, ki so dovoljujejo teptati osnovne človeške pravice?« Takrat ni pričakovala odgovora, navsezadnje bi ji tudi odgovor ničesar ne pojasnil. Od nekega prihaja spomin, ko je videla v mrtvašnici v Notranjih gorah mrtvega vojaka nekdanje jugoslovanske vojske. V spomnu se ji je prikazoval še nič kolikokrat pozneje. Kot bi bil posebejjen propadle stare domovine, kot bi bil potop vsega ti-

stega, kar so jih v šoli nekoč učili: za domovino in kralja.

»Posloviti se bova morali,« je rekla sestra, ko sta bili na koncu Gornjega jezera. »Srečno pot, Danica, in glej, da se vrneš kot prava partizanska učiteljica!«

Samota je lahko zdravilo, lahko je strah ali celo smrt. Ne, strahu ni poznala. Morda je bila takrat še premlada in predrzna. Sestra je utočila v temo. »Vrnila se bo k staršem in se bo zlagala, da...«

Noči so si tako zelo podobne in prav verjetno ni bila dosti drugačna tista, ko je po Grahovem trosila propagandne letake in se je v zadnjem hipu umaknila italijanski patrulji med vrtove in je močno upehana pribežala domov. »Moj bog,« je trepetala mati, »kje si bila? Kaj se je zgodilo?« In Danica je povedala prvo laž, ki se ji je zanetila v glavi. Staršem ni nikoli pripovedovala o svojih akcijah, pa ne zaradi tega, ker bi jim ne zaupala. Bila je samo prepričana, da zvestoba molčečnosti lahko koristi njej in staršem. Morda pa je mati kljub vsemu vedela, a slutila je prav gotovo. Takrat, ko se je vrnila iz Čerknice... Brat je bil v zaporih in tistega dne je odšla, da bi mu vili moči. S seboj je imela tudi letake, ki so pozivali okupatorske vojake, naj se priključijo partizanski vojski in naj ne napadajo poštenih ljudi in domoljubov. Danica je bila prepričana, da je Čerknica močno primeren kraj za propagandno akcijo. Živo popisane letake je raztrosila na hodniku, ki je povezoval jetniška vrata z vežo, kamor so se vojaki hodili umivati. V tistih trenutkih, ji je bil strah deveta briga, vendar se je pozneje mnogokrat zdržnila ob spominu na naivno smelost. Tudi Mihova Angelca jo je spremljala takrat; na poti domov sta ustavili svetlolasega mladeniča s konjsko vprego in prisegli. Nagovorili sta vihravega fantina, da je konje pognal v galop, čeprav sta potem obe z močno povečanim srčnim utripom želeli le eno — da bi se vožnja čimprej končala. Voz je ropotal in prah je zakrival izprano podeželsko cesto, kjer je našlo svoje mesto še tistih nekaj letakov, ki so ostali v Daničinih nedrjih.

Potovanja je ves čas ob Koloi. Ljudje so jo najprej začudeno opazovali, ko pa jim je razodela, kdo je in kam jo nese pot, so ji prijazno postregli in jo celo spremili del poti. Končno je prispela v Črnomelj in pozneje v Doliče, kjer se je priključila pedagoškemu tečaju, ki je trajal dva meseca. Če je nekoč mislila, da bo postala zdravnica, je bila po predavanjih tovariša Dolgana prepričana, da bo postala in ostala učiteljica. Predavanja tega človeka, ki so mu mnogi pripisovali lastnosti očeta učiteljev, so bila kot balzam za negotovost, s katero so prihajali bodoči učitelji od vsepovsod.

Iz Bele krajine se je vračala polna idej in vere v svoje prosvetarsko poslanstvo. Zdelo se je, ko da želi prehiteti dolgo pot, ki jo je še ločila od šole v Gornjem jezeru, kjer naj bi stopila med otroke. »Ne priznavajte ovir,« je slišala odnevi besed iz Dolič, »tudi vaše izkušnje, ki ste si jih pridobili v boju za našo stvarnost, so učilo in so zaklad, kjer lahko črpate snov. Bodočnost je v vaših rokah!«

Kako bo pogledala mati, ko bo zvedela, da je njena hči partizanska učiteljica! Kar vidi jo, ko bo prekrizala roke in bo hip za tem planila v neutolažljiv jok. Ona pa bo stopila k njej, dvignila ji bo glavo in jo bo gledala dolgo in nepremično. In mati se bo spomnila velikonočne noči leta 1943, ko so njeno hčer prvič zaprli. »Spametujte se,« so ji govorili. »Lahko bi bili dobri prijatelji. Nič drugega vam ni treba, ko da sem in tja sporočite, kje so tisti partizani in kdo so, ki delajo za njih!«

Mati je bila ponosna na svoje otroke, ponosna ob zavesti, da njihova hiša nima prostora za slabice. Tudi takrat, ko so jo maja meseca skupaj z Danico zaprli v Grahovem in pozneje v Logatcu in ko je dva meseca preživela za trhljimi zidovi, je ni zlomilo.

Spet spomini na nekaj prijetnega... S prvim dekretom naj bi bila šla Danica Tomšič poučevat na Gornje jezero, toda zaradi pogostih okupatorjevih vdorov na tisto ozemlje je odšla poučevat tri ure hoda dlje, v Babno polje. Pred mesecem dni so praznovali novo 1944. leto in snega je bilo kot že vrsto zim ne. V partizanski šoli v Babnem polju je takrat poučevala Troha Božena in do odhoda k partizanom tudi domačin Jaka Konc. O vasi, kamor je bila Danica namenjena, je bilo že takrat slišati vrsto pohvalnih besed, med katerimi pa je močno pretresljivo odjeknila vest, da so v Vražjem vrtcu pobili sedemindeset ljudi, šolsko poslopje pa je ostalo kljub vojni nepoškodovano.

Tesno je bilo mladi partizanski učiteljici pri srcu, ko je prihajala v vas. Čutila je v sebi bojazen, pa ne pred ljudmi, pač pa pred obveznostmi, ki so bile v zvezi s poukom na šoli. Ampak, ko je stopila prvič med otroke, je imela občutek, da se je zli- la z gozdovi in polji na obeh straneh vasi, da da je postala nepremagljiva v svoji odločnosti, živeti za svoje pionirke. Tiste noči, pred jutrom, ko naj bi začela s poučevanjem v četrtem razredu, je nagradila v sobi na tleh kopico starih knjig, celala je izpiske in je živela samo za tisti »jutri«.

Saj je bila navajena večnega »pa srečno in dober dan«, toda tudi po enomesečnem poučevanju se ji je zdelo, ko se je poslavljala, da zapušča del sebe, da se poslav-

Na osvobojenem ozemlju so morale učiteljsko delo prevzeti tudi nekvalificirane dekleta; le-te so imele po večini popolno meščansko šolo ali nižjo srednjo šolo ali pa vsaj po nekaj razredov. Tudi ta dekleta so opravljala šolsko delo kot aktivistke, prostovoljno ter iz zgolj narodnoosvobodilnih dolžnosti, zato jih ne smemo ocenjevati po njihovih strokovnih spretnostih, pač pa po njihovi požrtvovalnosti in pripravljenosti pri delu za osvoboditev podjarmljenega slovenskega naroda, njihova glavna naloga je bila, spraviti v otroško zavest osvobodilno hotenje vsega ljudstva in jim šele v zvezi s temi nameni dajati tudi najpotrebnejšo šolsko učenost.

Del izjave Jožeta Dolgana, upravni- ka pedagoškega tečaja v Beli krajini, 1944.

bočjih že stikali za prvimi zvončki. Nekaj knjig je bilo tudi ohranjenih, potem ko so jih iz požgane šole prenesli v eno izmed vasiških hiš. Nekaj miz in razpokana šolska tabla pa je bila učiteljica pripravljena za začetek pouka.

»Otroci,« je govorila učiteljica. »V rokah imam fotografijo človeka, ki je povedel partizane na pot, ki vodi k velikemu cilju. Tudi vi, pionirji, ste del njegove velike vojske!«

In pozneje, ko je ostala sama v razredu, je premišljevala, če so jo otroci sploh razumeli. Ali lahko razumejo, da morajo pisati na koščke orumenelih listov, da morajo jesti ocvrti grah, da nosijo tiste čevlje kot sestra in brat, da so nekateri brez očeta in matere, da jih je zverinska vojna oropala srečnega otroštva. Bodo ti otroci sploh ver-

Partizanska šola iz Babnega polja januarja 1945

lja od cvetja, ki ga je komaj zalila. Otroci in učitelji so bili kot velika družina. »Tovarišica, vzemite še vi!« so ponujale drobne ročice ocvrt grah, ki je tičal po žepih otrok; ki so morali že tako zgodaj spoznati, kaj je trdo življenje. In vzela je tovarišica učiteljica grahek in bila je prepričana, da slajša okusa ne bi mogla imeti. »Tovarišica,« so prosili, »zapojmo tisto partizansko pesem!« In so zapeli, Peli so tudi konec februarja na izredno prisrčno pripravljeni Prešernovi proslavi, peli so tudi po tistem, ko se je učiteljica Danica odpravila na novo službeno mesto v Banja loko in je namesto nje stopila v razred Dana Cindrič.

Danica in nahrbtnik sta postala že prava partizanska prijateljca, pa čeprav ni bilo v njem več kot nekaj osebnega perila in odeja, brez katere bi nikoli ne šla na pot. Tudi dolina Kolpe ji ni bila več tako tuja kot takrat, ko se je odpravljala na pedagoški tečaj v Doliče. »Kako je zdaj z domačimi?« je premišljevala. »Kaj počne sestra, je odšla Mihova Angelca k partizanom?« Tudi sama je mnogokrat premišljevala, da bi se jim pridružila. Še vedno se je živo spominjala 28. junija 1942, ko se je na dan Petra in Pavla prvič srečala z borci Rakovške čete. Takrat se ji je dozdevalo, da so tisti ljudje kot granitne skale z otroškimi srci in, če se jo je kdajkoli pozneje samo za hip lotila senca dvoma, je pomislila na moče, ki so jim pravili hostniki. Dvom se je v hipu razbil kot milni mehurček na kamnu.

»Danica, ostani na terenu,« ji je govoril brat, »tudi tu boš lahko mnogo koristila in nikar ne misli, da je to delo manj nevarno kot hajkanje po gozdih!«

V Banja loki je bilo šolsko poslopje požgano. Nekaj časa je poučevala tovarišica Ančka Cetinski, po vdoru ustašev pa pouka ni bilo. Brez pouka pa so bili otroci kot dan brez sonca in kot svetilka brez olja.

»Samo začeti je treba,« se je vzpodbujala učiteljica Danica in spet se je spomnila vnetih besed tovariša Dolgana.

Pouk se je začel v gostilniški sobici pri Kajfeževih, ki je marčevsko sonce že pridno topilo snežno odejo in so otroci po po-

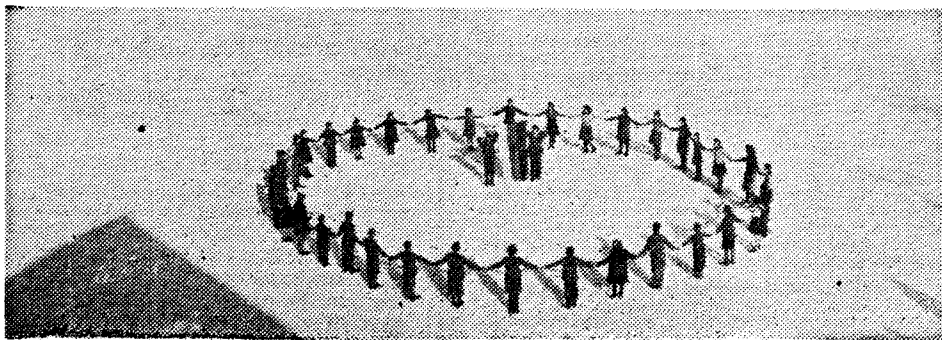
jeli svojim očem, ko bodo sedeli v svetlih učilnicah s pisanimi knjigami na klopih in belimi zvezki, ko bodo med odmorom zagriznili v svež kruh in bodo na otroških igriščih sproščali svoj nemir?

»Ne vem natančno, kaj so čutila tista mlada srčeca takrat,« pripoveduje tovarišica Tomšič, »vem pa, da je bilo tisto obdobje po svoji vsebini najlepše in najdragocenejše, kar sem spoznala v življenju. Nema- lokrat bi bilo koristno osvetliti tiste trenutke, ko sta se kovala tovaršтво in nesebičnost. Takrat je bil pač eden osnovnih namenov pouka, da smo otroke naučili osnovnih šolskih veščin, danes pa... no, otroci so ostali enaki!«

Tovarišica Danica je v Banja loki poučevala do oktobra leta 1945 in po tistem je ledino zaorala še marsikje. »Kam bi šla rada, tovarišica Tomšič?« so jo vprašali na odseku za šolstvo v Ajdovščini. Morda ni pričakovala takega vprašanja ali pa ga celo ni razumela. Kaj niso vsi skupaj preživeli obdobja, ko so bile želje nekaj iracionalnega in ko so bile predvsem potrebe tisto, kar je narekovalo odločitve? In vendar bi se moral človek raznežiti ob takšnem vprašanju. Rada bi videla Grahovo, svojo rojstno vas, rada bi obiskala Gornje jezero, kjer se je nekoč poslavljala od sestre in kjer bi morala nastopiti prvo službeno mesto. Morda bi odšla za hip v Babno polje in bi skozi pripro okno prisluhnila pesmi navdušenih pionirjev, ki so dočakali svobodo, o kateri so toliko govorili, morda bi se vrnila v Banja loko, morda...

S poučevanjem je nadaljevala v Kortah nad Izolo, pa v Gradinu pri Kubežu in v Črnci ter v Cerovem, odpravila se je na Kojisko in pozneje v Pivko, dokler se ni končno vrnila v Grahovo. Zdaj ni več teka- la med vrtovi, da bi se izognila italijanski patrulji, ni se ji bilo treba več plaziti okrog bunkerjev, da bi preštevala okupatorske vojake. Končno je dočakala čas, v katerega je vedno verjela. »Hm,« pravi, »menda je zdravniški poklic zanimiv, ampak z učiteljskim le ne bi zamenjala!«

SILVO TERŠEK

Zimske vaje mladine iz Babnega polja, kot jih je posnel Edi Šelhaus.

Nagrajeni prispevek

Kruh

Pripoved Matijeve mame

S počasnimi koraki se približujem hiši sredi sadnega drevja. Od daleč je komaj opazna, a vendar je vsi dobro poznajo. To je dom moje stare mame. Ko ji je umrl mož, je ostala sama. »Kdo bi ne imel rad

Matijeve mame, vedno je prijazna in vsakogar sprejme s smehljajem!« sem slišala že od marsikoga.

Sediva ob topli peči in se pogovarjava. Beseda nanese tudi na čase, ko so po teh krajih

hodili okupatorji. Zato sem jo poprosila, da mi pove dogodek, ki se ji je iz dni našega narodnoosvobodilnega boja najbolj živo vtisnil v spomin. »Seveda ti bom povedala, Miroslava!« mi je odgovorila in začela pripovedovati zgodbo, ki je tudi jaz ne bom nikoli pozabila.

— Partizanski delavski bataljon, sestavljen iz starejših in bolehnih, se je sredi januarja 1945 zadrževal na Gorenjski kmetiji blizu Cerknega. Zima je bila ostrá, snega veliko in mráz je pritiskal, da je bilo groza. Partizani so težko čakali na pomlad, saj so bili slabo oblečeni, pa tudi obutve in hrane jim je primanjkovalo. Kako je bilo hudo vemo le tisti, ki smo to doživljali, vi mladi tega ne morete doumeti. Tako sem se nekega dne odločila, da obiščem moža, ki je bil v delavskem bataljonu. V nahrbtniku sem zložila nekaj hrane, kar je pač takrat premogla naša hiša. Takoj ko sem prišla, sva zavila v skedenj, da bi se lahko v miru pogovorila. Mož je sedel na tla in iz nahrbtnika vzel kruh, ki sem ga pritrkala od ust njegovih tudi ne sitih otrok. Jedel ga je kot najboljše sladico. Takrat je vstopil njegov tovariš. »Oh, kruh!« je vzkliknil. »Zame je nedosegljiv, od daleč sem in nihče mi ga ne more prinesiti.« je žalostno nadaljeval. Mož mu je hitro

odrezal rezino kruha in mu jo ponudil. Kako spoštljivo ga je držal v rokah in oči so se mu svetile kot otroku. Poteze njegovega trdega in izmučenega obraza so se omilile. Težko je z besedami opisati njegovo srečo, ko je v rokah držal kruh in čutil v ustih njegov okus. Tega ne morem pozabiti. Ne pozabiti tega, kaj je kruh! Dandanes je beseda »kruh« tako vsakdanja in prav nič vznemirljiva, med vojno pa je mnogim ljudem pomenila nedosegljive sanje.

S temi besedami je stara mama sklenila svojo pripoved in zdelo se mi je, da so tudi nje oči v tem trenutku dobile posebno lep lesk.

MIROSLAVA BESEDNJAK

Po poteh II. grupe odredov 1971

Gostinci - Tuji grm - Janče - Besnica

Tri ure hoda po grapah in čez Gostinco po drsečem listju navkreber. Komaj smo čakali prvo postojanko, saj smo bili že po nekaj kilometrih tega »hribolazenja« pošteno utrujeni. Zdaj si šele lahko predstavljam, kako napore so bile te poti za partizane, ki so tod hodili lačni, prezebli in morda celo ranjeni.

Dolga je bila ta naša pot!

Pri spomeniku sredi gozda na Lepi dragi smo se malo oddahnili. Spregovoril je Lazo Mazovec, ki je tod hodil kot osemnajstletni partizanski kurir. Na spomeniku sta zapisani imeni kurirjev Francija Smrekarja in Pavla Strojina, ki sta padla 16. februarja 1945. Njuna usoda je bila strašna. Borila sta se do zadnjega diha. »Pavla so zaklali...« je povedal tovariš Lazo. Ko sem to slišala, nisem v sebi čutila nobene utrujenosti več. Tudi v pesem Jožeta Vidoviča »Poslednja minuta«, ki jo je recitiral neki mladinec, se nisem mogla zvesti. Zelela sem čimprej naprej, stran od tod, četudi sem vedela, da je pred nami še dolga in naporna pot. Iz razmišljanja so me predramile sklepne besede tovariša Mazovca, ki so se mi zdele vredne zapisa. »Boj se ni končan, boriti se moramo naprej a ne z orožjem v roki!« je dejal.

Naslednja postaja, a ne zgolj slučajna, je bila samotna domačija »Na hribu«. Pripravili so nam malico, da bi lažje zdržali do cilja. Med vojno je bila ta domačija partizanska javka. Tu so terenci shranjevali hrano in vse, kar je bilo takrat borbem najbolj potrebno; v poznih večernih urah pa so se partizani s polnimi rokami poslavljali od domačije »Na hribu«.

Ko smo se okrepčali in se po vojaško postrojili v vrste, so nam prijazno dejali, da imamo do Janč le še pol ure hoda in da je teren položen. Mi smo seveda tem prav gotovo dobro namernim »pravilicam« verjeli. Zdaj bi vam ne vedela povedati, koliko časa smo hodili. Vem le, da ni bilo konca ne klancev in ne poti. No, pa smo le nekako prikorakali v vas

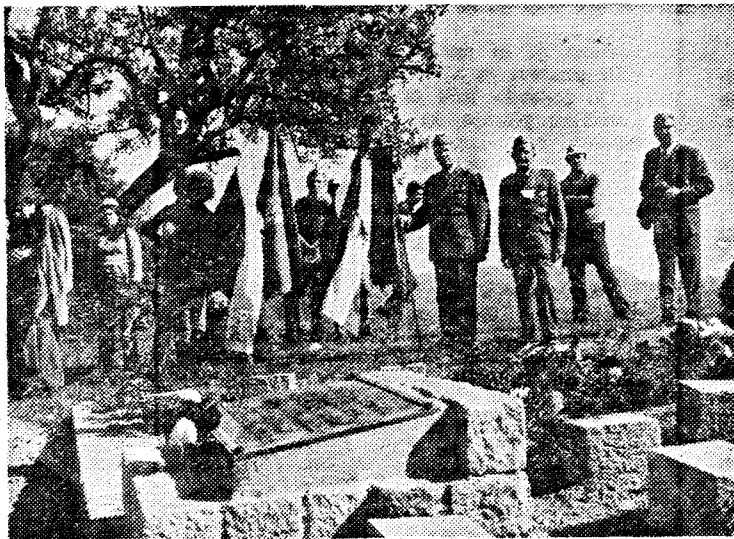
in lahko mi verjamete, da smo se pošteno oddahnili. »Vemo, da imate za seboj dolgo pot!« so nas tolažili gostitelji.

Brž ko smo se postavili na mesta, se je začela proslava ob preimenovanju tamkajšnjega planinskega doma. Najprej je domačinka — osnovnošolka recitirala »Pesem matere«; »Oh partizanov!«; potem sem po ne vem koliko letih zopet slišala pesem o kurirčku Andreju. Novo spominsko ploščo, na kateri je napisano »Planinski dom II. grupe odredov na Jančah«, je odkril tovariš Peter Stante-Skala. V govoru, ki je sledil, je slikovito opisal pot in boj te partizanske enote. Povedal je, da so borci II. grupe odredov dobili ukaz, da se prebijejo na Štajersko in da jih je na pot krenilo okrog petsto šestdeset. Bili so izdani! Čeprav je dobil okupator pomoč z Gorenjske, Štajerske in Koroške, partizani niso omagali. Tri dni so se junaško bili. Končno jim je uspelo prebiti se prek Javorja na Polico, kjer so jih domačini nadvse prijazno sprejeli. »Tu smo se vsaj odpočili in nastitili!« je povedal tovariš Stante. V tej bitki je II. grupa odredov izgubila dvajset tovarišev. Na Tujem grmu so jim postavili lep spomenik, ki so ga venci na dan našega obiska še polepšali. Z dobro pripravljenim (škoda le, da ni ozvočenja!) kulturnim programom je bila sklenjena proslava, ki mi bo ostala v lepem spominu.

Po partizanskem golažu je bilo na Jančah vse popoldne res prijetno in živahno. Sami nismo dobro vedeli, kdaj je ura odbila štiri. Pogled nam je še enkrat splaval z Janč v dolino in že smo jo mahnili naprej: skozi Gaberje v dolino Besnice, od koder smo se z avtobusi odpeljali v Ljubljano.

Tovariš Ernest Jazbinšek, predsednik Počitniške zveze Ljubljana—Moste—Polje, je ob koncu pohoda za mladinsko stran »TV 15« povedal naslednje:

— Pohod »Po poteh II. grupe odredov« je že tradicionalen, saj ga prirejamo vsako leto ob istem času. Namen: priprava mladine na splošni

PRED SPOMINSKIM OBELEZJEM NA TUJEM GRMU

ljudski odpor in spoznavanje tradicij narodnoosvobodilnega boja. S pohodom želimo mladini vsako leto približati oziroma predstaviti tudi eno izmed važnejših bitk te partizanske enote. Lanskega pohoda od Podlipoglav do Police se je udeležilo dvestodvajset mladih ljudi. Letos smo izbrali drugo pot, leta 1972 pa se bomo z manjšo skupino podali v Suho krajino. V načrto imamo tudi nekaj zemljevid ozemlja bojev II. grupe odredov. Poleg tega nameravamo poskrbeti za grobove borcev te enote, namestiti spominske plošče in jih vsako leto maja in septembra tudi obiskati. Seveda so to za zdaj še le načrti. Nadvse si želimo, da bi jih uspešno izvedli.

Moram povedati, da smo ob tem pohodu doživeli majhno razočaranje in hkrati zadovoljstvo. Presenečeni smo nad sodelovanjem grosupeljske občine, saj se imamo prav nji za hvaliti za uspeh pohoda, posebno kar se tiče števila udeležencev. Težavnejše je govoriti o razočaranju, a vendar pogledimo resnici v oči. Potrlo nas je, ker ZZZB NOV Ljubljana—Moste—Polje ni poslala niti enega svojega člana. Tovariša, ki sta naju spremljala, smo našli sami. Povabilu sta se rada odzvala in

se jima na tem mestu še enkrat zahvaljujem. Tudi nad mladino naše občine smo razočarani. Pohoda so se udeležili le počitnikarji, taborniki in člani Ljudske tehnike. Mladinski aktivisti se povabilu niso odzvali! Letos sta se za udeležbo na pohodu še posebno zavzela ravnatelj in mentorica mladinske organizacije gimnazije iz Most. Toda, če ni zanimanja, so besede zaman. Tako se je letošnjega pohoda »Po poteh II. grupe odredov« udeležilo le stošestdeset mladink in mladincev.

Ob koncu tega zapisa o pohodu »Po poteh II. grupe odredov« bi se želela v imenu grosupeljske mladine in vodičev tovarišu Jazbinšku najlepše zahvaliti za pozornost, ki nam jo je izkazal. Poskrbel je, da so nas — čeprav tega ni bilo v programu — z avtobusom zapekljali v Grosuplje in nam tako ni bilo treba čakati vlaka. Z njegovimi pripombami, ki sem jih malo prej zabeležila, se popolnoma strinjam. Dodala bi le še to, da sem bila tudi sama priča mnogim neumestnim pripombam in neprimernemu obnašanju posameznih mladih ljudi. »Zakaj neki ste se udeležili pohoda, na katerega prav gotovo ne sodite?« bi jih vprašala.

ALENKA TRONTELJ

KRAMLJANJE

Draga Milena!

Sklenila sem, da vam tudi jaz napišem nekaj vrstic. Zelela bi vam povedati, kako vesela sem, da so borci uredili spomenik padlim v bližini rojstne hiše Otona Zupanciča. To je spomenik, o katerem je pisala Natalija Kajin iz Bele krajine v eni prejšnjih števil »TV 15«. Žal je za nemarjenih spominskih o beležij še veliko in eden izmed njih je tudi skala pri Jurčku pod Uršljo gor. Sama nisem doživela vojne, a sem o njenih grozotah že veliko slišala in vtisnile so se mi globoko v srce. Zakaj neki tako radi pozabljamo na preteklost, ki je dala življenje sedanjosti? Da, veliko je še pozabljenih spominskih krajev, kjer se nihče ne ustavi in kamor nihče ne položi cvetja, pesek je umazan in plevel ga prerasča. Le občasno se spomnimo, da bi bilo dobro, če bi se poklonili spominu padlih borcev. Zbere se nekaj ljudi, pride še kakšen časnikar, delegacija položi cvetje in obred je končan. Tako je bilo tudi prvo septembrsko nedeljo v Metliki. Nihče se ni zmešnil za dogodek na trgu in mimoidoči so prislusnili slovesnosti šele takrat, ko je zadonela otožna melodija — a vendar je tam spominska plošča z dolgo vrsto imen, zapisanih z zlatimi črkami.

Ne vem, če imam prav, toda sram me je pred mrtvimi junaki — sram zaradi tistih grobov, na katerih samo enkrat letno gorijo svečke in kjer so cvetlice redek gost. Oprostite mi. V meni se je vse to nabiralo in morala sem vam povedati. Srečna sem, da ima »TV 15« prostor, na katerem živi droben kosček življenja iz narodnoosvobodilnega boja. Želim vam veliko uspeha pri delu z mladino z željo, da bi nas nikoli ne pozabili.

Prejmite lep pozdrav!

Cveta Britovšek
Na Šancah 86
p. Ravne na Koroškem

Draga Cvetka!

Z zapisanimi besedami si prižgala lučke prav na vse pozabljene grobove. Hkrati pa nas opomnila, da je do dneva mrtvih le še nekaj več kot teden dni.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga Milena!

Po krajšem premoru se ponovno oglašam s krajšim prispevkom. Vem, da ni najboljši, vendar bi zanj vseeno rada slišala primerne ocene. Zdi se mi, da sploh nimam smisla za pisanje takih in podobnih sestavkov. Kljub temu vztrajam in ne obupujem. Upam, da se tudi vi strinjate z menoj. Prej sem vedno pisala samo v vezani besedi, zdaj včasih napišem tudi kaj drugega. Priznati moram, da me pri mojem delu vzpodbuja stara mama.

Prisrčen pozdrav!

Miroslava Besednjak
Volaričeva 1
p. Kobarič

Draga Miroslava!

Poslušaj za izbiro snovi in iskrena misel sta prednosti, ki jih nima vsakdo. In če imaš po vrhu vsega še babico, kakršna je Matijeve mame, prispevek »Kruh« prav gotovo ne bo tvoj poslednji zapis.

Lepo pozdravljena!

MILENA

BESEDE IN DEJANJA

REKLI SO

Generalpodpolkovnik STANE POTOČAR, komandant »napadalcev«: »Napadalec bo naredil največjo napako, če bo računal le na vojsko, ne pa na narod. Ta napaka je enaka porazu.«

Generalpolkovnik SREČKO MANOLA v svoji oceni: »Niti zavedali se nismo prave vrednosti, ki jo je pokazal narod.«

MICHEL DEBRE, francoski obrambni minister, ki si je ogledal priprave na manever: »Takšna koncepcija, ko se sovražniku upre ves narod, zasluži najvišje spoštovanje.«

Dolenjski list — 14. X. 1971

»DRUGI PREJEMKI«
NARAŠČAJO HITREJE
KOT REDNI DOHODKI

Tako imenovani »drugi prejemki« prebivalstva (od nadurnega dela, terenskega dodatka, dnevnice, honorarjev) so znatno presegli osebne dohodke. Sodeč po najnovejših podatkih se je počasi popuščanje dviganja osebnih dohodkov, ki se je začelo v juliju, nadaljevalo tudi v avgustu.

Osebnih dohodki so se v juniju dvignili za 31,2 odstotka, v juliju 25, a v avgustu 24,9 odstotka.

Hkrati pa so »drugi prejemki« ostali na visoki stopnji dviga okoli 50 odstotkov. Zato ni prav nič čudnega, če je povpraševanje prebivalstva preseglo domačo ponudbo.

Politika ekspres — 12. X. 1971

DEVIZE ZA GNILO SADIJE

Končno bomo doživeli več kontrole kvalitete južnega sadja, kajti v lukah odvržejo po prebiranju tudi do 70 % uvoženega sadja. Zvezno tržno nadzorstvo predlaga obvezno kontrolo kvalitete kmetijsko-prehrabnih proizvodov, ki jih uvažamo. Le tako bo mogoče domače tržišče zavarovati pred nekvadratnim južnim sadjem.

Dnevnik — 14. X. 1971

VES PROMET BI BIL
USTAVLJEN ...

V Dubrovniku so, kot ste brali, zaplenili letalo »Pan-Europe«, ki je našim podjetjem zelo veliko dolžna. Vsekakor je to tudi prav!

Vprašam se, kako bi bilo, če bi to načelo uporabljali tudi v odnosih med našimi podjetji, ki so dolžna drugo drugemu. V Jugoslaviji bi bil ustavljen ne samo letalski, temveč tudi ves drugi promet.

Večernje novosti — 8. X. 1971

PREVEČ ASFALTA?

JOZKO ROZMAN, župan v Zalcu, pred odborniki takole komentira asfaltiranje cest v žalski občini: »Nikjer na svetu nimajo toliko asfaltnih cest, kot jih imamo v naši občini. Ta asfalt nam leze že čez glavo. Poglejte, mi z občine pošiljamo v krajevno skupnost inšpektorja z zahtevo, da poruši črne pradnje, krajevna skupnost pa k tem črnim gradnjam asfaltira ceste ...«

Delo — 14. X. 1971

KULTURNI ŠKANDAL
V TEDNU OTROKA

V počastitev letošnjega tedna otroka je pripravila občinska zveza prijateljev mladine za Celjane celovečerni koncert narodnih, umetnih pesmi in opernih arij. Koncert so izvajali solisti mariborske opere, ki jih je na klavirju spremljal direktor Vladimir Kobler.

Vzlic obsežni propagandi (množica velikih plakatov, javna občila in osebna vabila z okrog 60 brezplačnih vstopnicami) je bila udeležba naravnost porazna. Navzočih je bilo komaj 50 udeležencev, med njimi 36 otrok II. osnovne šole z ravnateljico in tremi učiteljicami.

Večer — 11. X. 1971

Bič rasizma

(4)

Po približnih ocenah ima Ku-Klux-Klan dandanašnji kakih deset do dvajset tisoč članov, vključenih v najmanj 21 različnih klanov, ki se drug pred drugim postavljajo s svojo politično in ideološko premočjo. Zadnji množični shod je spomladi letos sklical zdajšnji »cesarski čarovnik« Robert M. Shelton iz mesta Tuscaloosa v Alabami. Ta shod velja za izjalovljen poskus vrnitve k enotnosti, ki so jo spodbopale nasprotujoče si skupine kot »Beli krščanski križarji« s kakimi 300 privrženec in »Beli vitezi« s kakimi 1000 člani. Cela vrsta je vzrokov, da upada moč Sheltona, nekdanjega delavca v neki gumarski tovarni, in njegove družbe »United Klans of America, Inc.« (naziv družbe zveni malce po trgovsko: sicer pa se prvič v zgodovini Ku-Klux-Klana pojavlja ta organizacija v telefonskem imeniku).

Prvi vzrok je politične narave. Nazadnjaška ameriški državljani, ki pripada desnici ali skrajni desnici, danes ne čuti več potrebe, da bi iskal opore v Klanu. Druge domoljubne ali rasistične organizacije, ki se javno ne zatekajo k dinamitu in uporabljajo zakonita sredstva pri uresničevanju pravih ciljev, kot jih razglasa Ku-Klux-Klan, so se v Združenih državah že na široko razpredle, pri tem pa so si nadele demokracičen videz, tako kot denimo »John Birch Society«. Drugi vzrok je množična kampa nja, ki jo je v šestdesetih letih sprožila zvezna policija FBI, da bi izkoreninila terorizem Ku-Klux-Klana, da bi zajezila zarote, pozaprla vodje, zaplenila orožje.

Policija se je pod vodstvom Herberta Hooverja pri tem svojem početju večkrat zatekla tudi k ne povsem zakonitim metodam: plačevala je denimo posebne volune z nalogo, da uprizarjo lažne atentate, zapirala je ljudi brez zapornega dovoljenja, razposlala je na vse konce ameriškega Juga svoje oboževalce. Na ta način so Hooverjevi ljudje prizadejali hud udarec najbolj skrajnim vejam Ku-Klux-Klana. V nekaterih državah so celotne židovske skupnosti prispevale k razkrinkavanju odgovornih za atentate.

Ameriški senat in odbor za »Protiameriške dejavnosti« sta izvedla več raziskav o organizaciji in metodah delovanja »Cesarskih zmajev« in njihovih privrženec. Nato se je pojavilo tudi črnsko revolucionarno protestno gibanje, ki prav tako uporablja dinamit, bombe in nasilje, s čemer se je po eni strani prvotni strah Ku-Klux-Klana izkazal za nekako utemeljenega, po drugi strani pa je to zahtevalo od »Belih vitezov« več previdnosti pri njihovih bojnih podvigih.

Zaradi vsega tega pa Ku-Klux-Klan še ne moremo imeti za mrtvega. Ne mine namreč mesec, da ne bi v kakšni šoli ali v cerkvi ali na univerzi v državah Mississippi ali Alabami eksplodirala bomba, namenjena voditeljem raznih gibanj za državljanske pravice ali pa pristašem sožitja med rasami. Sodišča na Jugu Združenih držav so še naprej izredno popustljiva v tistih redkih slučajih, ko odkrijejo krivce atentatov, s tem pa v precejšnji meri otežujejo in zavirajo delo zvezne policije FBI, ki se skuša v Ku-Klux-Klan vrniti in ga polagoma uničiti.

Niti zakoni niti kongres niti prizadevanja ameriškega predsednika ne bodo bržkone mogli izrebiti dejavnosti Ku-Klux-Klana vse dotlej, dokler bodo njegovo ideologijo, bodisi v celoti ali samo deloma, priznavali za svojo nekateri vodilni predstavniki javnega življenja v južnih državah Združenih držav. Od tedaj, ko so tisto davno jutro decembra 1965 ustanovili v kraju Pulaski Ku-Klux-Klan, rasnega vprašanja v Ameriki še niso rešili. Še več, rasno vprašanje je, resda v precej drugačnih pogojih, postalo osnovni problem ameriške družbe.

Okrog tega vprašanja se spleta mnoge politične in družbene usode dandanašnje Amerike, ki pri tem črpajo sokove iz njegovega ogromnega revolucionarnega potenciala: s tem vprašanjem je povezano gospodarstvo, pa problem mestnih getov.

»Beli vitezi« jezdijo skozi gozd v zvezni državi Mississippi. Po približnih ocenah je dandanašnji še kakih deset do dvajset tisoč članov Ku-Klux-Klana, ki se deli v prek 20 različnih organizacij.

problem mladih in mamil, problem radikalnih gibanj in zločinske dejavnosti. Ku-Klux-Klan ostaja skratka kot nekakšen plevel, ki se hrani s temi življenjskimi sokovi, ves čas pripravljen, da se znova bohotno

razraste, čim bodo to omogočile nove zgodovinske razmere, nov moralni in družbeni razkroj, nov izbruh brezglavosti.

KONEC.

Skrivnost
lepega tena je
vsakodnevno
uživanje
RADENSKE

Radenska®
prinaša
zdravje
in vitalnost

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadalj nja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadalj nja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.